

УЖК

Український журнал

9-10 | 2013

ціна 30 Кч

Тема:
виживання
самотужки

09

917718021586009

Автор: Федор Віщо, Прішіа, Словаччина

В нашому просторі

Фото: архів
театру
„Сузір'я“

„Український журнал“
www.ukrzurnal.eu

Інформаційний культурно-політичний
місячник для українців у Чехії, Польщі
та Словаччині
№ 9–10 (82), 2013, рік восьмий
Видано у Празі
Передано до друку 1 листопаду 2013 року
Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz
Редколегія:

Петро Андрусечко (головний редактор)
Прага – Ленка Віх (керівник проекту),
Богдан Колчак, Валентина Люля,
Інна Біланін, Богдан Зілінський,
Рене Кочік, Яна Леонтієва
Варшава – Ростислав Крамар,
Петро Тима, Анна Коженьовська-Бігун,
Ярослав Присташ
Прайів – Олесь Мушинка
Київ – Богдана Матіяш, Роман Кабачій
Львів – Анастасія Левкова,
Богдан Бачинський
Познань – Катерина Шестакова

Коректор: Надія Іздрік
Художнє оформлення
та верстка: Ондра Гунеш
Дистриб'ютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового
сприяння Міністерства культури ЧР

За достовірність викладених фактів
відповідає автор статті.
Редакція залишає за собою право
не у всьому погоджуватися з думками
і поглядами авторів, скорочувати
матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

Реєстрація: MK ČR E 16026
ISSN 1802-5862

вдома на чужині

- 6 Igor Ісаєв
А мене з'їдає, що...
- 8 Лубош Палата
Віктор Орбан може знову стати прем'єр-міністром.
Має на це право

Економічна та соціальна катастрофа, яку угорці очікували чотири роки тому, не відбулася. Угорщина почала помаленьку виходити з рецесії. Незважаючи на строгі санкції уряду, країну не покинули закордонні інвестори. Це «країна а ля Орбан», з багатьма плюсами й мінусами.

- 9 Поцілунок смерті
- 10 Алла Лазарева
Янукович у Задзеркаллі

гості

- 11 Владислав Троїцький:
„Настає час повернення до нормальних
людських цінностей“

„Контекст“ до нас доходить, але із затримкою років на десять. Для світу українського театру не існує в жодному вигляді. Немає його. Україні для культурного світу практично немає, а для пересічного європейця її немає взагалі.

тема: виживання самотужки

- 15 Павел Юров
Вічне саяво непростого вибору
- 18 Ганна Веселовська
Українська (пост)радянська театральна освіта
- 21 Анна Липківська
Наскільки українським є український театр?

Мовне питання, мовний режим завжди були проблемними для театру в Україні, бо надто залежали від політичної ситуації та культурної політики, яку проводила влада — чи то Російської й Австро-Угорської імперій, чи то СРСР.

- 24 Майя Гарбузюк
Театральна критика в Україні: режим перезавантаження

між іншим

- 26 Олександр Ірванець,
Український театр і театр з України
- 27 Олександр Бойченко
Ще раз про „беспредел“
- 28 Місько Барбара
Погляд із Харкова

з краю

- 29 Петро Андрусечко
Хто підіграє Росії в Україні?

Ключовим моментом стануть президентські вибори 2015 року. Кремль шукає альтернативу Януковичу. Однак наразі важко уявити, хто з українських політиків мав би стати перспективним проросійським лідером в Україні.

- 32 Юрій Романенко:
„Жити далі по-старому
не вийде, хто б не прийшов до влади“
- 36 Роман Кабачій
Виринаючись із ведмежих обіймів
- 39 Василь Кнайпа
„Свобода“ на розпутті
- 42 Михайло Самусь
Українські аси в європейському небі

культрєвию

- 44 Петро Яценко:
„Кількість історій, які можна створити,
базуючись на спогадах, не знає кінця“
- 48 авторська колонка
Олена Герасим'юк
Листя
- 49 фільм
Олексій Телюк
Любов на відстані
- 50 Богдан Ославський
Ворзель
- 52 Вахтанг Кебуладзе
Контрабанда розуму
- 54 Ірина Колодійчик
Гра у „Лувр“ з Костирком, Равським
та Гудімовим у Львові
- 55 рецензії та анотації

УЖ у мережі Facebook!

„Український журнал“ доступний в мережі Facebook, де для всіх охочих відкрито простір для дискусій та коментарів стосовно актуальних та архівних номерів нашого часопису.

www.ukrzurnal.eu

Наш читачу!

» Про стан театру у сучасному світі, як і в Україні, варто говорити в ширшому контексті культури, особливо з огляду на домінування споживацтва та комунікативних технологій, котрі впливають на наше бажання спілкуватися „наживо“.

Яким має бути сучасний театр, чим привабити глядачів, де проходить межа між театром „традиційним“ та „офф“? Це лише декотрі з питань, на які в усьому світі намагаються знайти відповідь вже не перший рік. В українських умовах до них долучаються свої проблеми: освіта, ще більша схильність до споживацької моделі життя, а також банальне питання фінансів. Унаслідок цього чимало цікавих проектів або не розвиваються, або зникають. Ситуація з українським театром відображає процеси, які характерні для усього суспільства. Значна частина театрів живе відірвано від світу, що блокує можливість подальшого розвитку. Владислав Троїцький, наприклад, говорить прямо: „Ми знаходимося в глухомані“. Український театр не функціонує в Європі, українці відрізані від того, що відбувається в європейському театральному світі. З подібним діагнозом погоджується й Місько Барбара, з тією різницею, що він бачить позитивні ознаки змін — українські театри поступово, але починають їздити Європою, організовуються спільні проекти з театрами інших країн. Врешті-решт, попри величезні проблеми, функціонує ГОГОЛЬFEST. Виникають нові театральні групи з молодими виконавцями. Карта цих ініціатив охоплює практично всю Україну. Як переконує Барбара, навіть у сучасному світі, в якому панують поспіх та гонитва, театр „виграє своєю унікальністю“.

„Життя — не театр“, писав один із видатних польських поетів Едвард Стахура. Спостерігаючи, однак, за політичним життям в Україні, можна сміливо сказати, що театралізованої поведінки та гри в ньому більше, ніж реальних дій. Значна частина українських політиків давнім-давно перекваліфікувалася в акторів, здебільшого — в поганих. Мелодрама під назвою „Врятувати Юлю, або Україна до Європи“ перетворилася на фарс, де на задньому плані розігруються незрозумілі та складні, на перший погляд, процеси. Однак, як підкреслює Юрій Романенко, щоб відкрити і зрозуміти секрет українських процесів, вистачить простого ключика — по-перше, зрозуміти, що йдеться насамперед про гроші, а по-друге, усвідомити, що багато чого відбувається, ніби у звичайному дурдомі. Оцінювати, як завжди, вам, дорогі читачі!

П. Анд.

А мене з'їдає, що...

Останні – тобто всі – теми молодій рубрики „Мене з'їдає, що...” крутилися навколо питання Тимошенко, виборів, євроінтеграції України чи кризи в Європі. І мене це, якщо чесно, вже з'їло. Вигризло й випалило, якщо бути точним. Та й не тільки мене: якщо в Чехії на парламентських виборах виграють блазні, якщо на важливу нараду Європарламенту не приїжджає українська делегація, якщо доля найбільшої за площею країни Європи залежить від емоцій двох людей – ну чесно, просто хочеться на площі перед кількома парламентами вийти, голосно скандуючи: „ду-па!”. Тому в сьогоднішньому тексті всі повідомлення на згадані вище теми замінено на ось це просто геніальне слово. Його, звісно, з поваги до читача вирізано.

Незалежно від мене, але з тих самих почуттів, зі мною солідаризується знаний своїми провокаціями чеський художник Давид Черни. У Празі 21 жовтня він розмістив скульптурне зображення непристойного жесту (середній палець у наступальній позиції) заввишки в десять метрів. Це було ще до парламентських виборів у Чехії – Д.Черни є прихильником колишнього міністра закордонних справ, князя Карела Шварценберга і, відповідно, противником нинішнього президента Чехії Мілоша Земана. Скульптура, вислана в подорож платформою по річці Влтава, поблизу берега якої знаходиться резиденція президента, адресована саме Земанові. Через кілька днів на виборах дві головні партії, праві і соціал-демократи, яким країна завдячує переходом до нового ладу, отримали рекордно низьку підтримку з часів Оксамитової революції 1989 року.

„У вересні чи жовтні [1989] ніхто не передбачав, що радянський блок розпадеться так швидко. Ніхто не сподівався, що польський приклад поведе за собою „осінь народів”. Це – про події в Чехословаччині, слова тодішнього прем'єра Польщі Тадеуша Мазовецького, першого голови уряду на шляху демократичної трансформації. Певно, символічно, що він відійшов із життя зранку другого дня після виборів у Чехії. Людина із середовища католицької інтелігенції, в якій боліла душа через злиття Церкви і держави останніми роками. Людина, яка брала участь у робітничій „Солідарності” і яка пішла на відкритий конфлікт із Лехом Валенсою. Яка мала сміливість, сторонячись, з одного боку, ображених посткомуністів, а з іншого – розлючених на нього робітників, сказати

про „грубу лінію”, що мусила відокремити модерну Польщу від старої. Коли читаєш його інтерв'ю про 1989 рік і про перехід із комунізму в демократію, так багато хочеться записати золотими літерами. Отам, у тих же місцях, де хвилину тому я мав голосно скандувати. Тому – кілька цитат.

„Голова КДБ в Польщі Крючков спілкувався зі мною зовсім у старому тоні. Це була холодна людина, потім він у 1991-му брав участь у путчі ГКЧП. Я здогадувався, що він – перший посланник радянського керівництва, який мав „рознюхати” всю ситуацію. Не найважливіший посланник, але такий, який усе слово в слово Горбачову перекаже. Тому для мене важливо було, аби з усієї розмови він виніс одне речення: ми будемо дружньою для Радянського Союзу державою, але рішення прийматимемо тут, у Варшаві. Це було останнє речення нашої розмови”... „Мій перший візит був до Італії. До цього місця я ставився символічно. Я хотів, щоб увесь світ побачив: новий польський прем'єр з першим візитом їде не до Москви, а до Папи Римського [Івана Павла II]. Перші хвилини ми зі святим отцем сиділи, тримаючись за руки. Нічого не говорячи. Розчуленість. Радість. Стільки думок відразу”... „Коли мене обрали головою уряду, канцлер Коль подзвонив, прем'єри Англії, Франції і багатьох інших надіслали мені іменні телеграми – а звіди, з СРСР, прийшла тільки депеша на адресу уряду”.

Доступ до листів, які йшли через домен українського МЗС – mfa.gov.ua, – отримала група хакерів „Anonymous”. Там заявили, що здійснили злом українського провайдера. Хакери пишуть, що багато листів стосуються голови „Нафтогазу України” і його відносин із ФСБ. Багато документів пов'язані з українськими міністрами, парламентом, відносинами з ОАЕ і азербайджанськими нафтовими групами, пересилкою військових вантажів. Щоб переконати у правдивості викладеної інформації, хакери виклали 24 скріншоти. Підпис у блозі завершується словами з державного гімну України „Sche ne vmerla Ukraina!”, а серед хакерів, імовірно, були громадяни України.

Боюся подумати, скільки б отримали громадяни Росії, якби їх знайшло рідне ФСБ. Адже діячам „Грінпісу”, заарештованим у вересні, коли вони намагалися організувати протест поблизу нафтової платформи „Газпрому” в Баренцевому морі, загрожує навіть до 15 років (!) у виправних коло-

нях російських просторів. Серед них – громадянин України Руслан Якушев та польський громадянин Томаш Дзем'яньчук: звинувачують їх, зокрема, у спробі захопити нафтову платформу. Апеляція щодо звільнення поляка не відрізнялася від слухання його колег. Можна по-різному оцінювати дещо провокативні акції „Грінпісу“, але погодьтеся – у країні, де поліцейським за „перевищення службових обов'язків“ (читай: за систематичне знущання з в'язнів) дають по шість років, 15 років за акцію – це дещо забагато.

Знаний український політв'язень радянського періоду Мирослав Маринович 18 жовтня став лауреатом премії де Мелло. Вручення премії відбулося у Кракові, з нагоди конференції „Європа – критичні проблеми“. Разом із М.Мариновичем, лауреатом 10-ої польської премії імені Серхіо Виейра де Мелло став колишній міністр закордонних справ Польщі Адам-Даніель Ротфельд. Цю відзнаку присуджують щороку з ініціативи товариства „Вілла Деція“ – за діяльність на користь мирного співіснування суспільств, релігій та культур. „Для мене польська премія, встановлена на честь бразильця Серхіо Виейра де Мелло, який захищав людську гідність, означає символічно простягнуту до українців руку“, – наголосив М.Маринович.

Чергову польську нагороду, „Angelus–2013“, за найкращий зарубіжний твір, перекладений польською мовою, отримала Оксана Забужко та перекладачка Катажина Котинська. Премію надано за „Музей покинутих секретів“. Як зазначила під час церемонії нагородження голова журі, відома російська поетка Наталія Горбаневська, цього року експерти „вирішили нагородити книгу, яка пронизана історією та сьогоденням, у якій є магія і любов, зрада і смерть“. Значущість цієї нагороди треба підкреслити ще й тому, що в книзі Забужко, зокрема, порушується болюча в Польщі тема УПА. Так, у своїй останній книжці „Тінь Кліма Савура“ відомий дослідник польсько-українських взаємин часів Другої світової війни Гжегож Мотика критикував книжку української авторки: „Такий опис тогочасних подій немає нічого спільного з реальністю“. „У мене

немає наміру відбивати комусь охоту читати роман Забужко. Навіть навпаки, я би заохочував критично його прочитати. З нього можна багато чого дізнатися про українські проблеми з історичною самоідентичністю. Авторка вдало описала процес історичної переоцінки цінностей, який відбувається зараз в Україні“, – підкреслював історик. А вже в листопаді у Польщі – презентація книги-інтерв'ю з Оксаною Забужко, що його провела відома публіцистка Іза Хруслінська.

І хоч історичні теми ані в Польщі, ані в Україні ще не навчилися сприймати з відповідною дистанцією – позитиви є: у жовтні на площі Всіх Святих у Кракові виставлено дерев'яні двері як символ того, що Польща відкрита для всіх людей, без огляду на їхню етнічну, національну чи релігійну приналежність. Акцію „Двері, відкриті для всіх“ влаштував Єврейський музей „Галичина“. Перехожі отримували кольорові квіти, підготовлені учнями краківських початкових шкіл, які розвішували на одному з дерев – „дереві толерантності“.

А от відомого „популяризатора“ толерантності в Польщі, журналіста і шоумена Якуба Воевудзького у жовтні облили їдкою рідиною. Поліція почала розслідування нападу на нього. Творчість Воевудзького (його амплуа – такий собі пересічний, нетерпимий до багатьох речей, „полячок“ з міста) сприяла тому, що шоумен нажив собі багатьох зятих ворогів: церковники, прихильники Ярослава Качинського або іноземці. Воевудзький після нападу виступив із заявою, у якій написав, що „елегантно замаскований і, мабуть, без почуття гумору чоловік“ облив його „невстановленою їдкою рідиною коричневого кольору“. Про Кубу Воевудзького стали голосно говорити в Україні після того, як у червні 2012 року, під час ранкової програми на радіостанції „Еска Рок“, він і його колега Міхал Фігурський почали обговорювати гру української збірної з Англією. В своїх коментарях один із них заявив, що після цього матчу він викинув з роботи свою українську домогосподарку, інший у відповідь пожартував, що був готовий згвалтувати свою.

Ще про поп-культуру: у Варшаві на 81-му році життя померла

відома польська письменниця, авторка детективів Йоанна Хмелевська. Кажуть, що в колишньому СРСР Хмелевська – найпопулярніша зарубіжна письменниця. Один приклад: якщо в Польщі загалом видано 6 мільйонів примірників її книжок, то в Росії – на два мільйони більше. У східних сусідів Польщі за мотивами її творів знято чимало фільмів. „Забавляють та веселять мене ті речі, що могли бути трагічними“, – казала вона. Певно, свою смерть вона би теж сприйняла з іронією. Основою книг Хмелевської є кримінальна лінія, на якій базується сюжет, повний несподіваних поворотів, веселих і незвичайних ситуацій. „З книг Хмелевської мені запам'яталася одна сцена, – згадувала після її смерті польська письменниця Йоанна Батор. – Героїня, замкнена в якійсь жакливій дірі, щоб звільнитися, бере те, що було в неї напхати: якийсь гачок або спицю. І за допомогою цього елементарного жіночого предмета вона рятується. Це надзвичайно феміністично і водночас двозначно. Мені було тоді років двадцять, пізніше я прочитала ще тисячі книг. Не з кожної в пам'яті щось залишилося. Тож якщо я досі пам'ятаю цю сцену Хмелевської, значить, це дійсно мало для мене особливе значення“.

І наостанок. У листопаді Польща на два тижні поверне прикордонний контроль з державами Європейського Союзу. Причина цього заходу – проведення у польській столиці кліматичного саміту ООН. Кордони з державами Шенгену будуть закриті з 8 до 23 листопада. Отже, прикордонний контроль у листопаді здійснюватиметься на сухопутних переходах із Чехією, Словаччиною, Литвою та Німеччиною. Це також стосується морських та повітряних кордонів.

Igor Isaev, Варшава

Віктор Орбан може знову стати прем'єр-міністром. Має на це право

Після чотирьох років, під час яких Віктор Орбан і керована ним партія „Фідеш“ мали практично абсолютну владу, якою майже абсолютно користалися, угорські виборці, здається, знову готові віддати за них свій голос. При тому, що ситуація в Угорщині не надто відрізняється від ситуації в Чеській Республіці. Але чеські виборці вважають, що життя стало катастрофічним, і за це готуються „по заслугі“ покарати партію чеської правиці, які були при владі. В Угорщині безробіття зросло у два-три рази, порівняно з добрими часами, економіка за останні роки не росте, податки на різницю від зарплат підвищилися. Відчуття, що стало гірше, тут повсюди. Набагато сильніше, ніж у тій же Чехії, де у великих містах проблем і непомітно.

Незважаючи на це все, кабінет Віктора Орбана, на відміну від кабінету чеського экс-прем'єра Петра Нечаса, переможно прямує на наступні вибори, в яких може й не отримає конституційної більшості, але з великою імовірністю отримає більшість мандатів у парламенті і не буде змушений створювати уряд із жодною коаліційною партією. Між Чехією і Угорщиною є ще одна важлива відмінність. В Угорщині не було жодного скандалу, подібного до провалу Петра Нечаса, який свою коханку й голову секретаріату зробив наймогутнішою людиною в державі, та ще й платив їй королівську зарплату.

Віктор Орбан, якому виборці дали в руки набагато більшу владу, аніж та, що її коли-небудь мав Петер Нечас і його уряд, зумів нею скористатися у напрямку, який вважається позитивним для держави. Угорщина невдовзі після приходу до влади партії „Фідеш“ отримала новий Основний закон. Багато кому може не подобатися те, що нова Конституція посиляється на християнство, що в ній багато консерватизму, підкреслювання угорської історії, основу якої „Фідеш“ вбачає

у Великій Угорщині, а це тривожить сусідні країни. Але в цьому немає нічого дивного: „Фідеш“ про це говорив іще до виборів у 2010 році і таким чином лише дотримується слова, даного своїм виборцям. Ще більш контроверсійним є новий закон про медіа. Хоча ним на практиці ніхто не користується, проте він може обмежити свободу слова і дозволить заволодіти засобами масової інформації, які „Фідеш“ називає „державними“, а опозиція – „королівськими“. „Фідеш“ заволодів цілою державою, враховуючи й такі незалежні за законом інституції, як інститут президента, Національний банк, Конституційний суд.

Багато змін, які „Фідеш“ здійснив, є позитивними. Наприклад, майже наполовину (з 386 до 199) знизив кількість депутатських місць в одномандатному парламенті. Що однозначно зекономить податки угорців. При цьому „Фідеш“ і сам матиме збитки, адже після наступних виборів велика частина представників його партії буде без роботи. Позитивом можна вважати і спрощення виборчої системи. Те, що половина мандатів ввійде у новий парламент із одномандатних мажоритарних виборчих округів, безумовно, – зміна на краще, оскільки новий уряд буде набагато стабільніший. Якби опозиційні партії змогли об'єднатися, така система дала б їм досить великі шанси перемогти партію Орбана.

Катастрофа, яка не відбулася

Принаймні на думку виборців, партії „Фідеш“ вдалося втілити кілька істотних економічних реформ, які стабілізували країну і відвернули її, – як каже Орбан, – від „фінансової катастрофи“. Оподаткування закордонних монополій, які заробляли непомірні гроші в сферах телекомунікації чи постачання води; суворі правила для банків, які не тільки принесли гроші у держбюджет, але й сотням тисяч угорців, які брали кредит в іноземній валюті, зберегли дах над головою – це все

Угорщині допомогло. Зменшення державного боргу за рахунок приватних пенсійних фондів, звичайно, ускладнить Угорщині фінансування пенсій у майбутньому, але тепер це зберегло Угорщину від грецького розвитку подій. В межах своїх можливостей Орбану дійсно вдалося допомогти багатодітним сім'ям, реформувати соціальну систему, послідовно користуватися європейськими фондами.

В результаті економічна та соціальна катастрофа, яку угорці очікували чотири роки тому, не відбулася. Угорщина почала помаленьку виходити з рецесії. Незважаючи на строгі санкції уряду, країну не покинули закордонні інвестори, навпаки – на підставі „стратегічних договорів“ із кабінетом Орбана їхня кількість почала зростати. Угорщина інша, ніж була чотири роки тому. Це „країна а ля Орбан“, з багатьма плюсами й мінусами.

Чехія не стала країною Нечаса. Може, ненадовго вона стала країною його коханки, а нині вже дружини – Яни. Тому в Орбана є шанс знову полонити серця виборців. А в Нечаса залишився шанс хіба що полонити серце своєї дружини. І це справедливо.

Лубош Палата,
редактор газети „МФ Днес“
та „Лідове новіни“,
Прага

Поцілунок смерті

➤ Дві партії, підтримувані на жовтневих парламентських виборах чинним і колишнім президентами Чехії, не пройшли у Парламент, набравши разом заледве два відсотки.

Коментатори знову заговорили про президентський „поцілунок смерті“. Так за часів покійного Вацлава Гавела називали виборчі провали підтримуваних ним партій. Свою політичну „смерть“ після такої підтримки зазнали „Громадянський Форум“, який Гавел заснував, Громадянський демократичний альянс, Унія Свободи, Партія зелених, а також політичні діячі, яких цей авторитетний політик високо цінував, як наприклад, Владімір Шпідла, Ціріл Свобода чи Ян Касл.

У цьогорічних виборах чинний президент Чехії Мілош Земан підтримав „Партію прав громадян – Земанівці“ (SPOZ), яку сам кілька років тому заснував і яка майже рік тому допомогла йому піднятися на Празький град. Представники партії стали членами президентського апарату, прихильники – членами нинішнього уряду. Декотрі з них опинилися у виборчих списках SPOZ, включно з канцлером президента. У передвиборчій кампанії SPOZ Земан (хоча сам він цього не визнає) брав безпосередню участь, ігноруючи таким чином принцип понадпартійності, якого президент мав би дотримуватися. Партія SPOZ набрала 1,5%.

Екс-президент Чехії Вацлав Клаус вирішив підтримати партію „Підніміть голову“, лідером якої є демагог і колишня активна комсомолка Яна Бобошікова; у передвиборчій кампанії вона обіцяла вивести Чехію з Євросоюзу. Партія набрала 0,4% голосів.

Варто згадати ще про результати двох партій, а саме „Чеської соціал-демократичної партії“ (ČSSD) та „Громадянської демократичної партії“ (ODS). Адже головою ČSSD з 1993 до 2001 року був Мілош Земан. А засновником і лідером ODS з 1991 до 2002 року – Вацлав Клаус. Так ось, соціал-демократи, відбувши 7 років в опозиції і очікуючи результат вище 30 відсотків, отримали найнижчу у своїй історії підтримку – 20,5%. А громадянські демократи, не без „допомоги“ Вацлава Клауса,

отримали мізерні 7,7 відсотків. Але у цьому випадку про „президентські поцілунок“ мова не йде, оскільки ці партії їхні „батьки-засновники“ намагаються ліквідувати вже роками. Таким чином можна би було сказати, що всі чотири партії, котрі якимось чином були пов'язані з другим і третім президентами Чехії, на останніх виборах зазнали поразки.

Передусім це партія „ТАК“, заснована лише рік тому мільярдером словацького походження Андреем Бабішом, яка набрала 18,7 відсотків (лише неповних два відсотки більше отримала переможна ČSSD). Далі, наступний політичний новачок – „Світанок прямої демократії“ бізнесмена і сенатора з японським корінням Томіо Окамури. Бабіш виборцям пообіцяв не брехати і не красти. А Окамура – побільше прямої демократії. Це не вперше, коли на чеських парламентських виборах новостворені партії, насамперед завдяки протестним голосам, отримують можливість потрапити у Парламент. Але, якщо між протестні голоси зарахувати і ті, які виборці віддали чеським комуністам, то тепер їхнє число сягнуло 40%.

Незважаючи на те, що результати парламентських виборів не зовсім втішні, все-таки можна говорити про одну важливу перемогу. Перемогу громадян, чи, точніше, громадського проекту під назвою „Реконструкція держави“. Йдеться про спільний проект антикорупційних організацій, підприємств, громадян із регіонів та політиків, які відмовилися миритися з наявною ситуацією і оприлюднили список політиків з усіх партій, котрі перед виборами поставили свій підпис, обіцяючи прийняти 9 антикорупційних законів, що вже опрацьовані і лише чекають на прийняття у Парламенті. „Реконструкція держави“ цим політикам обіцяє, що у випадку недотримання слова, на наступних виборах виборці вже будуть знати, кому преференційні голоси віддати, а кому – ні. Чеська виборча система дає виборцеві право обрати чотирьох політиків з виборчого списку партії, яку преферує, і таким чином навіть перші особи списку, у випадку використання даної можливості, не мають гарантії пройти у Парламент.

-ред.-

ЗАКЛИК ДО ІНОЗЕМЦІВ, ЩО ЖИВУТЬ У ПРАЗІ 12 ТА ПРАЗІ–ЛІБУШ

Шановні співгромадяни!

Дозвольте мені звернутися до вас як до мешканців Праги 12, які переїхали до Чеської Республіки з-за кордону і оселилися у цій частині міста. Ми хотіли б запропонувати вам можливість прокоментувати, як вам тут живеться, що саме ви хотіли б покращити або чого вам тут бракує.

Тому ми запрошуємо вас до участі в „Інтеграційному семінарі“, метою якого є обговорити ситуацію і запропонувати Районному відділу міської частини Прага 12 стратегію щодо інтеграції іноземців. У цьому семінарі разом із вами братимуть участь також представники Районного відділу м.ч. Прага 12, шкіл, соціальних служб, поліції та інших установ.

Оскільки не існує жодних інших способів, за допомогою яких ви – мешканці без чеського громадянства – могли б долучитися до прийняття рішень і розвитку міської частини Прага 12, дуже важливо взяти безпосередню участь в інтеграційному семінарі.

Інтеграційний семінар організовує Мультикультурний центр „Прага“ спільно з Магістратом Праги 12, під егідою старости Праги 12, пана магістра Петра Прхала.

Інтеграційний семінар буде дводенним – перша частина відбудеться у вівторок, **12 листопада 2013 року (9.00–17.00)**, друга частина – у четвер, **14 листопада 2013 року (9.00–17.00)**. Місце проведення: **Початкова школа професора Швейцара, Мрачкова 3090, Прага 4 – Модржани (Základní škola profesora Švejcara, Mráčkova 3090, Praha 4 – Modřany)**.

Якщо ви зацікавлені долучитися до створення стратегії інтеграції іноземців у Празі 12, звертайтеся до нас. Будемо радо співпрацювати з вами.

E-mail – jan.ditko@mkc.cz

Телефон – 728 657 089

**З повагою – Марек Чанек,
директор Мультикультурного
центру „Прага“**

**OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST**

**PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz**

Янукович у Задзеркаллі

► Поки Кокс та Квасневський, а з ними – ціла купа українсько-зацікавлених західних політиків, сушать голову над тим, як ожени-ти Януковича на Європейському Союзі, наречений і собі, як виглядає, будує паралельні стратегії. Поїздки до Мінська та Сочі, якщо вірити відкритій інформації, не дали плідної розмови з Путіним, на яку розраховував український лідер. Тож, за всіма правилами жанру мильної опери, офіційний Київ далі торгуватиметься на два боки – з Москвою та Брюсселем, – тягтиме час, скільки стане сили, а Брюссель, відповідно, наголошуватиме: „Закону про Прокуратуру” – нема, „Виборчого Кодексу” – нема, отже, – відпускайте хоч Юлю.

Поза тим, заява польського міністра закордонних справ Радослава Сікорського мала б заспокоїти прихильників „екстремальної політичної комерції” в колі наближених до Януковича осіб. „Якщо Київ не виконає умови ЄС до саміту „Східного партнерства” у Вільносі, то Угоду можуть підписати і наступного року”, – заявив очільник польської дипломатії на „Polsat News”. Польщу тривалий час вважали провідним промоутером Угоди Україна–ЄС. Якщо офіційна Варшава вустами пана Сікорського каже про можливе відтермінування документа, це означає, що шанси Києва і Юлю не відпустити, і Угоду підписати геть кепські.

Київські хитрощі легко зрозумілі чехам та полякам, але аж ніяк не французам. Паризькі видання, нехай не часто, але пишуть про переговори між Києвом та Брюсселем, про можливе підписання Угоди з Україною. Висновки таких публікацій здебільшого діаметрально протилежні. Або – публікації про загальну кризову ситуацію в Україні, яка ще „не готова” до активного партнерства з Європою, або – озвучення позиції офіційного Парижа: Тимошенко не повинна бути за ґратами, решта – другорядне.

Ідеї без майбутнього

Оригінальних барв до звичного орнаменту текстів на українські теми додають, як правило, візити

українських очільників або опозиціонерів. Живе спілкування з політиками стає приводом для інтерв’ю та змістовніших, ніж зазвичай, авторських колонок. Як це було, наприклад, під час приїзду до Парижа цієї осені Юрія Луценка.

І „Figaro”, і „Монд”, і „Круа” скористалися виступом Луценка у Фундації Шуманна, щоб повернутися до української теми. Тоді французька преса збагатилася міркуваннями на тему: чи має Віктор Янукович алергію виключно на Тимошенко чи також і на Меркель? Український лідер ірраціонально боїться лише жінки з косою чи будь-якої сильної жінки в політиці, яка має підстави диктувати йому свої умови?

Юрій Луценко, від себе особисто чи за підказкою, підкинув французькому політичному класу та експертному середовищу не-

сподіваний пробний шар: а що, якби спробувати лікувати Юлю не в Берліні, а в Парижі? Олланд – не Меркель, раптом чоловіки між собою краще домовляться? „Ми підготували відповідну інформаційну ноту, але майбутнього в такої ідеї, вважайте, нема, – розповіли на умовах анонімності працівники французького дипломатичного відомства. – Німці системно працювали, надсилали своїх лікарів... Імовірні забаганки Януковича – ще не підстава, щоб ускладнювати взаємини з найближчим партнером по роботі в ЄС”.

Аліса в Країні Див

Що стосується представників офіційного Києва, жодного з них до Парижа із високим візитом не запрошували досить давно. Якось навідалися влітку, суто з робочими візитами, Микола Азаров та Лео-

нід Кожара. Але ані з прем’єр-міністром, ані з міністром закордонних справ повноцінних зустрічей вони не мали. Український посол ніяк не може здобути бодай 10-хвилинної аудієнції з міністром в європейських справах. Нещодавно PR-агентство „Fleishman-Hillard”, яке забезпечує інтереси української влади у Франції, організувало журналістський тур до України. Але чимало колег повернулися з іронічними репортажами, а не рекламними текстами. Як, наприклад, Адріан Остер з інтернет-видання „Huffington Post”. Його репортаж під назвою „Я поїхав до України та не побачив ФЕМЕН” відверто кепкує як з французьких, так і з українських організаторів поїздки для преси, яка, очевидно, мусила б донести до французьких читачів позицію офіційного Києва у переговорах з ЄС.

„Янукович блефує з росіянами, сподіваючись дістати знижки на газ та інші преференції, – розповів у приватній розмові високий французький дипломат. – Янукович блефує з європейцями, розважаючи їх інтригою зі спеціальним законом про ув’язнених, яким буде дозволено лікуватися за кордоном. Він, наче та Аліса в Країні Див, заплутався у власних реінкарнаціях. Дуже схоже, що український лідер спіймає невдовзі подвійного облизня. І з Росією не домовиться, і Угоди не підпише”.

Все на світі закінчується, й мильні опери – також. Сага про Януковича – європейського інтегратора доживає останні серії, так і не зацікавивши по-справжньому масову зарубіжну аудиторію.

Алла Лазарева, шеф-редактор „Українського Тижня”, Париж

Владислав Троїцький:

„Настає час повернення до нормальних людських цінностей“

» Не секрет, що театральний процес в Україні перебуває на маргінесах уваги мас-медіа. Театральні режисери й актори майже невідомі широкому загалу. Винятком із цього правила є режисер, продюсер та підприємець Владислав Троїцький, чия інтенсивність присутності в медіапросторі може протистояти цієї осені провідним ньюзмейкерам країни. Така увага є небезпідставною. Відомий передусім як режисер-засновник Центру сучасного мистецтва „ДАХ“ та продюсер музичних колективів „ДахаБраха“ і „Dakh Doughsters“, із суто мистецької постаті Троїцький поступово перетворився на харизматичного лідера покоління, здатного заохотити до дій та повести за собою людей. Доказом цього є незалежний фестиваль сучасного мистецтва ГОГОЛЬFEST, який уже шостий рік поспіль проходить завдяки ініціативі та фінансовій підтримці Троїцького.

Кожного року ГОГОЛЬFEST супроводжує ідеологічне підґрунтя, яке налаштовує на певний тип сприйняття програми фестивалю. В цьому році українству було запропоновано „присвоїти ГОГОЛЬFEST“ та обрати „співтворчість замість споживання“. Перформанс відкриття, який, власне кажучи, мав стати маніфестом усього заходу, носив назву „АНІ БОГ, АНІ ЦАР, АНІ ГЕРОЙ“, що є цитатою з „Інтернаціоналу“. Незважаючи на буремний пафос, лозунги, що їх „тато ГОГОЛЬFESTу“ транслює в ефір, далекі від деструктивної риторики революцій. Головний месидж ідеологічної системи, що нею „обріс“ фестиваль, полягає у важливості творчо активної життєвої позиції.

Відчайдушний настрій, що супроводжував цьогорічний фестиваль, є природним. Адже наприкінці літа було оголошено про припинення існування ЦСМ „ДАХ“ – театру-улюбленця київської публіки, а останнім часом і репрезентанта українського мистецтва на міжнародних театральних форумах. Причина банальна: подальша фінансова неспроможність утримання театру Владиславом Троїцьким та абсолютна байдужість влади у відповідь на всі заклики про фінансову підтримку колективу.

В інтерв'ю для УЖу спілкуємося з Владиславом про особливості ГОГОЛЬFEST–2013, про те, чому театр „ДАХ“ не може далі працювати на постійній основі, про дефіцит якісного візуального продукту, про те, як подолати відірваність театральної галузі України від світового контексту...

ГОГОЛЬFEST відбувся уже вшосте. Що ви ставили собі за мету, коли створювали цей проект і чи досягнуто поставлених цілей?

ГОГОЛЬFEST кожного разу новий. Шість років тому був один світ, зараз він зовсім інший. Так само, як і я, і всі ми. Єдине, що можу сказати, що у фінансовому аспекті спочатку це був суто мій проект. Потім до мене долучився підприємець Євген Уткін. А вже цього року організаційні видатки було частково покрито за рахунок коштів, вилучених з продажу квитків, та допомоги дрібних меценатів.

Яка концепція ГОГОЛЬFEST–2013?

Минулого року ми (команда ГОГОЛЬFESTу) заявили, що робимо фестиваль „своїми силами“. Це була зона тотального подвигу і водночас жест відчаю. Дуже хочеться вірити, що цей фестиваль справді потрібен людям. Не лише тим, які створюють його як митці, але й тим, хто приходить туди як глядач. Тому цьогоріч ми запропонували створити наш фестиваль сучасного мистецтва спільними силами. Ані великих спонсорів, ані підтримки держави ми не маємо. Хоча, зрештою, це має і свої переваги: ми маємо свободу, адже ГОГОЛЬFEST – це фестиваль вільних людей. Не знаю, як вам, але мені катастрофічно бракує „поля“ людей з нормальними очима, ясними позиціями, з нормальними цінностями. Таких людей немало, але важливо, щоб вони зібралися разом, тому що часто вони просто не знають про існування одне одного. Ідея полягає в тому, щоб ці люди прийшли не просто дивитись, але і щось робити – вчитися і вчити. Треба виховувати в собі почуття власної гідності за те, що ти українець, киянин, та й просто людина. Пишатися своєю ідентичністю перед власними дітьми, перед іноземцями. Це моя мрія і, думаю, що це мрія багатьох нормальних людей. На жаль, я та співзасновник фестивалю Євген Уткін уже не в змозі просто дарувати. Але ми

готові працювати і, сподіваюся, люди теж до цього готові.

Чи можливо вивести ГОГОЛЬFEST на самоокупність? Чи був вдалим ваш експеримент із продажу квитків?

Фінансування заходу на кшталт ГОГОЛЬFESTу лише за рахунок продажу квитків є неможливим. Насправді це дуже великі витрати. Навіть з урахуванням того, що майже всі артисти виступали без гонорарів – тим самим робили свій внесок у створення фестивалю, – коштів, отриманих від продажу квитків, вистачило лише на оренду техніки. Але те, що люди змушені працювати безкоштовно, – ненормально. Саме тому я зараз займаюся створенням опікунської ради фестивалю, яка б знайшла шляхи фінансового утримання ГОГОЛЬFESTу. Якщо найближчим часом я не зрозумію форму його потенційного фінансування, то з мого боку буде авантюризмом входити в наступний ГОГОЛЬFEST без бюджету. Мені вже набридли звинувачення в тому, що в нас незбалансована програма. Я не бажаю весь час виправдовуватися. Вдасться нам знайти стартовий капітал, який склав би принаймні 30–40 % бюджету фестивалю, – у квітні ми беремося до підготовки. Ні – до побачення! Тому що насправді програму фестивалю треба робити „бек-офіс“ – силами людей, які працюють цілий рік у режимі повної робочої зайнятості. Силами самих лише фрілансерів фестиваль не збудуєш.

У програмі ГОГОЛЬFESTу високопрофесійне мистецтво межує з аматорством. Які жанрові та стилістичні рамки фестивалю?

Насправді це не є моїм „ноу-хау“. Так було завжди на всіх великих (принаймні театральних) фестивалях. Це нормальна, стандартна форма. Є те, за що відповідає менеджмент фестивалю, так звана офіційна програма „IN“, і програма „OFF“, куди можуть потрапити всі охочі. І насправді атмосферу створює саме „OFF“, тоді як „IN“ задає рівень. Власне таким є мій підхід до формування фестивальної програми. Так, наприклад, в останній день фестивалю ми віддали сценічний майданчик театральним колективам програми „OFF“ – жодної селекції ці вистави не проходили. Ми просто розподілили час між тими,

хто виявив бажання взяти участь у демонстрації своїх театральних доробків.

Гаслом цьогорічного фестивалю став заклик до співтворчості замість споживання. Чи знайшов він відгук?

Звичайно, були ті, хто сприймав фестиваль як певного рівня розважальну програму. Тому час від часу я стикався з претензіями стосовно якості програми. З іншого боку, знайшлося дуже багато людей, які відчували, що цей фестиваль належить їм. Вони почали самостійно творити щось в окреслених межах. Я думаю, що в такого роду проєктів без „присвоєння“ окремими лідерами частки його простору майбутнього нема. Майбутнє ГОГОЛЬFESTу – за аутсорсингом.

Наприкінці серпня ви оголосили про закриття ЦСМ „ДАХ“, а під час ГОГОЛЬFESTу відбулася двоетапна вистава-перформанс символічного прощання з історією „ДАХу“. Ваш театр був головним улюбленцем творчої молоді Києва. Як місту жити без „ДАХу“? Яка доля чекає на акторів трупі?

З одного боку, це природний процес. Ще задовго до цього літа у „чоловічої частини“ театру з'явилися сумніви стосовно доціль-

Насправді в Україні є серйозний дефіцит якісного візуального продукту. Візуального театру як художньої форми практично не існує.

ності подальшої роботи у форматі репертуарної трупі. Тому що це пекельно: по 20 разів на місяць виходити на сцену досить складно. Якщо творити якісний театр, театр без жодних халтур, то це випаює душу. З одного боку, мені складно стало самостійно утримувати трупу з 15-ти осіб. З іншого – втомилися самі актори. Тому ми вирішили зробити „брейк“ і перейти у формат проєктної роботи. Паралельно існує музичний проєкт „ДАХу“ у вигляді „ДахаБрахи“

і „Dakh Doughters“, в них усе чудово, вони затребувані. До речі, у найближчих планах – постановка двох театралізованих шоу для „Dakh Doughters“. А 10 жовтня вони виступатимуть з концертом в Парижі. Життя триває.

Яким сьогодні має бути театр, аби зацікавити глядача, пересиченого інформацією та візуальними образами?

Насправді в Україні є серйозний дефіцит якісного візуального продукту. Візуального театру як художньої форми практично не існує. Крім, можливо, якихось дослідів Дмитра Богомазова. З іншого боку, є дефіцит ідей та щирості. Взагалі, про що говорити? Здебільшого театр пострадянського простору працює на ностальгічних мотивах. Але ностальгічна нота передбачає публіку, що невпинно старішає. І, відповідно, вік глядачів у залі з кожним роком зростає. Те ж саме відбувається зараз у Європі. Для того, аби звернутися до молодшої публіки, є два варіанти: йти епатажною лінією жорсткого натуралізму (шлях, яким рухалися свого часу британський, німецький, а зараз і російський театри). Але від цього дуже швидко втомлюєшся – може, комусь і приємно копірситися в життєвих проблемах маргінесу, але „достоевських“ чомусь з'являється мало. Тому я вважаю, що зараз починається повернення до звичайних людських цінностей: любові, щирості, сентименталізму.

В чому ви вбачаєте щирість сучасного театру? Чи не буде це поверненням до мелодраматизму радянського кіно? В чому нова щирість?

Добра мелодрама навряд чи може вважатися „низьким жанром“. Я вважаю за щастя побачити в нашому театрі вистави, подібні, наприклад, до фільму „Любов і голуби“.

Ви багато подорожуєте країнами Європи. Як ви оцінюєте театральну ситуацію України в міжнародному контексті? Де ми знаходимося?

Ми знаходимося в глухомані. Це ніби провалля в землі, і тут люди живуть своїм життям. Складається враження, що світу ніхто не бачить, фактично, так і є – в театральному середовищі більшість є „невиізними“. „Контекст“ до нас доходить,

але із затримкою років на десять. Для світу українського театру не існує в жодному вигляді. Немає його. України для культурного світу практично немає, а для пересічного європейця її немає взагалі. Ми нічого не можемо запропонувати світові, тому що в нас немає культури виробництва якісного театрального продукту. Це те саме, що їхати „запорожцем“ на Франкфуртський автомобільний салон: теж машина, є колеса, є двигун. Але туди їхати не варто. Тому що нас там сприймуть у кращому випадку зі зневажливою поблажливістю. Для того, аби вступити в інтернаціональний культурний діалог, треба добре підготуватися.

Що маєте на увазі під словом „підготуватися“? Як загалом подолати відірваність українського театру від світу?

Може бути кілька варіантів. Перший: трапляється диво, і в нашій країні починають думати про

Просто я тут живу. Тут я сформувався як особистість. Звичайно, все непросто. Тепер я також буди жити на декілька країн водночас. Але дім, діти і натхнення — у мене тут.

стратегію культурного розвитку, опікуватися міжнародним реноме. Тоді в усіх наших національних та академічних театрах знаходиться зона, де напрацьовується модель іншого типу театру, яка підтримується державою. Створюється спеціальний центр, відповідальний за впровадження цієї програми. Приймаються заявки проєктів. Створюється прозорий конкурс та експертна рада, де присутні іно-

земні та українські експерти, які визначають, чи відповідає поданий проєкт світовому контексту. Починається розробка нових театральних технологій, цілеспрямована підготовка кадрів, які поступово починають змінювати чинних керівників, знову ж таки на основі відкритого конкурсу. Що стосується альтернативного шляху, то його ми намагаємося випрацювати на моделі ГОГОЛЬFESTy.

Практично всі талановиті режисери, з якими ви розпочинали творчий шлях, зараз в еміграції. Що вас утримало і далі утримує в цій країні?

Просто я тут живу. Тут я сформувався як особистість. Звичайно, все непросто. Тепер я також буди жити на декілька країн водночас. Але дім, діти і натхнення — у мене тут.

A black and white photograph of an empty, ornate hall. Rows of dark upholstered chairs with light-colored frames are arranged in the foreground and middle ground. In the upper left, a metal truss holds several stage lights and speakers. The ceiling is highly decorative with intricate white moldings and a central medallion. Large, dark curtains with a decorative valance hang in the background. The overall atmosphere is formal and quiet.

Тема:

ВИЖИВАННЯ САМОТУЖКИ

Вічне саяво непростого вибору

Будь-який вид мистецтва добре розвивається тоді, коли є різноманітні до нього підходи і різні варіанти втілень творів. І коли на нього є попит.

» Театр, на мій погляд, — мистецтво мегаполісне. Тобто сам по собі він дуже локальний, тому максимально ефективно може існувати в тому просторі, який має велику територію, оскільки обмін ідей і змагання будуть там насиченими й інтенсивними. Тому, в сенсі поступу і „бурління“, театр успішно існує, наприклад, у Лондоні, Москві, Берліні, Нью-Йорку. У маленьких та провінційних містах театр вихолощується в домашню художню самодіяльність.

Інший аспект, який допомагає театрові зберігати свіжість і динаміку розвитку, — це фестивальність. Саме вона може зробити і дати можливість будь-якому маленькому театру з провінційного містечка отримати міжнародний статус. Упродовж усієї історії театру — і за Шекспіра, і в часи мандрівних скоморохів — це була загальноприйнята форма існування театру. Вона регулярно забезпечувала театр новою аудиторією і не дозволяла мистецтву застигати на місці. Це дуже актуальна і поширена практика в Європі та в світі — і зараз, і в минулому столітті.

Пролог

На жаль, жодне місто України не можемо нині назвати успішним мегаполісом. І якщо в Києві театрів більше, ніж, наприклад, у Харкові, а незалежний театр активніший у Харкові, ніж у Києві, то за рахунок київської інертності та харківського дилетантства все це в підсумку „прагне до нуля“, якщо говорити про значення для соціуму. Фестивалі ж слідують або смакам їхніх організаторів, що робить їх менш цікавими для широкої аудиторії, або вимогам інституцій культури, що, власне, не передбачає взагалі ніякого інтересу з боку потенційного глядача: це річ у собі.

З радянських часів нам дісталось у спадок театральне мистецтво в певному вигляді. Переважно у вигляді „статичного“ репертуарного театру, про який далі піде мова детальніше. Фестивалі ж загальносоюзного значення перестали існувати, фестивалів для всіх країн СНД, де обмін ідеями

й досвідом для українського театру економічно був би менш затратним, порівняно з Європою, — не так багато, а українські фестивалі, через відсутність інтересу влади до мистецтва взагалі, виконують формальні функції звітності тих закладів культури, які є. Міжнародні фестивалі загалом залишаються недоступними для більшості театрів. Однак з'явилися такі способи існування, як незалежний театр і проєктний театр, які в чомусь близькі між собою, в чомусь відрізняються, і про них ми також поговоримо.

Репертуарний театр

Головна особливість репертуарних театрів полягає в тому, що здебільшого вони мають державне забезпечення. Складність же роботи в репертуарному театрі — передусім у контакті

Поки що немає сенсу проводити окремі фестивалі — як для репертуарних, так і для незалежних театрів, оскільки за 20 років культурного виродження показувати в Україні, по суті, нема чого.

з художнім керівником/директором театру. Це ланка між публікою і автором, яка виконує обов'язки продюсера, по суті ним не будучи. Художній керівник — це продюсер, який не залежить від смаків глядача і може знехтувати фінансовим показником. Фактично, робота директора або худож керівника — це абсолютно відірване від реальності продюсування, яке ґрунтується на, можна сказати, міні-культі особистості і зводиться до жебракування коштів у держави.

При цьому жебракування виховує в керівництва театру безмежну самозакоханість.

Тому природно, що в стосунку до нової якості і нових тем худож керівники поводяться безпардонно і тоталітарно, тобто заперечують усе, що не вписується в їхню власну „естетику“ або „каструють“ у творах будь-яку гостру чи просто незвичну тематику й проблематику. Відповідно, тут дуже мало місця для молодого автора, де він може реалізувати власні ідеї.

До того ж жебрацтво і скарги, м'яко кажучи, — не найкращий імідж для розважальної індустрії. А театр не може не бути розважальним підприємством, при всіх його „високодуховних“ складових. Зважаючи на те, що близько половини, а то й більше, репертуару будь-якого театру зараз — це примітивні комедії. І тоді взагалі дивним стає той факт, що керівництво звертається до державних установ по допомогу в „збереженні культури“. Наголос, напевно, робиться на старі приміщення, які оголошуються пам'ятками архітектури (або є ними насправді), що, загалом, перетворює театр у музейну інституцію (що, чесно кажучи, суперечить сутності театру). Природно, що такий імідж може відштовхувати свідомих людей від роботи в цій структурі. Логічно, що кіно і телебачення виглядають більш привабливим, престижним і перспективним напрямом.

Другий момент, що викликає ускладнення в репертуарних театрах, — це обмеженість людського ресурсу. Режисер може задіяти лише тих акторів, які є в трупі, тільки тих художників, звукорежисерів та інших творців вистави, які є в театрі. І, на жаль, через стабільність і спокій, які дає становище працевлаштованого „на ставку“ (звісно, репертуарний театр — це більш-менш стабільна зарплата і трудовий стаж), чимало працівників (хоч і не всі) задовольняються формальним ставленням до роботи. Що також є перешкодою для генерації нових ідей та змістів.

Втім, у будь-якому театрі завжди є молоде покоління акторів, і се-»

ред них можна знайти однодумців. І в деяких театрах керівництво йде назустріч і дозволяє запрошувати акторів і фахівців „збоку” на разові постановки. Однак це досить рідкісна практика, а зазвичай режисерові доведеться довго „битися головою об стіну”, перш ніж це відбудеться.

Стале співтовариство всередині театру тягне за собою третю проблему – неприйняття гостей режисерів і низьку мобільність штатних режисерів. Професійні відносини тісно переплітаються з особистими, а іноді стають суто особистими. Тоді значення має не те, що хочуть і можуть зробити актори й режисери, а хто, з ким і як товаришує або не товаришує. У більшості випадків це шкодить виставі, точніше, робить її значення і втілення дуже локальним, для власної „домашньої радості”. Відповідно, режисер, що працює тільки зі своїми акторами, дуже скоро може взагалі перестати вміти спілкуватися з іншими акторами, мотивувати їх і щось їм пояснювати. В акторів же художня винахідливість використовується задля маніпуляцій у взаєминах та внутрішніх інтриг.

Ще один із наріжних каменів – це постановочний план, а точніше, повна відсутність художньої програми в репертуарному театрі. Зазвичай театри не мають жодного уявлення про формат і напрямок (тобто займаються відразу „всім і нічим”) і, як наслідок, за своїм наповненням стають абсолютно безликими, безформними й одноманітними. Молоді режисери, які там працюють, отримують завдання працювати з тим матеріалом, якого не хочуть, не відчують, не розуміють.

У радянський час обов’язковою була партійна лінія, тобто частина творів повинна була містити важливі ідеологічні тези. Зараз же в умовах „варварського демократичного капіталізму” продажність деяких художніх керівників просто пригнічує. З одного боку, вони повинні чимось звітувати перед управліннями культури і роблять це, як правило, за рахунок української або світової класики чи ювілейних заходів. З іншого, вони готові прийняти кожного, хто принесе певну суму грошей. З третього боку, вони хочуть реалізувати свої власні амбіції й бажання. І яка може бути послідовна і структурована програма за такого підходу?

Фестивалі

Що стосується фестивальної діяльності, то мусимо визнати, що зараз

в Україні немає серйозних фестивалів, які могли б надати глядачеві якісні та завершені твори. Кожен більш-менш великий фестиваль змушений звертатися до зарубіжних програм – наприклад, Росії, Білорусі, Грузії, Польщі, Угорщини, Франції. Так робили ГОГОЛЬFEST, „Київ Травневий”, „Мельпомена Таврії”, „Березиль”.

Менші, обласні, фестивалі проводяться переважно „для галочки” в міській адміністрації – для освоєння наданих державою коштів. Відповідно, програмні директори фестивалів не особливо заморочуються наповненням програми і здебільшого розсилають запрошення до участі у фестивалі своїм знайомим і великим академічним та національним театрам. Відкриту інформацію про можливість стати учасником фестивалю, аплікації он-лайн тощо знайти практично неможливо – цю інформацію фестивалі не афішують.

Тут знову багато вирішують особисті знайомства та багаторічна дружба художніх керівників і режисерів. Глядач радіє тому, що йому дають, як і при звичайному перегляді телевізора.

В репертуарному театрі фестивальний спектакль вибирається дуже просто – це одна з найновіших вистав художнього керівника/директора. Натомість вистави молодих режисерів, фактично, не мають шансів потрапити на фестиваль (хіба що на окремий фестиваль робіт молодих режисерів).

І незважаючи на те, що в театрі ніхто не займається безпосередньо просуванням, помічник керівника або людина, яка обіймає якусь іншу посаду, постійно шукає інформацію про фестивалі, аби надіслати заявки для згаданих вистав. Нічия інша творчість у цьому ж театрі нікого не цікавить.

Останніми роками, щоправда, з’явилися фестивалі для незалежних і проектних театрів, а також фестивалі сучасної драматургії, як-от „Курбалеся” в Харкові, „Драбина/Драма.UA” у Львові. Та однаково ще рано говорити про масштаб, який здатний привернути широку публіку, тому що зараз незалежний театр в Україні це, загалом, – аматорський театр, який є майже в кожному більш-менш великому місті. Тому реальної конкуренції репертуарному, де все-таки актори вміють „рухатись” і „говорити”, він створити поки що не може.

На моє переконання, поки що немає сенсу проводити окремі фестивалі – як для репертуарних, так і для не-

залежних театрів, оскільки за 20 років культурного виродження показувати в Україні, по суті, нема чого. Думаю, що доречніше було б об’єднувати драматургічні й театральні фестивалі в одне, можливо, поєднувати зі сценографічними виставками тощо, відбираючи тільки найвиразніші, якісні роботи, залучаючи глядача видовищністю й різноманітністю, таким чином створюючи ґрунт для розвитку, а не привід для скарг про те, що „все так погано”, і виправдань на кшталт „ми так старалися”. І тривалість таких фестивалів повинна бути не два тижні, скажімо, а три дні, які б запам’ятались усім.

Утім, це дуже трудомісткий процес, і, зважаючи на брак театральних менеджерів та кураторів, зараз, припускаю, це неможливо.

Незалежний театр

На мій погляд, основна відмінність незалежного театру від проектного – це наявність ігрового майданчика або приміщення. По суті, незалежний театр влаштований за тими ж принципами, що й репертуарний, проте він залежить не від держави, а від спонсорських коштів та має інші договірні умови з власними працівниками, більш вільну та динамічну ротацію творчого складу та оригінальну репертуарну політику (тобто, власне, – формат і обличчя, про які йшлося вище).

Отже, незалежний театр може бути професійним, а може бути аматорським, студентським. З професійних незалежних театрів Києва можна навести як приклад Центр сучасного мистецтва „ДАХ” і театр-студію „Чорний квадрат”. Перший є особистим театром бізнесмена, а другий співіснує з акторською школою, тренінгами з особистісного зростання та публічних виступів. У Харкові є „Театр-19”, який виріс зі студентського театру. Кожен із цих театрів має власну репутацію, свій стиль, свого глядача, свій підхід до репертуару.

Проектний театр

Проектний театр, в кращому випадку, – це те, що, існуючи в умовах антрепризи, може збагатити її новою якістю і новим підходом, де акцентуються не медійність і епатаж, а нововведення й актуальність (але тут важливо також відрізнити спекуляцію цими поняттями).

Проектний театр існує, можна сказати, від випадку до випадку. Це

разові зобов'язання і капіталовкладення. До цієї категорії потрапляє і практика створення насправді фестивалних вистав, коли фестиваль запрошує режисера, драматурга, акторів і оплачує постановку, що є, по суті, майже невідомим для нашого театру явищем.

Для проектного театру життєво важлива наявність інституцій, які надають гранти, а також меценатів, спонсорів. На жаль, в Україні це також іще не надто поширено. Є фонд Рината Ахметова „і3”, який надає гранти на театральні проекти, а також культурні центри інших країн, наприклад, Гьоте-Інститут, Польський Інститут, Французький Інститут. І якщо „і3” може дати грант на будь-який проект, то закордонні інституції, що природно, підтримують проекти, які передбачають співпрацю з їхніми театрами, фахівцями або ж роботу з їхнім драматургічним матеріалом, тематичною програмою, яка не завжди релевантна соціальній ситуації в нашій країні.

Також є небезпека не отримати грант, провівши тривалу і виснажливу підготовчу колективну роботу. І оскільки більше з цим проектом звернутися немає куди, дехто вирішує показувати глядачам „півроботи”, чи то пак потенційну виставу, за маленькі гроші, аби рухатися далі, не „застрягати” на цій ідеї, хоча задоволення така версія не викликає ані в творців, ані у глядачів.

Саме тому для написання проекту або аплікації на грант, крім режисе-

Ліворуч підеш — смерть знайдеш,
Праворуч підеш — коня загубиш,
Прямо підеш — щастя знайдеш.

Народна мудрість

рів і акторів, так потрібні продюсери, менеджери й куратори, які відіграють чи не найважливішу роль у діяльності проектного та незалежного театру. Звичайно, адміністрацію, маркетинг та піар також потрібно втілювати грамотно. На превеликий жаль, зараз ця ланка в роботі українського театру — продюсери, менеджери, куратори, маркетологи, піарники — відсутня. Переважно, на мій погляд, через непрестижність і вкрай низьку матеріальну віддачу в цій сфері мистецтва, яка ніяк не може розвинути в індустрію й існувати за правилами бізнесу, як і більшість інших підприємств у цій країні корупції та узаконеного бандитизму.

Епілог

У театральних вищах є відділення „організатор театральної справи”. У Центрі ім. Л.Курбаса в Києві минулого року проводилися курси для театральних кураторів. Але, за моїми спостереженнями, люди, які там навчаються, не розуміють, і їх не вчать тому, що театр може бути бізнесом, а за грамотного і гнучкого підходу — бізнесом дуже вдалим. І неважливо, який це за типом театр: якщо перейматися тим, що роблять там талано-

виті режисери й актори, адміністративно вдало цим керувати і знаходити можливість це вигідно продавати, то театр буде „нашим” за всіма параметрами. Там буде говоритися про речі, які нас хвилюють, і так, як ми ніколи не бачили, тому що кожен з творців вистави буде розуміти, що якщо аудиторія не в справжньому захваті, то ніяка держава йому не допоможе.

Під лежачий камінь вода не тече

Ми звикли знаходити винних у всіх своїх невдачах і нещастях. Нам легше скаржитися, ніж щось зробити. Але не можна закривати очі і робити вигляд, що ми в Європі і ми — цивілізована країна. Насправді ми — в Африці.

І поки ми це чесно не визнаємо, не зізнаємося в цьому самому собі, не виховаємо в собі почуття власної гідності, гордість і самоповагу, то Африкою і залишимося. І культура наша, зокрема й театральна сфера, далі гри на тамтамах не піде.

Українська (пост)радянська театральна освіта

Більшість молоді прагне здобути зовнішньо привабливу й публічну професію актора, зазвичай зовсім не думаючи, у якому театрі, що і для кого гратиме.

► Рівно за рік на театральну спільноту України очікує знаменний ювілей. Своє 110-ліття відзначатиме найстарша українська театральна школа, створена 1904 року Миколою Лисенком на отримані в дарунок від громади кошти. Треба сказати, що на початку XX століття у Києві вже існувало чимало приватних театральних шкіл, Лисенкова ж принципово відрізнялася від них тим, що 1906 року тут відкрився єдиний український драматичний клас. Ця подія стала свого роду рубіконом для вітчизняної сцени, оскільки до цього в українських трупах грали або самоуки, або актори, що закінчували російські приватні театральні курси.

Через 110 років прямий спадкоємець школи М.Лисенка Київський Національний університет театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого, що пережив чимало реформуваль, реорганізацій і перейменувань, залишається чільним вищим театральним навчальним закладом країни. Але на сьогодні він далеко не єдиний, де здобувають професійну освіту майбутні діячі української сцени.

Уніфікація мистецької освіти

Серйозні конкуренти з'явилися у цієї школи, перетвореної урядовим розпорядженням 1918 року на Музично-драматичний інститут, уже на початку 1920-х років. Тоді у Києві відкрився Вищий Театральний технікум, де, на противагу усталеним принципам театральної освіти, запозиченим із російського середовища, намагалися викладати новітні на ті часи акторські технології. А в Харкові й Одесі внаслідок реорганізацій консерваторій створили ще два музично-драматичні інститути.

Однак розпочата в СРСР в 1930-ті роки уніфікація мистецької освіти, що відбувалася в контексті тотального регулювання мистецьких проце-

сів, призвела до того, що Музично-драматичний інститут ім. М.Лисенка, де факультетом української драми кілька років керував Лесь Курбас, втратив ім'я свого патрона. А 1934 року, коли столицю радянської України перевели з Харкова до Києва, всю його музичну складову передали відновленій Київській консерваторії, перетворивши інститут на винятково театральний виш, тоді як Харківський і Одеський інститути реформували в повноцінні консерваторії без драматичних класів. Відповідно, Київський державний театральний інститут, як він став називатися 1934 року, виявився на деякий час єдиним театральним навчальним закладом України, доки у 1939 році не було відкрито Харківський державний театральний інститут, що нині є частиною Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського.

Водночас, сучасний плюралізм театральної освіти в Україні був би неможливий без діяльності ще одного навчального закладу, який діяв поза межами радянської України у 1920–30-х роках, а саме Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка у Львові, де фахову театральну освіту започаткував український поет і театральний діяч Микола Вороний. Саме ця школа стала основою для відновлення вищої театральної освіти на Галичині в 90-ті роки XX ст. До моменту ж здобуття Україною незалежності єдиними містами, де можна було отримати середню спеціальну театральну освіту були Одеса та Дніпропетровськ, оскільки там функціонували театральні училища, а вищу – Київ та Харків.

Акторські студії і калювання системи

Жорстка регламентація діяльності мистецьких навчальних закладів за радянських часів призвела до проблеми елементарної доступності те-

атральної освіти, що досягла апогею наприкінці 1980-х. При цьому унікальними і менш контрольованими осередками театральної освіти у ті роки виявились акторські студії, що час від часу діяли при окремих театрах. Викладання там вирізнялося більшою гнучкістю, індивідуальним підходом та можливістю обійти уніфіковані стандарти, зумовлені повсюдним впровадженням системи Станіславського. Саме завдяки діяльності акторських студій при театрі ім. М.Заньковецької у Львові та при театрі Оперети і театрі ім. І.Франка в Києві нове покоління українських акторів змогло до певної міри перейняти надбання вітчизняної театральної школи 1920–30-х років, унікальні напрацювання Леся Курбаса та його учнів і сподвижників.

Штучне стримування протягом тривалого часу розвитку театральної освіти в Україні, що мало як кількісний, так і якісний характер, не могло не спровокувати бурхливе розростання театально-освітньої галузі наприкінці 1990-х. Тоді, практично одночасно, у двох університетах – Львівському та Запорізькому – відкрилися кафедри, де розпочалося навчання за спеціальністю „театральне мистецтво”. У Львові – це створена на філологічному факультеті кафедра театрознавства і акторської майстерності, яка нині входить до факультету культури і мистецтв, а в Запоріжжі – кафедра акторської майстерності на факультеті соціальної педагогіки та психології.

Першочерговими завданнями обох кафедр, зрештою, як і інших таких підрозділів, що через кілька років були створені в немістечких навчальних закладах Тернополя (Національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка), Рівного (Державний гуманітарний університет), Івано-Франківська (Прикарпатський національний

Недобудований корпус Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого в Києві

університет ім. В. Стефаника), було оновлення творчого складу місцевих театрів. Але через відсутність досвіду театральної педагогічної роботи тут фактично калькували систему підготовки акторів та режисерів з навчальних планів Київського університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого.

Заручником власної неготовності

Втім не секрет, що на порозі свого сторіччя найстарший театральний виш сам переживав серйозну кризу, пов'язану як зі зміною покоління, так і з тим, що панівна система підготовки акторів за Станіславським не відповідала запитам новітньої театральної естетики. Тому ж бо, за винятком Львова, де до викладацької роботи у театральній царині долучилися ті, хто отримав щеплення інших театральних шкіл (зокрема Володимир Кучинський, на чію творчість принципово вплинула практика Анатолія Васильєва та Єжи Гротовського), в переважній більшості випадків педагоги користувалися застарілими викладацькими схемами.

Зрозуміла річ, що в такому випадку, на початку нового тисячоліття українська театральна школа,

змінившись кількісно, принципово не змінилася якісно, фактично лише розтиражувавши напрацювання уніфікованої радянської системи підготовки акторів та режисерів. І довгоочікуване оновлення вітчизняної театральної освіти, яке для багатьох пов'язувалося з доробком Леся Курбаса та його установкою на метафоричне існування актора в системі „перетворення“, так і не відбулося.

Загроза цієї проблеми, не розв'язаної досі, посилюється й тим, що саме поняття „школа“ передбачає слідування традиції, використання попередніх напрацювань. І в цьому сенсі українська театральна освіта стала заручником власної неготовності до радикальних змін та нездатності створення нового фундаменту для театального виховання. А в умовах накопичення певного критицизму щодо попередньої системи навчання, беззастережне слідування її зразкам та вимогам, як того вимагає система освіти, в основі якої лежить прагматичний консерватизм і сталість, стало неможливим у принципі.

Покоління акторів і режисерів „без професії“

Ще більш небезпечних обертів ситуація в театральній освіті набра-

ла тоді, коли професійних акторів і режисерів стали повсюдно випускати колишні інститути культури, створені свого часу для царини художньої самодіяльності. Популярність театральних професій, що асоціюються передовсім з роботою в шоу-бізнесі, а не в репертуарному драматичному театрі, зробила можливим набір акторсько-режисерських курсів у кількості 40–50 чоловік. Укупі з цілком очевидним браком фахово компетентних викладачів, це призвело до появи цілого покоління акторів і режисерів, так би мовити, „без професії“, навчання яких можна вважати приблизним і поверховим.

На цьому тлі викладання в київському та харківському театральних вишах, при всій химерності поєднання пієтету до системи К. Станіславського зі спробами оновити акторську підготовку через сучасні тренінги, видається ґрунтовною фаховою освітою. Зрозуміло, що такий компромісний мікс у системі акторсько-режисерської підготовки загалом не відповідає запитам сучасного театального процесу. Однак, в окремих випадках, коли керівництво акторсько-режисерськими курсами доручається винятково талановитим

» митцям і педагогам, як-от Едуард Митницький, Богдан Бенюк, Дмитро Богомазов, особистий досвід митця дозволяє створювати унікальні авторські навчальні курси.

Проблеми сценічної мови

Отож, принцип майстерень, що панує в переважній більшості вишів, де готують акторів і режисерів, уможливує як якісне, інтенсивне, сучасне навчання, так і архаїчне, стереотипне, формальне. Адже, фактично, результативність театральної освіти повною мірою залежить від індивідуальності педагога, поява якого в тому чи іншому навчальному закладі зумовлена не так його творчим авторитетом, як кон'юнктурними міркуваннями або випадковими збігами. Така організація сучасної театральної освіти в Україні, на противагу радянській уніфікованості, позбавила її елементарної впорядкованості, а головне, — єдиних критеріїв оцінки професійної підготовки, що призвело до нехтування окремими важливими складниками театральної освіти.

Україна лишається сьогодні розколеною за національно-культурними ознаками — і так само розколеним є вітчизняний театр: принципово український на Заході, розмаїтий у Києві, „перехідного“ характеру вздовж Дніпра, російський на Сході та Півдні.

Чи не найбільшою мірою це торкнулося сценічної мови, яка в сучасному українському театрі, зважаючи ще й на двомовність великої кількості колективів, стала

однією з найбільших проблем. Як наслідок, вербальне начало в українському театрі виявилось принесеним у жертву „мовному питанню“, а глядача що далі, то більше позбавляють можливості чути зі сцени текст, замінюючи його елементами естради та шоу.

Разом із тим, переведення вітчизняного театру з мовного у візуальний реєстр відбувається в умовах технічної незабезпеченості навчального процесу у провідних навчальних закладах Києва та Харкова. Відсутність обладнаних сучасним театральним устаткуванням навчальних сцен, необізнаність майбутніх режисерів із новими освітлювально-звуковими та візуальними технологіями робить ситуацію схожою на пастку, куди потрапляють і молоді актори, позбавлені слова, і режисери без технічних навичок.

Замкнутий цикл

Ще одна проблема нинішньої театральної освіти — необґрунтовано велика кількість випускників акторських та режисерських курсів (акторів для професійних театрів нині готують не лише університети, академії, інститути, театральні училища, а й музичні училища, культури і мистецтв, коледжі) і брак випускників інших театральних професій. Принаймні театрознавців, крім Києва й Харкова, навчають лише у Львові. І в жодному навчальному закладі не готують спеціалістів із театрально-проектної роботи, сучасного театрального менеджменту, що передбачає роботу з державними й приватними колективами, організацію антреприз, тісну міжнародну співпрацю тощо.

Як не дивно, за всі роки стрімкого кількісного розростання театральної освіти не дала можливості розвинути таким важливим специфічно театральним професіям як художник з освітлення, художник-костюмер, художник-гример та бутафор, що їх наразі готує лише Одеське театрально-художнє училище. За великим рахунком, це і свідчить про замкнутий цикл сучасної театральної освіти в Україні, яка орієнтується не так на потреби реального театру — і, зрештою, на глядача — як на запити абітурієнтів.

Наскільки українським є український театр?

Існування українського театру аж до новітнього часу — це радше історія боротьби за власну національну природу, тривалий процес національної самоідентифікації.

» Мовне питання, мовний режим завжди були проблемними для театру в Україні, бо надто залежали від політичної ситуації та культурної політики, яку проводила влада — чи то Російської й Австро-Угорської імперій, чи то СРСР.

Не будемо заглиблюватися в давнину — скажімо, в часи дії Емського указу 1876 року, спрямованого на витіснення української мови з культурної сфери і обмеження її побутовим вжитком. Зауважимо лише, що глядацький попит на вистави українською завжди був великий. Приміром, Н.Ніколаєв, дописувач російськомовної консервативної газети „Киевлянинъ“, наводить такий красномовний випадок „некультурності“ публіки у 90-ті роки XIX ст.: „Йде ‚Ревізор‘ М.В. Гоголя та дріб’язковий у порівнянні з геніальним твором Гоголя водевіль ‚Кум-мірошник, або Сатана в діжці‘ [авторства В. Дмитренка.

— А.Л.]. На ‚Ревізорі‘ зал порожній на три чверті, але по завершенні російської п’єси перед початком водевілю і партер, і ложі заповнюються обраною публікою, і малоросійський водевіль проходить за повного театру та бурхливих овацій, кидання шапок на сцену і т.п.“.

Вимоги „поточного моменту“

Суспільні зрушення початку XX ст. породили хвилю національних революцій — якщо не завжди політичних, то, принаймні, культурних. Досить сказати, що на території сучасної України у 20-ті рр. діяли численні театри національних меншин — єврейські, польські, німецькі, грецькі, кримськотатарські. До того ж, відносно вільний мистецький розвиток тих часів та пізніша соціально-політична ситуація на окупованих землях у 1941–1944 роках спричинили виникнення з ініціативи „знизу“ саме

українських театральних угруповань, популярних серед населення. Загалом, бодай побіжний погляд на історію театру розвінчує міф про одвічну „російськомовність“ Сходу та Півдня України. Радше, ця „російськомовність“ є набутою або ж нав’язаною: з одного боку, кількість українського населення на цих територіях істотно зменшилася внаслідок соціальних катаклізмів 30–40-х років, з іншого — внаслідок індустріалізації та повоєнної відбудови збільшилася кількість населення російського та відбулося „зросійщення“ місцевих мешканців.

Слід окремо зазначити, що впродовж усього перебування України у складі СРСР (власне, до рубежу 80–90-х рр.) змогу вижити та працювати одержували лише театри, які або створювалися державою, або „удержавлювалися“. Тож їхнє існування чітко регламентувалося державними та партійними органами.

Своєю чергою, політика радянської влади щодо мови, якою мала вестися творча діяльність того чи іншого театру, диктувалася винятково ідеологічними вимогами „поточного моменту“ та слабо корелювалася з культурними запитами аудиторії. Оголошувався курс на так звану „українізацію“ (початок 20-х рр.) – отримували офіційний статус та стаціоналізувалися українські театри; починалося згортання цього курсу (знов-таки за вказівкою партійних органів) – у великих містах (Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ) „симетрично“ до українських театрів створювалися російські, причому до цього залучалися акторські та режисерські кадри з Москви та Ленінграда.

Радянська влада розглядала український театр як своєрідну „вивіску“ декларованої дружби народів. По суті ж він утримувався в рамках такої собі „етнографічної резервації“ – з піснями, танцями та мальовничими краєвидами.

А нині? Те саме. Змінюється „вітер“ згори – змінюється й ситуація.

„Перебудова“ рубежу 80–90-х рр. та здобуття Україною незалежності спричинили хвилю народження нових, недержавних театрів, котрі тепер самі змогли добирати і кадри, і репертуар, і ту мову, якою звертатимуться до глядача. Державні театри, своєю чергою, також звільнилися від цензурних обмежень.

Проте сьогодні, майже чверть століття по тому, ми маємо ледь не ту саму картину, що й за радянських часів. Адже вижили та мають можливість регулярної творчої діяльності лише ті театри, які здобули статус державних та відповідну дотацію. Держава ж не проводить послідовної культурної політики. Змінюється „вітер“ згори – змінюється й ситуація.

За часів президентства Л.Кравчука та В.Ющенка розвиток української культури отримує державні преференції (хоча б на рівні декларацій) – і в репертуарі театрів, що працюють російською, з’являються українські вистави (приміром, великий резонанс спричинили свого часу постановки української класики молодими режисерами О.Балабаном, Д.Богомазовим, Д.Лазорком у Київському театрі драми і комедії та ціла програма „реінкарнації“ української драматургії, розгорнута В.Малаховим на кону Київського театру на Подолі). У періоди президентства Л.Кучми та

В.Януковича стається „відкат“ – і державні органи „не помічають“, а часом і заохочують появу великої кількості російськомовних вистав в українських театрах: приміром, переважно або цілковито російською сьогодні працюють театри юного глядача у Харкові, Одесі, Сумах, Запоріжжі, а також численні молодіжні та „дорослі“ театри із давніми культурними традиціями (Запоріжжя, Біла Церква, Дніпропетровськ, Суми, Херсон, Донецьк, Миколаїв).

Загалом, за поточної влади титульна національна культура не те що не має жодних преференцій, а навпаки, – зазнає утисків.

Не діалог а обслуговування

За великим рахунком, Україна лишається сьогодні розколоною за національно-культурними ознаками – і так само розколомом є вітчизняний театр: принципово український на Заході, розмаїтий у Києві, „перехідного“ характеру вздовж Дніпра, російський (навіть під українською вивіскою) на Сході та Півдні. Та „російськість“ ця – теж відносна: за влучною формулою кримської журналістки Ольги Біляченко, „де-юре український, де-факто російський, навіть радянський“. „Радянськість“ у цьому контексті означає не лише збережену й до сьогодні стару систему управління мистецькими закладами з боку державних органів (фінансова несамостійність театрів, типові, уніфіковані „штатні розклади“ замість сучасних контрактів). Насамперед ідеться про відірваність театру від власних національних коренів, нехтування своєю культурницькою місією. За багаторічною інерцією часто панує „культурне обслуговування населення“, а не повноправний діалог з глядачем щодо гострих питань сьогодення. Характерний нюанс: навіть за відсутності офіційної статистики – просто внаслідок елементарного спостереження – впадає у вічі пенсійний вік більшості керівників театрів України (особливо абсурдно 70–75-літній директор або головний режисер виглядає на чолі театру ляльок, молодіжного театру чи театру юного глядача). Сформованість їх як особистостей у старі часи та відповідний соціальний досвід, котрого вже не позбутися, не дають змоги – навіть за бажання – системно й ефективно відповідати на численні виклики поточної доби. Бо ж, – як влучно висловився Черчілль, – старі

генерали завжди готуються до попередньої війни.

Мова „де-юре“ чи „де-факто“?

Окремий нюанс – яка саме українська і яка саме російська мова лунають сьогодні зі сцени. Мовне середовище на більшості території України є мішаним – тож ані російське, ані українське сценічне мовлення не є сьогодні нормативно чистим. Особливо це стосується російської мови: більшість акторів російськомовних („де-юре“ чи „де-факто“) театрів народилися й навчалися в Україні, є вихованцями вітчизняних вишів, тож їхня українська орфоєпія – невикорінна.

Ще один нюанс – використання на театральному кону т.зв. „суржику“. Початок моди на суржик на сцені пов’язують із Веркою Сердючкою, але насправді це відбулося задовго до неї – у 1989 році у виставі Київського Молодіжного театру „Археологія“ О.Шипенка в перекладі Я.Верещака так розмовляла героїня Вікторії Авдеєнко.

З одного боку, такий спосіб мовної характеристики персонажів створює ефект документальності – інакше цілий шар „низової“ культури невеликих та середніх міст, містечок, селищ та „спальних районів“ мегаполісів лишається поза увагою сучасної сцени. Скажімо, „родзинкою“ вистав київського театру „Відкритий погляд“, організованого молодими режисерами К.Ромашенко та С.Жирковим, є саме використання суржику у постановках актуальної російськомовної драматургії („Наталчина мрія“ Я.Пулінович, „Гупні“ В.Сігарєва, „Найлегший Спосіб Кинути Курити“ М.Дурненкова, „Сім’я. Сцени“ А.Яблонської): завдяки ньому оголювалася подібність проблем, що існують у повсякденному житті як мешканців України, так і їхніх сусідів. Тим же ключем – і знову доволі успішно – С.Жирков відкриває п’єсу молодого білоруського драматурга Д.Богославського „Любов людей“ на кону Молодого театру у Києві (2013).

Проте, з іншого боку, таке проникнення на кін „низової культури“ знижує і рівень культури сценічної, тож мало би бути не експансією, а крапельним, майже „аптекарьським“ застосуванням певних виразових засобів.

Нині як і понад 100 років тому...

Загалом же виглядає так, що український театр в цілому виживає

„Любов людей“, Сергій – Марк
Дробот, мати Сергія – Ганна
Розстальна

самотужки, без належної державної підтримки. Великою мірою його розбудова є справою особистого престижу, особистого ціннісного вибору керівників театрів – Ф.Стригуна, В.Кучинського, Л.Колосович (Львів), П.Ластівки (Луцьк), В.Петріва (Рівне), Р.Держипільського (Івано-Франківськ), О.Бакірова (Чернігів),

А.Білоуса (Київ), Є.Курмана (Кіровоград), С.Проскурні (Черкаси), С.Пасічника (Харків), режисерів О.Ковшуна, А.Канцедайла, В.Сікорського, О.Кравчука, Ю.Одинокого, П.Ільченка... Як і понад 100 років тому національна сцена насправді не так формує смаки та ціннісні орієнтири глядацької спільноти (при тому, що

на брак публіки вона сьогодні по-скаржитися не може), як залежна від політичної волі можновладців. Пряме втручання держави у діяльність театрів нібито й не відчувається, але суспільна атмосфера поза їхніми стінами, на жаль, відіграє в їхньому творчому та позатворчому житті вагому роль.

Театральна критика в Україні: режим перезавантаження

Сучасний театральний процес в Україні по десятиліттях цензурних обмежень та ідеологічного пресингу нарешті стає таким розмаїтим, що охопити і проаналізувати його під силу хіба що десяткам часописів та справжній армії критиків.

» «Армію критиків» можу без вагань представити відомими в Україні та за її межами іменами: С.Васильєв, О.Вергеліс, Г.Веселовська, Н.Владимирова, А.Гайшенець, В.Жежера, В.Заболотна, О.Клековкін, А.Липківська, В.Неволов, М.Ніколенко, А.Підлужна, В.Собіянський, Н.Соколенко, І.Чужилова, Г.Шерман (Київ); Ю.Коваленко, І.Лобанова, М.Прево (Харків); Л.Томенчук, А.Тулянцева (Дніпропетровськ); С.Максименко, М.Оверчук (Львів) та ін. Щоб „зустрітись” з ними, достатньо відкрити сторінки серйозних фахових часописів: „Український театр” (засновник – Міністерство культури України та Національна спілка театральних діячів України), „Кіно.Театр” (видає Національний університет „Києво-Могилянська академія”), „Просценіум” (видає Львівський національний університет імені Івана Франка), газети „Культура і життя”, „День”, „Дзеркало тижня”, „Україна молода”, інтернет-портали (teatre.ua, teatral.org.ua), послухати/подивитися передачі національних теле- та радіоканалів.

Наважуюся на такий довгий і далеко не повний перелік прізвищ своїх колег задля того, щоб підкреслити: вони є! Надзвичайно цікаві особистості з різними поглядами на світ і мистецтво театру, з різними стилями письма, представники різних вікових поколінь та методологічних шкіл, ці люди справді люблять театр і займаються вельми невдячною справою – пишуть про нього. Чому невдячною? Бо газет, часописів, програм, зацікавлених у театральній критичній матеріалі, вкрай мало. Українське суспільство не надто переймається театром, тож йому не потрібні й ті, хто про нього пишуть. Вони, – критики, – сьогодні потрібніші радше одне одному, окремим театрам та фестивалям, що прагнуть мати фаховий „погляд

збоку”, кільком „просунутим” редакціям всеукраїнських газет та телеканалів, поодиноким спеціалізованим виданням. У декораціях сьогодення такі „мізансцени” не викликають подиву.

Театральна критика „за залишковим принципом”

Багаторічна відсутність державної політики в галузі культури до певної міри знецінила як сам мистецький продукт, так і його віддзеркалення – працю критика. Прикро констатувати, що сьогодні займатися в Україні театральним мистецтвом і театральною критикою рівнозначне гамлетівському „ставати на прю із сотнею бід”. Тому майже всі згадані театрознавці працюють у наукових та навчальних установах, провадять педагогічні і/або дослідницькі студії, пишуть і захищають кандидатські й докторські дисертації (схожі речі відбуваються, до речі, і за кордоном), вправляючись у рецензуванні поточного театального процесу у „вільний від роботи час”, „за залишковим принципом”. Тому природно, що театральна критика України не встигає за театральним життям, і це є очевидним для кожного, хто бодай приблизно уявляє собі театральну мапу України.

Зосередження професійної автури відбувається в Києві, Харкові, Львові, і пов’язано це не лише з інтенсивністю мистецьких середовищ міст, а й із присутністю тут театрознавчих вищих шкіл (у Києві та Харкові вони є складовими мистецьких вишів, у Львові – класичного університету). Театри цих міст частіше потрапляють в поле зору критиків, цьому ж сприяє і фестивальний рух, хоч не такий жвавий як, скажімо, в сусідніх Росії чи Польщі. Окрім того, саме національні університети – Києво-Могилянська академія та

Львівський університет імені Івана Франка видають власним коштом два з трьох в Україні спеціалізованих журналів.

Але ж в Україні діє понад сто професійних театрів, кожен з яких щосезону в середньому випускає 4–5 прем’єр, низка недержавних театрів, шерега фестивалів, розмаїтих премій (чого вартує одна лише „Київська пектораль”, до експертної роботи в якій залучено всі покоління критиків столиці!). Проте під аналітичне театрознавче перо потрапляє нині ледве десята частина створеного в Україні сценічного „продукту”. Системний моніторинг театального процесу відсутній: організаційно та фінансово підтримувати мережу професійної критики сьогодні не в стані ані профільне міністерство, ані Національна спілка театральних діячів України, ані будь-яка інша структура.

Втома та безнадія

Іронія полягає в тому, що державні театри не потребують „рефлексій” з приводу своєї діяльності. Вони власноруч виставляють собі оцінки: у вигляді статистичних звітів про кількість глядачів, куплених квитків, виїзних вистав, спожитих коштів та отриманих звань. Оцінки критики в параметри успіху театру насправді не входять, а оскільки ще й часто відбігають від статистики відвідуваності сценічних видовищ та благополуччя фінансових показників, то й поготів „незручні”. Про кількість публікацій керівництво театру згадує зазвичай при подачі документів на статус „академічного” або „національного”; тривала процедура присвоєння театальному митцеві звання „заслуженого” або „народного” (атавізм радянської доби, що міцно тримається в нашому суспільстві, напругу пов’язаний із системою розподілу матеріальних благ) відбувається теж без коментарів критиків: це преро-

гатиwa чиновників та менеджерів від культури. Хоча безсторонні цифри засвідчують: зацікавлення театром в Україні спадає навіть у традиційно театральних містах, усупереч наявності „статусних“ театрів та акторів зі званнями.

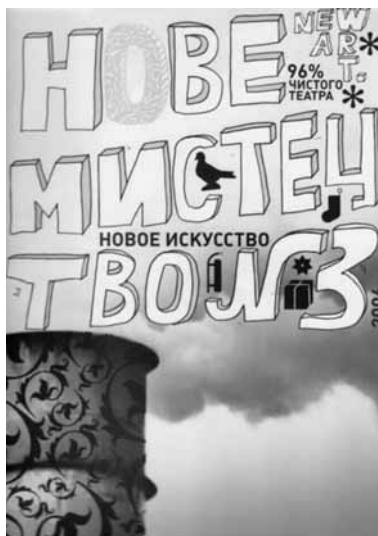
Належна увага до театру відсутня і в українському медійному просторі. Лічені одиниці театральних та радіо-передач як на центральних каналах, так і в обласному телерадіомовленні – крапля в морі, порівняно із практикою зарубіжних колег.

Тож не дивно, що тектонічний розлам поміж самим театром і тими, хто його описує та коментує, нині в Україні сягнув чи не найглибшої прірви. Тому повноцінно зафіксувати й оцінити театральний процес вітчизняна критика сьогодні не спроможна. І зовсім не через втрату фаховості. Радше від втоми та безнадії.

Без фінансів та потреби

Наразі мусимо визнати: через десять років реконструювати театральне життя України за друкованими матеріалами буде неможливо. Як неможливо сьогодні на основі публікацій у пресі з'ясувати особливості того чи іншого театального сезону минулого десятиліття. Редакції обласних та міських газет віддавали і віддають перевагу журналістам перед професійними критиками, орієнтуючись на смаки та мову масової аудиторії. Тож про адекватну фіксацію та спроби аналізу не йдеться – для цього потрібне треноване око й інструментарій фахівця. Проте і журналістам, серед яких справді чимало заюблених у театр, актори та режисери обласних театрів вдячні за увагу до себе: інтерв'ю, прем'єрні відгуки, ювілейні панегірики, звичайно, жорстко „форматовані“ та регламентовані редакційною політикою газет, тим не менш підтримують інтерес до театру в широких колах.

Особлива роль тут би мала належати невеликим регіональним театральним журналам, орієнтованим на місцевих професійних авторів і театральну публіку. Київська „Контрамарка“, харківське „Нове мистецтво“, дніпропетровський „Театр-плюс“, львівська „Театральна бесіда“, одеська „Аркадія“ – ці та подібні до них часописи гідно виконували свою важливу місію. Але до свого десятилітнього ювілею (як-от „Аркадія“) цього року, дожили не всі. „Театральна бесіда“ зійшла зі сцени після п'ятнадцятилітньої праці, решті

не судилося й цього. Головна проблема – відсутність фінансування. До речі, схожі проблеми є і в закордонних колег. Редакція єдиного в Росії товстого театального журналу „Петербургский театральний журнал“ цього літа оголошувала громадський збір коштів на підтримку свого сайту; найдавніший російський фаховий часопис „Театр“ стабілізував свою діяльність лише 2010 року. Криза паперових видань, скорочення накладів, а відтак і персоналу, призвели до певних втрат позицій в царині театальної журналістики в Польщі.

Проте, крім фінансових проблем, наші польські та російські колеги видаються набагато потрібнішими своїм співвітчизникам. Виразна державна ідеологія цих країн, значно потужніше фінансування в галузі культури істотно живлять діяльність як самих театрів, так і театальної критики. Тому тут помітно ширший діапазон фахових видань, присвячених сучасному театрові в найширших його проявах:

професійному театрові, фестивалям, драматургії, сценографії, театрові ляльок, організації театальної справи, аматорському театрові. Тут помітний вищий престиж професії. Тут дещо інше ставлення до самої особи театального критика.

Що підлягає „перезавантаженню“ покаже час

Театральна критика в Україні сьогодні переживає кризу не лише жанру, а й власної „ідентичності“. Кому й для кого писати, як і де друкуватися, хто може себе сьогодні назвати професійним театральним критиком, і чи варто взагалі ним бути – на ці та інші питання вже кілька років дискутують українські театрознавці.

Чи можливо за таких умов виховати гідне майбутнє покоління театральних критиків? Питання риторичне. Але з власного педагогічного досвіду переконуюсь у тому, що приплив нових непересічних особистостей до студентських театрознавчих лав триває. Звісно, має театально-критична педагогіка і свої закономірності: мобільного театального критика легше виховати у мистецькому ВНЗ, де весь навчальний процес зорієнтований на фахові дисципліни. Класичний університет з його значно суворішою дисципліною та академічними настановами – добра територія для виховання науковця, дослідника, зокрема, історії театру.

Зрештою, вибір виду діяльності у царині театрознавства – справа винятково особиста. І сьогодні українська театральна критика – значною мірою справа молодих. Добре чується „Коза“ – унікальний за своїм дизайнерським вирішенням часопис, створений молодими художниками Богданом та Оленою Поліщуками. В оновленому складі редакції найдавнішого часопису „Український театр“ – недавні випускники Київського національного театального університету імені І.Карпенка-Карого. Регулярно наповнюється рубрика для початківців у часописі „Просцениум“, де маю честь бути відповідальним редактором. А троє студентів ЛНУ імені Івана Франка (майбутні театрознавці, культуролог та філософ) щойно зареєстрували власне культурологічно-театрознавче видання.

Що ж підлягає „перезавантаженню“ в українській театральній критиці? Методи? Мова? Покоління? Фінанси? Покаже час.

Український театр і театр з України

Доволі особисті нотатки

Олександр
Ірванець,
Ірпінь

Автори цих рядків протягом десяти років довелося бути членом журі на великому фестивалі сучасної п'єси. Фестиваль цей спершу проходив у Бонні, точніше, – у його передмісті Бад-Годесберг, а з 2004 року – у Вісбадені, земля Ессен. Визначався фестиваль як бієнале (спершу „Bonner Biennale“, згодом „Biennale der Wiesbaden“), тож відбувався у парні роки. І представлені на тому фестивалі були сучасні п'єси. Свіжі, нещодавно написані, рік-два-три тому, і майже невідкладно прочитані режисерами, визнані вартими й поставлені у театрі. Протягом тих двотижневих відвідин Німеччини вдалося переглянути кілька десятків спектаклів – чудових, яскравих, сповнених режисерських відкриттів і осяянь. Це були постановки з Італії й Бельгії, з Болгарії і Фінляндії, з Росії і Румунії.

Вистави, що їх привозили до Німеччини, були найрізноманітнішими за жанровим і стилістичним вирішенням, проте об'єднувало їх одне – високий рівень реалізації. Шедеврами, звісно ж, були не всі, проте відверто слабких постановок не було, та й бути не могло. До сьогодні свіжі у пам'яті спектаклі Кристіана Люпи з Польщі, Алвіса Германіса з Литви, Еліна Ранева з Болгарії, Альберто Боделлі з Каталонії. Це були незабутні видовища, фестиваль був просто святом театру, і єдиною деталлю, що трохи псувала настрій, була „посада“ члена журі. Хоча й у цьому все було начебто пречудово – ми, „патрони“, не мусили присуджувати жодних нагород і призових місць. На фестивалі у Вісбадені цього не було. Організатори постійно наголошували: вже сам відбір на наш фестиваль є визнанням високого рівня постановки! Але ми, „патрони“, члени журі, мусили пропонувати на наступні фестивалі постановки зі своїх країн. Кожен зі своєї. І мені, як представникові України, це завадало конкретних страждань.

Нехтувати своїм обов'язком я не збирався. Я шукав нові постановки в Україні, шукав достатньо наполегливо, в міру своїх скромних сил. Серед пропонованих мною були і „Лев та левиця“ Станіслава Мойсеїва з Молодого театру, і львівська „УБН“, і одеська постановка п'єси Неди Нежданої „Той, що відчиняє двері“. Та всі вони за вимогами представників фестивалю, котрі приїздили до України переглянути пропоновані спектаклі, не підходили з тих чи інших причин.

Врешті у 2008 році керівництво фестивалю таки запросило до участі постановку з України. Зроблено це було без моєї участі і, фактично, без мого відома. Запрошеним спектаклем були „Солдатики“. Вистава російського театру імені Лесі Українки за п'єсою Владіміра Жеребцова, уродженця міста Стерлітамак (Башкирія). Та й сама тема п'єси, що її дія від-

бувається на свинофермі радянської військової частини поблизу космодрому „Байконур“, погодьмося, далека від проблем і реалій сучасної України. Тож після показу цього спектаклю у Вісбадені я мав доволі гостру розмову з керівниками фестивалю. Зовсім не бажаючи виглядати вишиваним і шарованим патріотом, все ж намагався пояснити високим театральним функціонерам, що український театр – це таки дещо інше, відмінне від явленого на сцені київськими акторами.

Врешті-решт я залишив цю почесну й престижну посаду. Після мене українську драматургію у Вісбадені представляв одесит Олександр Мордань, а сьогодні, здається, цю роль передано Неді Нежданій – цікавій і перспективній драматургині. Та й в українському театрі ситуація потрохи змінюється. Навіть на головній сцені України, в театрі ім. Франка наявні вже дві по-справжньому сучасні постановки – „Гімн демократичної молоді“ за Сергієм Жаданом та „Квітка Будяк“, переробка Кулішевої „Маклени Граси“, здійснена Наталею Ворожбит. Тож можна достатньо сміливо плекати надію, що й питома український театр невдовзі зблисне на європейській сцені. Принаймні, підстави для таких сподівань потрохи з'являються.

Ще раз про „бєспредел“

» Ще раз, бо про „бєспредел“ на шпальтах „Українського Журналу“ я вже колись розказував. А точніше, просто переказував оповідання Варлама Шаламова „Суча війна“, в якому проаналізовано структуру советського злочинного світу пізньосталінських часів. Нагадаю тільки, що світ той складався з трьох основних груп: справжніх, так би мовити, ортодоксальних „ворів“, які не йшли на жодну співпрацю з державною владою; „сук“, тобто теж „ворів“, які на таку чи сяку співпрацю погодилися; і „бєспредельщиків“, які залежно від власної вигоди то разом із „ворами“ різали „сук“, а то разом із „суками“ — „ворів“. Власне тому їхня поведінка й отримала назву „бєспредел“.

Тепер візьмемо такого „захисника прав одеситів“ Ігоря Маркова. Для зацікавлених людей віддавна не було секретом, що Марков — абсолютно відморожений бандюган у найдослівнішому значенні цього слова. Перелік його злочинів кожен охочий нині легко знайде в інтернеті. Тут нам і незаконне зберігання вогнепальної зброї, і рейдерські атаки на чужий бізнес, і захоплення санаторійних земель під приватне будівництво, і фальсифікації на виборах, і звірячі розправи з опонентами із застосуванням бейсбольних бит, ножів і вибухівки, не згадуючи вже про відверто антиукраїнську діяльність його партії „Родина“ та його ж телеканалу АТВ.

Заради справедливості треба сказати, що найактивніше Марков тероризував рідну Одесу не в останні роки, а ще за часів президентства Ющенка, але Ющенко, як знаємо, на те і був великим стратегом, щоб не забивати собі голову такими дрібницями, а зосередитися на поборюванні Юлії Тимошенко. І це — чи не єдина мета, якої йому, хоч і не своїми руками, врешті-решт вдалося досягти. До речі, тоді ж, за Ющенка, одеський журналіст Олексій Казатинський звернув увагу, що назви партій в Україні можуть бути зареєстровані лише в українському написанні, відтак „Родина“ — це не „Родіна“ у сенсі батьківщина, а саме родина, сім'я — як і заведено у мафіозі. Крім того, Марков співпрацював (або спонсорував) із чорносотенною газеткою „Наше дело“, що знову ж, у перекладі на мову мафії звучить як „коза ностра“.

Одне слово, хоч з якого боку подивитися, а знайти в собі бодай крихту співчуття до Ігоря Маркова я б навряд чи зміг, навіть якби побачив його залишеним повільно здихати на якій-небудь середньовічній дибі. Ну, в кожному разі факт його нещодавнього арешту, який наробив стільки галасу в Україні і, зрозуміло, в Росії, мав би мене дуже втішити: катюзі, як кажуть, буде по заслугі і так далі. Мав би, але не тішить. Бо, з одного боку, ще не знати, чи дійсно буде. А з другого — якщо й буде, то зовсім не так і не з тих причин, з яких повинно бути.

Дефініційними зусиллями американського по-

літолога Кіта Дардена, а потім і Миколи Рябчука за Україною цілком справедливо закріпилося визначення „шантажистська держава“. Влада у такій державі є поблажливою до корупції та іншої масштабної злочинності (а зазвичай і прямо заохочує їх), але водночас збирає на всіх забруднених представників „еліти“ компромат. На слухняних — просто збирає. Натомість до тих, хто раптом вирішить відхилитися від „лінії партії“, застосовує вибіркове правосуддя.

Саме це тепер — на його превеликий подив — і відбувається з Ігорем Марковим. Ясна річ, Януковичеві „правоохоронні органи“ завжди прекрасно знали про всі „подвиги“ Маркова. І Марков знав, що вони знають. І вони знали, що Марков знає. Вони взагалі всі все одні про одних знають. Але на першому етапі навіть такі покидьки, як Марков, були потрібні Януковичу в ролі союзників проти помаранчевих. Тому помаранчеві вибірково потрапляли під суд, а Марков і решта марковоподібних отримували депутатські мандати і привласнювали державні території. Аж раптом Янукович, принаймні на словах, розвернувся від Росії у бік Європи. Ідейний — слід йому віддати належне — українофоб Марков цього не стерпів і голосно заявив про свою незгоду з новим курсом. Влада у відповідь заявила про свою незгоду з його незгодою, блискавично визнала вибори в окрузі Маркова недійсними, позбавила його мандата і взяла під варту.

Коли затриманий Марков шарпався і, маючи на увазі Януковича, кричав: „Уголовник пошел на беспредел!“, — він по-своєму, по-бандитськи, мав рацію. Бо з погляду „воровських понять“, Янукович справді діє, як „бєспредельщик“, кидаючи вчорашніх спільників і укладаючи тимчасові союзи винятково з огляду на власну користь. Ось тільки Марков, який, певно, не читав Дардена з Рябчуком, не врахував, що Віктор Федорович не лише „уголовник“, а й голова шантажистської держави, який веде важкі шулерські перемовини з Європою про подальшу долю Юлії Тимошенко. Арештувавши Маркова, Янукович, як йому здається, непомітно дістав додатковий козир із рукава: ось, мовляв, я і своїх саджаю, то де ж тут вибіркове правосуддя?

А що на все це, узагальнено кажучи, Європа? Європі в усій цій драмі маразму не позаздриш. Не бажаючи остаточно втратити Україну, вона продовжує торгуватися з Януковичем, хоча давно розкусила його „бєспредельщицьку“ сутність і всі його шантажистсько-шулерські трюки. Тим більше, що він їх завжди виконує з характерною для олігофрена одноманітністю. Хотілося би подякувати Європі за терпіння. Однак виникає сумнів: чи не надто затягнулася ця гра? І чи той, хто надовго сідає за один стіл із Януковичем, не починає бути трохи подібним до самого Янукови-

Олександр
Бойченко,
Чернівці

Погляд із Харкова

Місько Барбара – український співак, поет, актор. Один із засновників рок-гурту „Мертвий Півень” та його фронтмен. З 1998 року живе у Харкові, де є актором театру-студії „Арабески”.

» Театр – це просто театр. Не більше і не менше. Театр своїми комунікаційними можливостями значно поступається інтернету, кіно, телебаченню. Але виграє своєю унікальністю. Ви приходите в театр і проживаєте з нами годину. Ви плачете чи смієтеся. Можливо, зауважуєте, як актор забув текст чи послизнувся. Можливо, двічі відвідуєте ту саму виставу і бачите, що вона інша за настроєм. Ну, це щось таке, як прогулянка в парку з дитиною чи відвідини батьків. Телевізор та інтернет не дають цього. Хотілося б, щоб український театр був гострішим, соціальнішим. Щоб виліз нарешті зі своєї архаїчності та провінційності. На жаль, як писав у 1921 році Лесь Курбас: „Сучасний український театр – це наслідок антиукраїнського режиму. Недодумана думка, недонесений тон, недотягнений жест”.

Театр уже давно не є надто популярним мистецтвом. І не тільки в Україні. У таких країнах, як Німеччина, до театру ходить 4% населення. Але ці 4% забезпечують повноцінне існування театру як явища. В Україні такою соціологією ніхто не займається. Глядач у нас „стихийний”, тобто вже виросло декілька поколінь без такої культурної звички – ходити до театру. Тому „Арабески” часто виходять на інші майданчики: в клуби, тюрми тощо. Але ситуація буде змінюватися на краще. Люди все ще хочуть бачити „живих” акторів. У цьому і є вся радість театру, тут усе „наживо”.

У Харкові шість державних театрів, що порівняно мало. Але функціонує десь близько 40 недержавних театральних ініціатив. Харків зараз, мабуть, найтеатральніше місто в Україні. У ляльковому театрі молода головна режисерка. У російській драмі нарешті почали запрошувати сторонніх режисерів. Решта державних театрів поки що сплять. А от у недержавних – постійний рух. З’являються нові драматурги, якісь фестивалі, події. Тут є свої глядачі. Шедеврів поки що не спостерігається, але це питання часу. Головне, що є динамічне середовище і з нього рано чи пізно виростуть дуже серйозні гравці на культурному полі.

Український театр, як і Україна, фізично знаходиться в Європі, але до кінця не уявляє собі, що ж воно таке. Так само, як українці поволі починають подорожувати Європою, так і український театр поволі починає знайомитися з

європейською сценою. Хтось їздить на фестивалі, хтось – на навчання. Частіше стали приїжджати в Україну театри з Польщі, Британії, Німеччини, Австрії. Вони нас теж потроху починають зауважувати. Я був минулого року на першій постановці Анни Яблонської в Німеччині. „Арабески” за останні пару років зробили декілька українсько-польських проектів, у яких були задіяні актори з цілої України. Тобто ситуація загалом не така вже й погана, але хотілося б швидше рухатися у потрібному напрямі.

З краю:

Хто підіграє Росії в Україні?

Фото: Український журнал

» Часу залишилося обмаль. Україна та ЄС на фінішній прямій, однак досі невідомо, куди дійде Україна і чи не затримається перед самою метою. Все більше це нагадує трилер зі щоразу більшою кількістю невідомих.

Головною віссю, навколо якої обертається ситуація перед самітом у Вільнюсі, є ув'язнена Юлія Тимошенко. Європейські політики, українська опозиція, ЗМІ переконують нас, що від рішення в її справі залежить майбутнє Угоди про асоціацію.

З цієї точки зору інші чинники та сили, котрі можуть зашкодити євроінтеграції, здаються маргінальними. Тим не менше вони існують, і навіть після підписання Угоди можуть бути використані для різних сценаріїв дестабілізації ситуації. І вже сьогодні певні механізми їх використання запущені.

У серпні тижневик „Дзеркало Тижня” опублікував план дій Росії щодо України (джерело інформації не назване), в якому презентовано можливі заходи з метою перешкоджання підписанню Угоди про асоціацію з ЄС, а також дії після її підписання. У документі представлений цілий список можливих кроків проти України як ззовні, так і всередині. Важко сказати, наскільки правдивий є цей документ, проте чимало з представлених у ньому методів російська сторона використовувала вже раніше. Серед таких „елементів” є так звані проросійські сили в Україні та агенти впливу.

Проросійськість як політична технологія

Це явище не нове. Традиційно проросійською силою вважалася Комуністична партія України. У 1999 році під час президентських виборів це використав Леонід Кучма, будуючи свою кампанію на страху виборців перед поверненням до влади комуністів. Він же протиставив пропонованому комуністами зближенню з Росією проєвропейський курс в зовнішній політиці. Проте у 1994 році Кучма переміг Кравчука власне завдяки гаслам зближення з Росією та надання російській мові статусу другої державної мови.

На виборах 1998 року в кампанії взяв участь Вибірчий блок партій „СЛОН – Соціально-Ліберальне

Об'єднання”, котрий у своїй програмі запропонував ідею зближення з Росією, а також надання російській мові статусу другої державної. В результаті „СЛОН” набрав 0,90% голосів.

На той час радикальнішою і більш успішною силою була Прогресивна соціалістична партія України на чолі з Наталією Вітренко, яка виступала „За Союз України, Білорусі та Росії”. І яка в період з 1998 по 2002 рік у Верховній Раді України складала конкуренцію комуністам у питанні проросійськості. Ще за часів президентства Віктора Ющенка вона вела активну антинатовську діяльність, організовуючи протести у Криму, в результаті чого у 2006 році були зірвані спільні українсько-натівські навчання „Sea Breeze”.

Сьогодні місце Вітренко в певному сенсі посів Віктор Медведчук з організацією „Український вибір”. Цей політик відомий насамперед як „сірий кардинал” української політики в період другої каденції Леоніда Кучми, коли він очолював Адміністрацію президента. Йому ж приписували так звані „темники” та розробку виборчої стратегії „розколу України”. Коріння його знайомства з Володіміром Путіним сягають саме того періоду, як власне і з Дмитрієм Медведевим, „смотрящим” за Україною. На парламентських виборах 2006 року Медведчук посідає третє місце у списку виборчого блоку „Не Так!”. Головними гаслами, які висувала ця політична група, було „ні” для членства в НАТО та підтримка вступу України до Єдиного економічного простору. Блок, однак, не зумів подолати виборчий бар'єр. Медведчук на кілька років зник з офіційної політики, проте люди, котрі опинились у списку „Не Так!”, знайшли своє місце у політиці часів президентства Віктора Януковича: Нестор Шуфрич (сьогодні депутат від ПР), Юрій Бойко (віце-прем'єр), Михайло Папів (губернатор Чернівецької області). Зрештою, з'являються чутки про залаштункову участь Медведчука у спробі досягти компромісу між БЮТ та Партією регіонів.

„Український вибір” вступає у гру

З 2012 року Медведчук знову дає про себе знати. Влітку минулого року просто з короткої зустрічі

з президентом Януковичем у Криму до вілли Медведчука приїжджає президент Путін. Невипадково кадри з того вечора потрапляють до ЗМІ. Це сигнал, що Кремль бачить у Медведчукові лояльного політика, котрий може стати альтернативою для Віктора Януковича, адже російські керманичі все більше ним незадоволені. У квітні 2012 року починає діяльність організація „Український вибір”, котру очолює Віктор Медведчук. Одна з основних цілей цієї ініціативи – агітація проти євроінтеграції та за приєднання України до Митного союзу. Незабаром уся країна буде заліплена плакатами та білбордами, які рекламують між іншим Митний союз.

Медведчук досі може розраховувати на підтримку своїх російських друзів, в інтересах котрих діє він сам та його „Український вибір”. Під кінець липня цього року президент Путін, який перебував у Києві з нагоди святкування 1025 річниці Хрещення Русі, після короткої офіційної частини візиту відправляється на круглий стіл, організований Медведчуком на тему плюсів Митного союзу та вигоди, яку може отримати Україна від вступу до цієї організації. Підтвердженням відносин Медведчука з російським президентом та прем'єром стала чергова зустріч у серпні в Сочі на чемпіонаті з бойового самбо, де лідер „Українського вибору” сидів поруч з російськими лідерами та президентом Казахстану Назарбаєвим.

З наближенням саміту „Східного Партнерства” „Український вибір” активізує свою діяльність, організовуючи конференцію про наслідки геополітичного вибору України, а також пікетуючи дипломатичні представництва країн ЄС.

У вересні Компартія України спільно з представниками „Українського вибору” двічі провела збори про референдум щодо Митного союзу. Однак, на думку деяких експертів, попри цю співпрацю, між КПУ та „Українським вибором” спостерігається своєрідна конкуренція. „Вибір” виступив з самостійною ініціативою та прийняв звернення до Віктора Януковича з вимогою провести референдум на підставі 4,6 млн. підписів, зібраних командою Медведчука ще у 2006 році. Тоді на народне обговорення хотіли винести питання вступу України або до НАТО, або

Фото: Український журнал

Результат саміту у Вільнюсі досі важко передбачити, але без сумніву — Росія готує різні сценарії стосовно України і шукатиме тих, хто захоче їй підіграти.

до Єдиного економічного простору. Тепер у КПУ це сприйняли як спроби привласнити собі їхню ініціативу — референдум.

Зрозуміло, що для Петра Симоненка та його товаришів важливо залишитися на „проросійському електоральному полі“, тим більше в ситуації, коли Партія регіонів офіційно задекларувала себе як європейська сила. Тому будь-яка конкуренція може сприйматися негативно.

Невидиме лобі

Окрім конкретних організацій та політичних сил, які відверто виступають з проросійської позиції, функціонують також так звані агенти впливу. Щоправда, на сьогоднішній день у партії влади проросійське лобі втихомирилося, символом чого стала зустріч Януковича з парламентською фракцією Партії регіонів у київському кінотеатрі

„Зоряний“. Під час зустрічі ніхто з присутніх не виразив спротиву європейському курсу президента. Доходило до курйозних ситуацій, коли Інна Богословська чи Вадим Колесніченко почали виступати за євроінтеграцію.

Зрештою, показовою є ситуація в Криму, де після місцевих виборів 2010 року партія влади фактично призвела до нівелювання проросійських організацій. Тоді в Криму з'явився так званий „макіївський десант“, який складався з представників Донбасу, котрі зайняли всі ключові посади на півострові. Парадоксально, проте перехід влади до регіоналів призвів до значного зниження активності усього роду радикальних проросійських сил. Їх лідери (наприклад, козацьких організацій) були попереджені, що їх акції сприйматися не будуть.

Наскільки успішною була ця політика до сьогоднішнього дня,

може свідчити приклад молодого мера Бахчисараю, якого обрали від партії „Єдина Росія“, але в розмові з „Українським Журналом“ влітку цього року він розповідав про необхідність патріотичного виховання в Україні на американський манір (він був у Штатах на стажуванні). Бахчисарайський мер також організував акцію „Україна починається з кожного із нас“, вивісивши перед своїм будинком український прапор!

Звичайно, це не означає, що проросійське лобі послабилося. Можливо, саме його представники сидять в Адміністрації президента і гальмують справу Тимошенко. Є також представники великого бізнесу, наприклад, Дмитро Фірташ, яких багато що пов'язує з Росією.

Варто припустити, що однаково у ситуації підписання чи не підписання Угоди про асоціацію, проросійське лобі активізується. Ключовим моментом стануть президентські вибори 2015 року. Кремль шукає альтернативу Януковичу. Однак наразі важко уявити, хто з українських політиків мав би стати перспективним проросійським лідером в Україні. Медведчук, попри показові фінансові витрати на кампанію „Українського вибору“, — політик, чий рейтинг коливається в межах статистичної похибки. І незброєним оком помітно, що навіть пряма підтримка російських лідерів не дає безпосередніх результатів у вигляді підвищення популярності Медведчука в Україні.

Однак навіть після підписання Угоди Росія так просто не відпустить Україну і надалі зможе розраховувати на ті українські середовища, котрі допомагатимуть їй. Відкритим залишається лише питання методів. Дехто з українських експертів не виключає провокацій. Наприклад, виникнення у Криму ситуації, подібної до історії у підмосковному Бірюльово — тобто de facto міжетнічного конфлікту. Сьогодні немає підстав говорити про етнічне напруження у Криму, проте лідери кримських татар визнають, що існує небезпека спровокувати такий конфлікт.

Результат саміту у Вільнюсі досі важко передбачити, але без сумніву — Росія готує різні сценарії стосовно України і шукатиме тих, хто захоче їй підіграти.

Петро Андрусечко, Познань

26 серпня Україна має величезну важливість для Євросоюзу, – заявляє Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки Кетрін Ештон. „Ми не можемо втратити Україну“, – сказала Ештон.

26 серпня Збірна України зайняла перше місце в жіночій естафеті на чемпіонаті світу із сучасного п'ятиборства, який проходить у тайваньському Гаосюне. У складі збірної України виступали Вікторія Терещук, Ганна Буряк і Ірина Хохлова.

27 серпня Українською мовою демонструються лише 70% фільмів іноземного виробництва. Решта 30% демонструвалися з українськими субтитрами. Аналогічна ситуація спостерігалася і в 2010–2011 роках.

27 серпня Україна посіла 165 місце зі 194 у світі за кількістю податків в рейтингу Світового банку „Doing Business“. За даними СБ, середнє українське підприємство за рік платить 28 видів податків. На заповнення документів та здійснення платежів на рік у середньому витрачається понад 490 годин. Підприємці віддають в скарбницю 55,5% доходів, з яких 43,3% становили податки на працю.

28 серпня ПАРЕ виключила з резолюції про розмежування політичної та кримінальної відповідальності згадки будь-якої конкретної країни, зокрема, в останній момент Україна із ситуацією щодо Тимошенко була виключена з документа. Зокрема, повністю виключений такий абзац: „Що стосується України, то кримінальні справи, порушені проти екс-прем'єра Юлії Тимошенко і колишнього міністра внутрішніх справ Юрія Луценка привели до різкої критики з боку міжнародного співтовариства. Асамблея глибоко стурбована зловживанням системою кримінального правосуддя країни для переслідування політичних опонентів“.

29 серпня Україна виконає всі умови, потрібні для асоціації з ЄС, – заявив Віктор Янукович.

29 серпня За останній рік хабар давали 18,9% українців. Про це свідчить щомісячне опитування компанії TNS. Так, 71,1% опитаних заявили, що їм не доводилося цього робити, ще 3,8% вагалися з відповіддю, а 6,2% відмовилися відповідати. У той же час 77,6% респондентів тією чи іншою мірою визнають необхідність дачі хабара. При цьому найбільш корумпованою українці вважають судову систему (4,5 бали з 5 можливих), на другому місці – міліція (4,4 з 5), на третьому – чиновники (4,3 з 5).

30 серпня Президент Віктор Янукович пообіцяв, що українці на референдумі самі виберуть, куди їм вступати: в Європейський чи Митний союз.

4 вересня 22% українців вважають Росію братньою країною, а 5% опитаних вважають Росію ворогом, 10% – конкурентом і 12% – стратегічним партнером, а 16% – дружньою державою. Про це свідчать результати опитування компанії „Research & Branding Group“. Українців також попросили оцінити стан міждержавних стосунків України й Росії. 42% оцінили їх як „напружені, в цілому погані“, а 40% вважають, що стосунки „наскільки гарні,

Юрій Романенко:

„Жити далі по-старому не вийде, хто б не прийшов до влади“

Юрію, як ти оцінюєш шанси підписання Угоди про асоціацію?

Скажімо так. Якщо раніше я схилявся до того, що підпишуть, на 90–95%, тепер я думаю, що десь на 80%. Шанси досить високі. Чому? Якщо відкинути вбік усю маячню наших та європейських політиків відносно емоційної складової навколо справи Тимошенко, ми розуміємо, що ключовими є не питання Юлії Володимирівни, а інтереси, котрі штовхають Європу та Україну до підписання Асоціації. Ці інтереси пророблялися обома сторонами протягом кількох років.

Асоціація – плід довгих зусиль. Звичайно, для українських олігархів – це інтерес зберегти доступ на ринок в умовах стиснення світової економіки (український експорт дуже сильно падає в ці роки). Це проблема, пов'язана з міграцією, оскільки для України можливість міграції – це шанс зменшити ризики, пов'язані з соціальним вибухом. Як не парадоксально, але для олігархів вигідно, коли звідси йдуть найбільш активні. Для європейської сторони – доступ на ринок; безпека, оскільки постійно погіршуються відносини з Росією та з арабськими чи ісламськими країнами на периферії. Тому Україна важлива як буфер, називаймо речі своїми іменами. В цій ситуації взяти та повернути назад європейські політики не можуть. Адже вони самі поклали на карту дуже багато, в тому числі власні кар'єрні амбіції.

Компромісне рішення все одно знайдуть. Ну, підпишуть через рік, про це вже говорив євродепутат Залевський. Питання в чому тепер? Як відправити Тимошенко за кордон. Рибак сказав сьогодні, що, в принципі, вони готові відправити її без громадянських прав. Тимошенко там і залишиться, ніхто не триматиме її за ґратами, хоча в законі буде прописано, що вона за кордоном буде ув'язнена. А Німеччина буде змушена порушити український закон і під якимось приводом не тримати Тимошенко закритою. Для Януковича головне, щоб Тимошенко не брала участі у президентській кампанії.

Ти віриш, що Тимошенко може представляти реальну загрозу Януковичу на виборах?

Думаю, що ні. Реально ми всі розуміємо: Тимошенко – це вже не гравець рівня 2009 чи 2012 років. Але вона вносить смуту в умови, коли в нашому олігархічному кооперативі йдуть переговори стосовно того, як далі рухатися. Ключовий мотив олігархів – втримати ситуацію під контролем, не дати вийти за рамки нормативно-правового поля і не позбутися своїх активів. Тобто йдеться про черговий олігархічний консенсус, як це було при Кучмі, коли встановився тріумвірат, при Януковичу – президенті. В цьому консенсусі розглядаються політичні фігури Кличка, Януковича або, припустімо, Тягнибока. Але не Тимошенко. Чому? Бо вона буде мститися. І ця непередбачуваність, коли незрозуміло, чи ми домовилися, чи ні, призводить до того, що олігархи за жодних обставин не допустять, щоб вона стала президентом. Тому є кілька сценаріїв.

Перший, назвемо його поміркованим, коли підписується Асоціація, отримуються кредити від Заходу і Януковичу вдається втримати квазі-економічну стабільність. Адже реально країна у повній економічній ямі. Так-сяк вони дотягнуть до президентських виборів, а потім усе повалиться до дідька. Далі знову відбувається стабілізація, вони візьмуть нові кредити і потраплять у нову кабалу.

Другий сценарій, назвемо його помірковано-радикальним, коли кооператив розуміє, що не може домовитися з Януковичем, але бачить, що у Кличка хороші шанси. І вони домовляються з Кличком та його силами впливу. Янукович йде, але залишиться у грі як одна з груп впливу. Але Кличко вчинив абсолютно логічно, коли в інтерв'ю Бі-Бі-Сі заявив, що вони нікого не переслідуватимуть. Це було сказане не масам, а елітам, оскільки маси нічого не пам'ятають, простим людям усе одно. Тому, умовно кажучи, починається діалог між елітою 1.0 та елітою 2.0. Перша сформувалася в епоху

Фото: Український журнал

Юрій Романенко, директор центру політичного аналізу „Стратегема“, шеф-редактор порталу „Хвиля“.

Кучми, Янукович піде, Тимошенко фактично пішла, Ющенко точно пішов. Еліта 2.0 – це діти дітей. Якщо Ющенко, Тимошенко Янукович – діти Кучми, то еліта 2.0 – онуки. А над ними олігархи, які ставлять то на одну силу, то на іншу. Але ландшафт не змінюється.

Тобто варіант „Кличко“ – це також олігархічний варіант, але дещо більше євроінтеграції, можливо, трохи більше публічності. Адже насправді важко зрозуміти, яка в нього програма, погляди, і взагалі, що він хоче. Багато говорити він не може, оскільки те, що він говорить, дає більше запитань, ніж відповідей.

Третій сценарій – супер-радикальний. Це втрата керованості, коли в результаті інфраструктурного колапсу (коли, наприклад, на початку вересня не було тепла), скажімо, при 20-градусному морозі відбувається криза інфраструктури. Фактично, це фрагментування держави, коли на центральному рівні ніхто нікого не контролює, а на регіональному – сват-брат, аграрні феодалі, прокурори-міліція, феодалська знать, котра плекає свої інтереси. Вона відраховує якісь гроші нагору, а сама все підгрибає під себе.

Якщо це вибухає, відбувається ситуація, коли у „терпіл“, як їх називають донецькі, зриває дах і їм немає куди діватися, а тому залишається йти до кінця. Вони йтимуть до переможного кінця, особливо якщо це обласний центр, велике місто. Влада

розсипається, оскільки реально сили не мають мотивації захищати режим, особливо нижні виконавці, які – ніхто, адже вони не отримують нормальної зарплати, сидять на хабарах, які потім передають нагору. Вони слухняні інструменти вичавлювання соків з народу. Якщо відбувається збій, ситуація повертається у непередбачуване русло. Нею може скористатися хто завгодно – раптом з'являється харизматичний лідер, хтось прокидається з опозиції і кричить „Я ваш батько, діти, йдіть до мене“. Всі пішли на Київ і починається простір для варіантів.

Якщо все проходить швидко, відбувається бунт, який переростає в революцію. Тому виникають умови для виникнення нового політичного режиму. Якщо відбувається не дуже швидко, це, фактично, громадянська війна чи конфлікт. Починається якийсь нешвидкий сценарій, який тече повільно. Він може статися, в принципі, в будь-який момент. Його ймовірність прямо пропорційна затягуванню ситуації, коли принципово нічого не вирішується. В чому тепер проблема? В тому, що еліта хоче зберегти статус-кво. Але в цих рамках жити неможливо. З'явилися нові соціальні групи зі своїми інтересами. При цьому відбуваються великі крадіжки з бюджету, а людям постійно говорять, що вони повинні економити. Щоденно відбуваються тендери, де „розпилюються“ чергові півтора-два-три мільярди гривень. Тому і статус-кво треба буде міняти, і

настільки й погані“. Добросусідськими стосунки двох держав вважають 14% опитаних.

4 вересня 45% українців – за інтеграцію в ЄС, 36% – до Митного союзу. При цьому 19% опитаних не змогли відповісти. Крім того, українців запитали, чи необхідно підписувати Угоду про асоціацію з Євросоюзом. 49% опитаних відповіли, що в цілому так, 31% – в цілому ні.

5 вересня Верховна Рада призначила вибори у 5 одномандатних проблемних округах на 15 грудня. Нагадаємо, що 28 жовтня 2012 року відбулися вибори до Верховної Ради, в ході яких ЦВК визнала неможливим установлення достовірних результатів голосування в мажоритарних округах № 94, 132, 194, 197, 223. В опозиції вже заявили, що на 5 округах висуватимуть своїх „переможців“, а Партія регіонів ще думає над кандидатами.

7 вересня На погашення відсотків за боргами Україна віддає 10,4% доходів загального фонду бюджету. Про це повідомив экс-міністр фінансів, народний депутат Віктор Пинзеник. За словами економіста, для погашення бюджетного дефіциту уряд обрав найгірший варіант поведінки – залізи в борг.

9 вересня Виробництво автомобілів в Україні в січні-серпні 2013 року скоротилося на 46%, порівняно з аналогічним періодом минулого року – до 29,8 тис. одиниць.

9 вересня Україна посіла 87 сходинку у рейтингу країн за рівнем щастя їхніх громадян. Загалом у рейтингу оцінювалися 156 країн. Минулого року Україна була на 91 сходинці. Найщасливішими виявились Данія (1 місце), Норвегія (2 місце), Швейцарія (3 місце), Нідерланди (4 місце), Швеція (5 місце).

10 вересня Майже 60% росіян вважають, що Крим – це Росія. Згідно з дослідженням, республіку Дагестан територією РФ вважають – 41%, Чечню – 39%, Придністров'я – 37%, Абхазію – 30%, Південну Осетію і Україну – 29%.

10 вересня В місті Узин, що на півдні Київської області, невідомі скинули з поштових статурі і погруддя Володимира Леніна.

10 вересня Овочі борщового набору і картопля станом на кінець першого тижня вересня коштували на 54,6% більше, ніж у цей же час у 2012 році. Найбільш вагомий внесок у зростання вартості овочів борщового набору внесла цибуля, оптові ціни на яку в даний час перевищують минулорічні у 2,6 рази.

11 вересня НАК „Нафтогаз України“ і німецький газовий трейдер „RWE Supply & Trading“ підписали угоду про постачання газу в Україну і зберігання газу в українських підземних сховищах газу.

12 вересня Український Оскарівський комітет обрав фільм, який представлятиме Україну в номінації „Фільм іноземною мовою“ премії „Оскар“ Американської академії кінематографічних мистецтв та наук. Претендентом на нагороду стала кінострічка „Параджанов“, за яку віддали 6 голосів членів комітету з 10. „Вічне

» повернення" та "Хайтарма" отримали по 2 голоси.

12 вересня Європарламент підтримав резолюцію, що засуджує тиск Росії на країни „Східного партнерства“. ЄП підкреслює відповідальність ЄС захистити країни „Східного партнерства“, які були піддані відкритому, тривожному й зростаючому тиску Росії, спрямованому на те, щоб утримати їх від асоціації з ЄС, і просить Єврокомісію й Раді ЄС виступити з конкретними й ефективними заходами для підтримки країн-партнерів“, – говориться в резолюції.

12 вересня Вищий Адмінсуд зобов'язав ЦВК позбавити мандата депутата Ради Ігоря Маркова. Суд визнав доведеним факт фальсифікації результатів голосування на парламентських виборах в окрузі №133 в Одесі. Як повідомлялося, Марков вважає, що його обвинувачення у фальсифікаціях на виборах пов'язані з тим, що він виступає проти євроінтеграції України й не має наміру голосувати за законопроекти, які сприяють підписанню Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

13 вересня Кожен другий житель України (49%) не прочитав жодної книжки за останні три місяці. З іншого боку, 51% дорослих українців за попередні три місяці прочитали бодай одну книжку, а 30% купили щонайменше одне видання. Водночас переважна більшість – 98% опитаних – сказали, що віддають перевагу друкованим виданням, хоча 30% читали книжки на комп'ютерах, ще 7% – на мобільних телефонах і 6% – на планшетах.

16 вересня В Україні ціни на ліки в середньому на 60% вищі, ніж у Росії і Білорусі.

17 вересня Антимонopolний комітет дав компанії „SCM Financial Overseas Limited“ (Р.Ахметова) дозвіл на купівлю пакету акцій компанії „Ua Telecominvest Limited“, що дозволяє отримати опосередкований контроль над „Укртелекомом“.

17 вересня Володимир Кличко – у топ-трійці рейтингу кращих боксерів планети. Чемпіон світу у суперважкій вазі за версіями IBF, WBA, WBO, IBO та журналу „The Ring Magazine“ Володимир Кличко увійшов до трійки кращих боксерів світу, незалежно від вагової категорії (Pound-for-pound). Рейтинг виглядає так: 1 – Флойд Мейвезер-молодший (США); 2 – Хуан Мануель Маркес (Мексика); 3 – Володимир Кличко (Україна); 4 – Сауль Альварес (Мексика); 5 – Серхіо Мартінес (Аргентина). Рейтинг складається комп'ютером і враховує як результати боїв, так і рівень опозиції боксерів. Боксери, які не виходили на ринг за останній рік, виключаються з поточного рейтингу, тому в ньому відсутні Віталій Кличко й Андре Ворд.

17 вересня Засуджена екс-прем'єр Юлія Тимошенко вважає, що у першому турі президентських виборів 2015 року єдиний кандидат від опозиції тільки зашкодить загальній перемозі. На її думку, єдиним кандидатом від опозиції має стати той, хто отримає найбільше голосів у першому турі голосування. „Це чесно, прозоро, демократично“, – заявила Тимошенко.

17 вересня Україна посідає перше місце в Європі за смертністю від серцево-судинних захворювань. В Україні зареєстро-

» порядок денний на наступні два-три роки. Зміна статус-кво – це те, що має відбуватися у Вільнюсі. Тобто домовленості не з приводу Тимошенко чи євроінтеграції, а з приводу зміни статус-кво.

Тобто ти справді вважаєш, що підписання Угоди про асоціацію може вплинути на зміну суспільно-політичної моделі в Україні?

Ну звичайно, адже Угода про асоціацію об'єктивно переверне статус-кво. Адже вона каталізуватиме процеси. Ми розуміємо, що протягом року-двох-трьох краще не буде. По-перше, економічна криза впливає на основні ринки, куди йде наш експорт, криза впливає на саму Європу. Плюс європейський бізнес, який заходить сюди, матиме полегшені умови і частина нашого неконкурентоздатного бізнесу буде просто вибирати. І звичайно, це загострюватиме ситуацію. Якщо у Вільнюсі буде щось підписуватися – це не остаточний крок. Усе може потім перегратися. І Росія може спробувати відірвати ситуацію назад. Залишається маса варіантів, пов'язаних з боротьбою за інтереси між різними соціальними групами, і насамперед між олігархами.

Припустимо, перемагає Кличко або залишається Янукович. Якщо не станеться цей супер-радикальний сценарій, тоді євроінтеграція нічого не міняє...

Проблема полягає в тому, що модель, заснована на постійних кредитних позичках (в умовах, коли фактично знищене внутрішнє виробництво і ємкість внутрішнього ринку дуже мала), постійно залежить від того, скільки вона отримає від експорту чи зовнішніх позик. Але вони якраз зменшуються! Ми можемо отримати гроші від МВФ чи Світового банку або від Росії, котра насправді вже не може давати такі суми, оскільки сама скочується у рецесію. Китай також обмежений у ресурсах. Вони дають зв'язані кредити, а не чисті гроші, котрі можна ділити. Питання? Як буде виживати режим, якщо він нічого не створює, а тільки „пиляє“. Дрібний бізнес помер де-факто, середній – біжить. Великий бізнес частково помер, а частково перебуває у цьому ж олігархічному консенсусі. От вони й дивляться, як жити далі. Але жити далі по-старому не вийде, хто б не прийшов до влади. Система ви-

черпала себе. Тому ключовим залишається питання – вона остаточно вичерпає себе до президентських виборів, під час них чи після них? Адже коли вчора Давид Жванія кинув ідею стосовно парламентської республіки – це варіант Б для Януковича, який давно проробляють. Адже якщо Янукович розуміє, що в нього немає гарантій від Європи, Росії, Штатів, того ж Кличка, що він робитиме? Максимально прорахувати свій інтерес. І парламентська республіка – варіант.

Хто сказав, що Конституційний Суд раптом не опам'ятається і не прийме рішення про те, що зміна 2010 року з приводу Конституції 2004 року була правильною? І ми повинні повернутися до парламентсько-президентської республіки і все буде інакше. Скажи мені, це реалістичний варіант? Я вважаю, що надзвичайно реалістичний. Якщо буде потрібно, так і зроблять. Так, після цього можливі ризики. Тут все йде чисто по-українськи.

Коли можуть змінити цю систему?

Та коли завгодно – взимку, навесні. Якщо Янукович бачитиме, що він у безвиході, може зробити це навесні. Навіщо затягувати? Для чого тоді три роки працювала Конституційна Асамблея на чолі з Кравчуком? Вони ж до чогось готувалися. Цей варіант із самого початку готувався. І Янукович уже в 2012 році розумів: цим може завершитися. Ми маємо справу далеко не з дурником!

Опозиція десь там рухається, безумна „Батьківщина“ робить безумні заяви про єдиного кандидата. Але на полі залишилися дві адекватні фігури. Янукович з шоблою, яка готова перегризти один одного при першій можливості, та Кличко з його організацією. Якщо Кличко говорить щось для Бі-Бі-Сі, говорить не він, а організація, котра стоїть за ним та підказує на вухо, що саме говорити. Так ось, чому дві організації? Тому що Кличко виявився більш раціональним. Він сказав: „Хлопці, я розумію, що можливий дерибан. Давайте домовлятися тепер“. Що натомість відбувається з „Батьківщиною“? Вона кричить: „Єдиний кандидат!“. Це ж смішно. Всі розуміють, що Юлі нічого не світить, Яценюк – слабший за Кличка. Тягнибок став косити капусту, як усі, „Свобода“ втратила рейтинг. Як спаринг-партнер, Тягнибок для Януковича тепер виглядає як фантазія. Ще рік тому можна було

фантазувати на цю тему. Але тепер націоналісти здулися.

Ти не вважаєш, що заява Кличка – це фальшарт і його просто підставили?

З одного боку, здається, він потрапив у цю ситуацію за допомогою друзів з „Батьківщини“. Але ми розуміємо, що реально все зробили регіонали. Ну, не буває такого, щоб Регіони виносили на голосування щось невідоме. Треба розуміти, що це за люди і як вони працюють. Регіони хотіли подивитись на реакцію Кличка. І він поступив, точніше, організація на ймення „Кличко“ поступила абсолютно вірно. Кличкові треба забрати всю шушеру, яка заважає жити. Навіщо йому домовлятися з Гриценками, Яворівськими, зі всім тим сонмом ветеранів Помаранчевої революції, котрі давно повинні спочити у братській могилі... Але ж болото під назвою „Батьківщина“ ще рухається. Тому Кличко повинен їх поховати.

Люди, котрі йдуть на вибори, розуміють, що він, можливо, мудак і нічого не розуміє в управлінні. Я особисто впевнений: якщо Кличко стане президентом, усе впаде з такою ж ефективністю, як би це сталося з Януковичем, а можливо, навіть шоріше. Нічого ж не зрозуміло – як він управлятиме, яка команда в нього буде. Якщо він пройде у другий тур, то скаже: „Хлопці, ви хочете з ними чи зі мною? Тоді давайте домовлятися. Але планку надто високо не піднімайте“. Кличко поступив вірно. Він окреслив дві позиції. Перша – я головний. Друга – давайте домовлятися тепер, я не хочу стріляти у вас, а ви, надіюсь, не хочете стріляти в мене.

Гаразд, а що собою представляє дефініція „Організація “Кличко”“?

Це конгломерат олігархів, середнього бізнесу, всіляких спортсменів, його друзів, котрі не мають певної ідеології, чітких поглядів. Це помітно було хоча б у тому ж інтерв'ю Бі-Бі-Сі. Я так і не зрозумів відповіді Кличка на запитання, чим він відрізняється від Януковича – просто переливання з пустого в порожнє. Тобто це конгломерат, який має суперечливі внутрішні інтереси, його штовхає вперед інстинкт самозбереження, бо їх рано чи пізно роздягнуть. А тому треба рухатися, щоб, отримавши реальну владу, захиститися і, по можливості, перетасувати кон-

фігурації. Якогось чіткого розуміння, що робити з Росією, Білоруссю, Туреччиною ніхто з них не має.

А справа Маркова, як це розуміти?

Ще одна трагікомедія! Марков – це типова феодальна розбірка на місцевому рівні, коли клан Маркова зіштовхнувся з кланом Ківалова. Вони довго і нудно розбиралися між собою, проте Ківалов виявився сильнішим. І коли з'явилася можливість „хлопнути“ Маркова, той його закрив.

Тобто не варто шукати жодного вагомого політичного підтексту?

Абсолютно! Все це чисто в душі карнавалу, котрий розцвів у 2004 році і це „гей-гей!“ продовжується досі, але приймає все більш недоречні і гротескні форми. Якщо завтра тебе запакують і прийде двадцять поляків, спробують взяти штурмом відділення міліції, де ти сидів, резонанс буде таким самим, або навіть більшим. Адже все одразу вийде на міжнародний рівень. Що після цього ми повинні робити? Ми одразу зрозуміємо, що, певно, проклята шляхта замишляє відбити креси! Це повний абсурд!

Тому шукати тут російський слід, таємні лаштунки ФСБ... Можливо, Марков справді контактує з ними, йому, можливо, давали гроші, як і всім давали. Але це просто дрібна розбірка. Так само як Врадіївка, коли структури Фірташа азартно мочили Захарченка. Спочатку була справді Врадіївська хода, а далі пішла технологія. Ох, як це цікаво! Це працює! І кожен день на стіл президенту кладуть папірчик „Захарченко – сволота“, а президент бере і вішає йому медаль на День Незалежності. Людина два місяці в центрі уваги, міліцію зганьбили, а йому вішають медаль! Це просто ефективна технологія. Марков розуміє, що йому кінець, то що він має говорити? „Я – за Росію!“. А тут ще Юля взяла й так вдало підмахнула. Ніби людина сидить за євроінтеграцію, а одночасно підтримує апологета російського православного „Руського миру“. Тому на історію з Марковим треба дивитися в рамках реальної ситуації, того, як живе країна. А країна живе, по-перше, за законами інтересу, пов'язаного з грошима, як і чимало інших країн. А по-друге, за законами дурдому!

Спілкувався

Петро Андрусечко, Київ

вано понад 12 мільйонів осіб, хворих на артеріальну гіпертензію. В країні започаткований Пілотний проект з державного регулювання цін на лікарські засоби для гіпертоніків: кожен хворий на гіпертензію має можливість отримати знижку на відповідні ліки (15–20%). Нещодавно було прийняте доповнення до програми, і певні ліки відшкодуватимуться на 90% вартості.

17 вересня У серпні 2013 промислове виробництво скоротилося на 5,4%, порівняно з серпнем 2012 року. Про це йдеться в повідомленні Держстату. За весь 2013 рік виробництво скоротилося на 5,2%.

18 вересня На засіданні політради Партії регіонів було проведено низку значних кадрових рішень. Зокрема, політрада виключила зі свого складу Олексія Боярчука, Петра Мельника, Ореста Муца, Олександра Черноморова. Замість них були обрані 9 нових членів політради, які представляють так звану „президентську сім'ю“, серед них – віце-прем'єр Сергій Арбузов, міністр доходів та зборів Олександр Клименко, міністр фінансів Юрій Колобов.

18 вересня Кабінет Міністрів погодив текст Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

19 вересня Верховна Рада прийняла закони, які потрібні для виконання умов щодо підписання асоціації з ЄС. Зокрема, був прийнятий законопроект про виконання судових рішень, зміни до митних тарифів.

20 вересня Кабінет Міністрів переніс на 2016 рік всеукраїнський перепис населення. Раніше повідомлялося, що перепис перенесуть на 2014 рік. Перший Всеукраїнський перепис населення пройшов 5 грудня 2001 року. У 2001 році чисельність населення України склала 48,4 мільйонів осіб.

20 вересня Депутати Івано-Франківської облради на сесії в п'ятницю підтримали проект угоди про розподіл продукції з компанією „Chevron Ukraine“. Це рішення дозволило розробку Олеської газової площі. Фракція ВО „Свобода“ на знак протесту проігнорувала засідання облради.

21 вересня Якщо на саміті у Вільносі не буде підписано Угоду про асоціацію України з ЄС, президент Віктор Янукович має піти у відставку. Про це на 10-й щорічній Ялтинській зустрічі YES заявив лідер УДАРУ Віталій Кличко.

22 вересня Дмитро Табачник влаштував загальнодержавний збір „компромату“ на батьків учнів та дошкільнят. До єдиної державної електронної бази з питань освіти, яку пов'язували з абітурієнтами, студентами та викладачами вузів, тепер починають вводити інформацію про школярів і навіть дошкільнят. За допомогою цього програмного забезпечення вся інформація зі шкіл направляється в інформаційну систему управління освітою.

22 вересня Українці завершили свій грандіозний виступ на чемпіонаті з баскетболу Європа–2013, фінішуючи на шостому місці. У своєму останньому матчі на чемпіонаті Європи з баскетболу збірна України поступилася господарю – команді Словенії.

23 вересня Студенти з України можуть врятувати від банкрутства польські приватні виші, яким найближчими роками через демографічну кризу в країні загрожує банкрутство. Про це пише польський тижневик „Uwazam Rze”. За даними видання, за кілька років у польських вишах навчатиметься на 700 тисяч студентів або майже на 40% менше, ніж у рекордному для польської освітньої галузі 2005 році – 1,9 мільйонів. Видання вважає, що польські приватні виші можуть бути цікавими для українців, оскільки плата за навчання в них не суттєво відрізняється від вартості навчання в українських університетах. Крім того, за даними „Uwazam Rze”, польські виші пропонують кращу якість освіти, на яку все частіше звертають увагу роботодавці.

24 вересня Конституційний Суд визначив як конституційні положення законопроект про призначення суддів судів загальної юрисдикції пожиттєво, а генпрокурора – безстроково. Крім цього, проект передбачає призначення і звільнення суддів не Верховною Радою, а президентом України за поданням Вищої ради юстиції. Передбачається, що згоду на затримання чи арешт судді також дає Вища рада юстиції, а не парламент. Встановлюється граничний вік перебування на посаді судді – 70 років, віковий ценз для призначення суддею підвищується з 25 до 30 років.

25 вересня Україна може приєднатися в середньому до 70 угод, які діють у Митному союзі. Про це заявив прем'єр Микола Азаров.

25 вересня Верховний суд господарської палати зобов'язав українські банки платити відсотки за депозитами не лише за життя, але й після смерті вкладників. Досі у судів місцевого значення не було єдиної позиції в таких справах: одні вимагали від банків нарахувати відсотки на весь термін дії вкладу покійного, інші – лише до моменту смерті.

25 вересня Президент Віктор Янукович запевняє, що позиція з питання Юлії Тимошенко буде відома ближче до 21 жовтня. Про це він заявив на зустрічі з главами держав „Групи друзів України”, яка була присвячена підписанню Угоди про асоціацію з ЄС. На зустрічі були президенти Польщі, Словаччини, Естонії, Хорватії, Словенії, Болгарії та Латвії.

27 вересня ФІФА покарала українських вболівальників „за расизм”. Відбірковий матч Чемпіонату світу 2014 року між збірними України та Польщі за футболу 11 жовтня в Харкові пройде без глядачів. Крім того, рішенням Дисциплінарного комітету збірної України заборонено грати на стадіоні „Арена-Львів” з 27 вересня і до закінчення відбіркового турніру на Чемпіонат світу 2018 року в Росії включно. ФІФА ухвалив своє рішення на підставі доповіді спостерігача організації FARE про расистські і дискримінаційні прояви, які, на його думку, допустили місцеві вболівальники.

27 вересня У Полтаві мітинг протесту проти підвищення комунальних тарифів переріс у штурм міськради. Митингувальники вимагали, щоб перед ними виступив мер міста, але його не виявилось на робочому місці. Близько 100 маніфестантів прорвали міліційне оточення, вибили

Вириваючись із ведмежих обіймів

» Протистояння кремлівських ідеологів з українським суспільством закінчиться не завтра, але відомо одне – програвшем Кремля і згуртуванням українців.

У Росії всерйоз вважають, що Путін заслужив Нобелівську премію миру за недопущення військ Заходу в Сирію; в Україні жартотом вважають, що Путін заслужив на український орден Ярослава Мудрого за активну євроінтеграцію України. І в цій різниці – різниця ментальностей, ціннісних орієнтацій, підходів до життя. Останні місяці в Україні пройшли під постійним інформаційним та економічним тиском з боку Росії. Почалося все із заборони ввезення кондитерської продукції фірми „Рошен” відомого в Україні опозиційного політика Петра Порошенка, а згодом російська митниця просто заморозила на кілька днів в'їзд усієї експортної продукції з України, спричинивши колапс на під'їздах до кордонів та фінансові втрати виробників.

Війна на два фронти

Інформаційна війна Росії проти України ведеться на двох фронтах: зовнішньому (висловлювання російських політиків та російських ЗМІ), та внутрішньоукраїнському. В Україні на боці Росії грають кілька політичних сил: комуністи, заснована Віктором Медведчуком організація „Український вибір” (частіше можна бачити її агітацію саме по-російськи як „Украинский выбор”), і маргінальніші – „Родина” на чолі з одіозним Ігорем Марковим із Одеси та партія прогресивних соціалістів на чолі з Наталією Вітренко. Також в інформаційну війну включилися проросійські ЗМІ в Україні. Першопричиною розгорнутої кампанії став намір України таки підписати Угоду про асоціацію з Євросоюзом наприкінці листопада на саміті „Східного Партнерства” в столиці Литви.

Якщо ще влітку можливість підпису Януковичем цього документа видавалася примарною, то після його зустрічі з парламентською фракцією Партії регіонів в київському

кінотеатрі „Зоряний”, де зазвичай регіонали проводять свої з'їзди, стало ясно, що лідер держави настроєний рішуче. Верховна Рада почала приймати один євроінтеграційний закон за іншим, в тому числі й такі, що ще донедавна вважалися цілком протилежними курсу правлячої партії. Приміром, регіонали мусять змиритися із тим, що в Україні має бути закон про захист прав сексуальних меншин, – а можна ж пригадати, як один із спірайтерів ПР Вадим Колесніченко просував подібний до російського закон „Про заборону пропаганди гомосексуалізму”, в якому оглядачі, в тому числі й автор цих рядків, вбачали можливість розправи з громадськими активістами чи журналістами саме з допомогою брудних провокацій. Через незгоду з курсом на євроінтеграцію вийшов з фракції (і як наслідок – був позбавлений депутатського мандата) згаданий вже Ігор Марков.

Проклятий прогрес

Володимир Путін зрозумів, що Янукович не жартує, а це означає, що можна назавжди прощатися з мріями про відновлення неоімперії під виглядом Митного чи Євразійського союзу. Тому антиукраїнська кампанія набрала істеричних рис. „Український вибір” разом із бабцями з Московського патріархату пікетує представництво Євросоюзу в Україні з антигейськими та антиєвропейськими гаслами; на вулицях та в метро висять реклами, де ця політична сила „попереджує” щодо асоціації – невідомо тільки, чим лякає. Компартія намагається через замовні матеріали у ЗМІ та зовнішню рекламну кампанію добитися проведення референдуму щодо приєднання України до Митного союзу (двічі Центральна виборча комісія вже відхиляла такі подання і, швидше за все, за вказівкою згори відхилитиме й надалі). ЗМІ, підпорядковані близьким до ПР олігархам, змінили риторичку на проєвропейську. Натомість ближчі до Медведчука також заходилися страхати українців бідами, котрі трапляться після Вільнюса.

Найактивнішим на цій ниві є ком-

панія „Мультимедіа інвест груп“, якій належать газета „Вести“, журнал „Вести.Репортер“ і створюване на чотирьох регіональних частотах радіо. Якщо вдумливий читач приймає флагман названого холдингу тижневик „Вести.Репортер“, то може досить швидко зрозуміти напрямки думок головного редактора та цілої команди. При гарній подачі, якісній добірці фактів – перевертання та перебільшення. Ніби цей ЄС і непоганий, але ж не для нас, не для нашої ментальності, не для наших умов, економіки та політики. Ось фраза, виділена курсивом у головній аналітичній статті №3 журналу з приводу плюсів-мінусів євроінтеграції в економічній сфері (переклад з російської): „Українські виробники меблів чи посуду можуть конкурувати зі своїми європейськими колегами, але безпомічні перед засиллям уже використаних та стокових товарів“. №2 в дуєті матеріалів (аналітика плюс репортаж із життя одного не зовсім бідного села) під загальною назвою „Проклятий прогрес“ переконує, що державна підтримка малого виробника і регуляція кількості продукуваної живності та збіжжя – гарна європейська практика, роте наразі маємо те, що маємо: „...прихід крупного інвестора на село зі своїми технологіями змінить життя людей на найближчу сотню років, але не в кращий бік“. У тому ж номері заява регіонала В'ячеслава Богуслаєва з приводу введення норми щодо взаємного визнання сертифікатів відповідності з Європою пафосно названа „бурею обурення українських промисловців“.

Пекельна суміш питальних та окличних знаків

Колонка экс-редактора Іскандера Хісамова в №5 представляє нам такі варіанти розвитку: Україна втрачає свою національну ідею, промінявши її на загальноєвропейську, у той час коли Росія вже консолідується навколо власної ідеї супердержави. Вона, як виявляється, отримала дипломатичну перемогу на сирійському напрямку, а в моральній площині заборонила ЛГБТ-пропаганду, що підтримало російське суспільство. Словом, на сході все „свое“, „отечественное“, на заході – неправильні бюрократи і збоченці. Стиль видання українська журналістка Катерина Пано-

ва охарактеризувала як „пекельну суміш питальних та окличних знаків, російської билинної [мови] та українського суржику“.

У подібному ключі почало висловлюватися й російське телебачення, головний канал якого „Россия“ щонеділі закидає чергову порцію антиукраїнського бруду. Ведучий цього каналу Дмитрій Кісельов взявся рятувати Україну від „неомазепизму“, лякати Януковича ймовірністю політичної втечі з країни, а саме суспільство – розгулом бандерівщини, відповідальною за вбивства поляків та євреїв на Волині. Проте, як відомо, Україна – не Росія, і тут не все так просто вкладається до мозку електорату. Окрім того, не останнім чином ця кампанія спрямована також і на свого, російського споживача – Путіну завжди був потрібен зовнішній ворог.

Янукович приречений вести Україну до Європи

Апогеєм антиукраїнської істерії в російських ЗМІ та суспільстві загальною (як і символічною крапкою в „братськості“ наших народів) став боксерський поєдинок поміж росіянином Олександром Поветкіним та українцем Володимиром Кличком. Перемога Кличка була передбачувана та невідворотна, проте важливішими стали ментальні акценти, на тлі яких відбувся поєдинок. Поветкін позиціонував себе продовжувачем традицій давньоруських витязів, вийшов під акомпанемент пісні „Русь“ Ніколая Ємеліна. Коли Іосіф Кобзон співав під фонограму переписаний нещодавно під політичне замовлення Путіна гімн Росії (на мелодію гімну СРСР), зал слів не знав – такі вони нові, пафосні і незрозумілі. Кличко виходив під веселу пісеньку „Can't Stop“ гурту „Red Hot Chili Peppers“, гімн України проникливо виконала кримськотатарська співачка Джамала, гаряче їй підспівували близько 3 тис. українців, присутніх у залі. Сайт російського журналу „Русский репортер“ з цього приводу написав: „Прозахідний фланг політики виглядає стилістично пристойно – з відомими рок-групами та сучасною символікою, в той час як проросійський інтерес наряджається в ностальгійні шати невиразної якості попси, що заблукала поміж ретро й шансоном“. Поветкін програв, перемогу Кличка і самого

скляні двері і прорвалися на перший поверх будівлі міськради. Маніфестанти зламали також двері на другий поверх, де знаходиться кабінет міського голови Олександра Мамаєва, але мера там не виявилось.

27 вересня Глава Полтавської міськради Олександр Мамаєв своїм рішенням призупинив підвищення тарифів на утримання житла. Мамаєв пішов на поступки протестувальникам після того, як по телефону поспілкувався з головою облдержадміністрації Олександром Удовиченком, а йому, в свою чергу, дзвонив прем'єр-міністр Азаров.

27 вересня Українська єпархія святого Володимира в Парижі придбала церкву XVIII сторіччя в Санлісі (45 км від Парижа) – поруч із абатством святого Венсана, яке заснувала королева Франції, донька київського князя Ярослава Мудрого Анна у 1060 році. З листопада ця церква функціонуватиме як храм УГКЦ, при якій діятиме культурний центр Анни Ярославни, мета якого – представляти українську культуру та розвивати українсько-європейську співпрацю.

30 вересня Ужгородський міськрайсуд у резонансній справі про контрабандний тунель із Закарпаття до Словаччини 30 вересня засудив підозрюваних до умовних термінів і відпустив із зали суду. Загальна протяжність тунелю складала 700 м, діаметр – 90 см, глибина – до 6 м. Він був оснащений рейками, якими курсували міні-потяг з вагонетками.

1 жовтня Обсяг коштів, що надійшли в Україну в якості оплати українцям, що працюють за кордоном, зріс на 22,3% – до \$2,5 млрд. З них із Росії надійшло понад \$1,1 млрд., США – \$307,1 млн., Німеччини – \$198,8 млн.

1 жовтня В Україні стартував останній призов громадян на строкову військову службу. Протягом жовтня–листопада військові комісаріати планують призвати майже 11 тис. осіб. У 2014 році в армію братимуть за власним бажанням, а далі все українське військо перейде на контрактну форму.

2 жовтня Опозиція припинила акцію під Києвродою. „Треба визнати, що Попов – це лише маріонетка, яку призначив Янукович. Що це Янукович заблокував Київську сировиками і не дає проводити вибори у місті“, – сказав Арсеній Яценюк. „А до Попова ми прийдемо, коли тут не стоятиме 500 сировиків“, – додав він.

3 жовтня Прем'єр Микола Азаров: адаптувати економіку під євростандарти коштує €165 млрд. Таку суму Україна повинна витратити впродовж десяти років на адаптацію технічних регламентів до вимог Євросоюзу.

3 жовтня Колектив Держінформюсту заявляє про рейдерське захоплення підприємства „Інформаційний центр“ Міністерства юстиції, де зберігаються всі особисті дані громадян України. Про це йдеться у відкритому зверненні колективу підприємства. У перший же день роботи новий директор, призначений міністром юстиції, дав вказівку про копіювання всієї інформації баз даних, яке здійснювалося сторонніми людьми, що не є працівниками

» нашого підприємства”, – йдеться у повідомленні.

4 жовтня Екс-прем'єр Юлія Тимошенко приймає пропозиції лікуватися в Німеччині. Таку її заяву в п'ятницю зачитав її захисник Сергій Власенко. При цьому Тимошенко просить не розцінювати її можливий виїзд до Німеччини як еміграцію.

4 жовтня Народний депутат від фракції „Батьківщина” Андрій Павелко написав відкритий лист главі фракції Арсенію Яценюку з пропозицією визнати помилкою реорганізацію „Фронту змін” і створити правонаступницю цієї партії. Окрім того, значна частина членів „Фронту змін” відмовилася вступати у „Батьківщину” і на регіональному рівні.

4 жовтня У ніч з 3 жовтня на 4 жовтня на пункті пропуску Бачевськ Сумської області порушник кордону підірвав себе та двох прикордонників. Терорист загинув, а прикордонники – у важкому стані. Терорист намагався проникнути на територію України незаконно. Документів при ньому не було.

5 жовтня Суперчемпіон WBA Володимир Кличко переміг росіянина Олександра Поветкіна за очками після 12 раундів і відстояв титули чемпіона світу за версіями WBA, WBO, IBF та IBO. За весь час бою російський боксер часто подав, не витримуючи натиску Кличка-молодшого, а команда українського боксера з шостого раунду вимагала від спортсмена „завершувати бій” нокаутом.

6 жовтня Якби президентські вибори проводилися у вересні 2013 року, гарантувати собі перемогу в другому турі зміг би тільки один опонент чинного глави держави – Віталій Кличко. Про це свідчать дані соціопитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології. Вирішальну сутичку лідер УДАРу виграв у гаранта з явною перевагою – 42,7% проти 24,8%. Теоретичний шанс на успіх має і Арсеній Яценюк: за підрахунками соціологів, у другому турі виборів–2015 глава політради „Батьківщини” випередить Януковича майже на три відсотки (31,3% проти 28,1%). Інші опоненти, за прогнозами соціологів, в „плей-офф” Віктору Януковичу поступаються. Згідно з опитуванням, 70,3% вважають, що Україна рухається в невірному напрямку, причому 43,4% в цьому твердо переконані.

7 жовтня Світовий банк рекомендує Україні вдвічі підвищити тарифи на газ для населення. На думку СБ, підвищувати ціни на газ для промислових споживачів у країні не має сенсу, оскільки вони „і так платять справедливу ціну”. „Низькі тарифи на газ позбавляють НАК „Нафтогаз України” ресурсів і стримують видобуток палива в країні”, а також „приводять до марнотратного використання енергоносіїв”, – впевнені в СБ.

8 жовтня До відкриття бозона Хіггса, за який у вівторок присуджено Нобелівську премію Франсуа Англєру та Пітеру Хіггсу, причетні й українські науковці. Важливо, що ключовий елемент системи – спеціальний детектор – був успішно спроектований і створений завдяки відкриттю вченими вітчизняного Інституту монокристалів унікального скінтілятора (PWO), що

» Поветкіна освистали глядачі, показавши вчергове, що Росія гідно програвати не вміє.

Якою мірою російська пропаганда таки досягає свого? Журналіст Богдан Цюпин із Лондона вважає: „Навіть вляпавшись [у конфуз із інформаційною війною – Р.К.], росіяни мають у свої руках надто багато мотузок, що тягнуться в Україну. Можливості впливу на Україну надто великі. Тут грає роль і поширеність та впливовість російських ЗМІ”. Пересічні громадяни, котрі ніколи в Європі не бували (таких наразі переважна більшість), можуть і клюнути на байки про „гомодиктатуру”, руйнацію підвалин української економіки тощо. Але таких людей небагато; окрім того, на думку публіциста Віталія Портнікова, вони більше схильні довіряти „своєму” Януковичу, ніж „чужому дяді” з Москви та його малоросійським пахолкам. Як зазначив російський політолог Станіслав Белковський на шпальтах „Московского комсомольца”, Янукович приречений вести Україну до Європи, оскільки „таким є об'єктивний вектор розвитку цієї державності, не кажучи вже про суб'єктивну налаштованість еліт”.

Часи, коли диктат і шантаж були дієвими, минають

В Україні російські потуги „не мьтєм так катаньєм” затягти Україну в Митний союз та налякати приєднанням до асоціації з Євросоюзом активніша частина суспільства сприйняла як виклик. У відповідь на заборони від „Росспоживнагляду” українські активісти кинули клич бойкотувати російські товари. Листівки з перекресленими матрьошками та валянками (як символом „Made in Russia”) та зазначенням кодів товарів російського виробництва заповнили Київ. Об'єднання Юрія Луценка „Третя республіка” почало контрінформаційну кампанію за підписання Угоди з ЄС: стрічки, що уособлювали спільність прапора України і ЄС, майоріли всюди (їх кинули зрізати лише бабці з Московського патріархату). Митний союз в інтернеті нарекли „Тайожином”, а ще прозвали союзом шантажистів. З'явилися безліч гумористичних демотиваторів на тему „попередження” від медведчуківського „вибору”. Фактично, провальним виявився тур на честь 70-річчя початку визволення Украї-

ни Червоною армією під гаслом „Ми єдині”, котрий асоціювався з Росією. В ньому взяли участь гурти, що влітку пропагували єдність із РПЦ під час святкування Дня хрещення Русі, приміром „Брати Карамазови”, „С.К.А.Й”. У Херсоні на цілком вільний концерт на набережній Дніпра прийшло кілька десятків осіб.

„Більшість українців хоче асоціації з Євросоюзом”, – заявив у день презентації звіту місії Кокса-Квасневського в Брюсселі екс-президент Польщі Александр Квасневський – людина, котра поруч із такими знавцями посткомуністичного суспільства, як нинішній лідер Литви Даля Грибаускайте чи навіть президент Чехії Мілош Земан, слів на вітер не кидає. Великою мірою це прагнення простих українців викликала агресивна риторика та кроки Росії. Експерти прогнозують, що з підписанням Угоди в Вільнюсі це не припиниться, а посилиться – аби довести простим українцям, що їхнє життя „стало гіршим уже сьогодні”. Проте часи, коли диктат і шантаж були дієвими, минають. Тим більше, беручи до уваги ризик зниження ментальностей: нещодавно московський політолог українського походження Андрій Окара вдало порівняв реакцію на осквернення державних прапорів України і Росії одним скандальним американським гуртом (спеціально його не називаю). Так ось у Росії першою зреагувала держава – заборонили хлопцям в'їзд на 5 років; в Україні зреагувало суспільство: не найгірші в світі українські хакери зламали цьому гурту сторінку в інтернеті. Що для останніх бо-лісніше?

Так і з російським тиском. Українське суспільство тут сильніше за владу, але навіть вона вже поставлена перед фактом: єдиний шлях – це європейський. Як заявив нещодавно в коментарі польській газеті „Rzeczpospolita” англійський експерт-міжнародник Джон Лок, „коли б загрози з боку Росії не існувало, Україна ще довго балансувала би між Брюсселем і Москвою. А так Янукович мусив прийняти рішення”.

**Роман Кабачій,
Буча під Києвом**

„Свобода“ на розпутті

➤ **Партія „Свобода“, спадкоємиця Соціал-національної партії України 90-х років, стала сенсацією минулих парламентських виборів, коли взяла 10% голосів за партійними списками, а завдяки перемогам своїх кандидатів у кількох мажоритарних округах отримала в парламенті більше місць, ніж комуністи, що зібрали за партійними списками 13%. Однак рік по тому догматизм і відсутність політичного розвитку ставлять перед націоналістами питання, чи вдасться їм хоч би наблизитися до цього успіху в майбутніх політичних циклах.**

„Смерть антифашистам!“

У більшості європейських країн відео, на котрому член парламенту вигукує таке гасло, викликало б великий скандал. В українських реаліях воно не потягло правових наслідків, але таки потягло іміджеві втрати – як для героя епізоду, народного депутата Юрія Михальчишина, так і для партії „Свобода“, представником якої він є.

Передісторія цього скандалу дуже повчальна – і дуже типова для „Свободи“. Все сталося 13 жовтня у Львові, під час акції малочисельного радикального руху „Автономний опір“. Його учасники заявили, що проводять урочисту ходу на честь героїв Української повстанської армії. Проте не дуже приховували, що їхня справжня мета – подратувати „Свободу“. Ця політсила того ж дня проводила свою масову акцію з того ж приводу.

Іронія в тому, що „Автономний опір“, по-перше, не визнає бійців УПА героями: формально цей анархічний рух засуджує Бандеру так само, як і Сталіна. Ну, а по-друге, свого часу натхненником і фактичним лідером „Автономного опору“ (тоді ще суто націоналістичного утворення) був... саме Юрій Михальчишин. Проте з часом між ними розгорнулася справжня війна, і сьогодні активність „автономних“ зводиться до звинувачень „Свободи“ в зроді ідеалів – співпраці з владою, надмірно „буржуйському“ способі життя тощо.

Не дивно, що їхнє „вшанування УПА“ 13 жовтня вилилось у скандування антисвободівських гасел.

Зі свого боку, пан Михальчишин та кілька його колег не знайшли нічого кращого, аніж спробувати зірвати акцію опонентів. Результатом стала гротескна вулична сварка, в ході якої „автономні“ стали вигукувати вже гасла проти „фашистів“. У відповідь Михальчишин гукнув своє „Смерть антифашистам!“ – і був негайно зафільмований.

Тим самим парламентар зробив подвійну ведмежу послугу своїй партії. Поміркувавши громадяни, що пізніше переглянули відео в соцмережах, переконалися в „фашистському вишкірі“ правих; натомість прихильники націоналістів, не ознайомлені з подробицями подій, тепер вважають, що „Свобода“ накинута на щирих патріотів, котрі всього лише хотіли вшанувати УПА без партійної символіки.

Невдахи інформаційної війни

Подібним же чином націоналісти вплуталися у затяжну інформаційну війну зі львівським видавництвом „Інтерпрес“, що видає газету „Експрес“, цілу лінійку іншої поліграфічної продукції, а також володіє мережею кіосків з розповсюдження преси. Витоки цієї війни пов'язують, зокрема, із неприязню між „Свободою“ та львівським мером Андрієм Садовим, котрий не забавив усьому коритися „головній політичній силі“ краю. На широку публіку справа вийшла в червні, коли власник „Інтерпресу“ та головред „Експреса“ Ігор Починок дав старт серії публікацій під назвою „Гроші Тягнибока“. Відтоді під цим заголовком вийшло три розлогі статті.

В цих матеріалах подавалась і правдива інформація – наприклад, що свого часу Компартія України підозріло дешево придбала нерухомість, котра належала одному із соратників лідера „Свободи“ Олега Тягнибока Ігореві Мірошніченку. І ймовірно – скажімо, про нібито кримінальне минуле депутата-свободівця Ігоря Кривецького – але не підкріплена доказами. І цілком неймовірно: що „Свобода“, маючи контроль над низкою місцевих рад Західної України, вимагала від американської компанії „Шеврон“ хабар розміром у 450 мільйонів доларів за згоду цих рад на початок робіт

дозволив реєструвати високоенергетичні частинки і, власне, бозон Хіггса.

8 жовтня Українці готові відстоювати особисті права, а не громадянські. Четверта частина українців готова вийти на мітинг чи демонстрацію, якщо всенародні вибори президента в 2015 році будуть скасовані. Про це свідчать результати дослідження GfK Ukraine. Пізке падіння рівня життя, невиплата зарплат, пенсій, знецінення гривні може підштовхнути до протестів 45% українців. Натомість така подія, як наїзд п'яним прокурором на вагітну жінку на тротуарі зі смертельними наслідками, може вивести на акції протесту майже 47% опитаних.

9 жовтня Для мешканців України може бути введений візовий режим у разі підписання країною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Про це заявив радник президента Росії Сергій Глазєв.

9 жовтня „Центр Разумкова“: прийняття проекту закону про посилення гарантій незалежності суддів через збільшення впливу Януковича на суди є неприйнятним та небезпечним. „Більшість положень законопроекту формально відповідають європейським стандартам. Однак, враховуючи це, його необхідно оцінювати насамперед і переважно через призму вітчизняних реалій“, – уточнили експерти.

9 жовтня Підприємець Дмитро Фірташ погодився надати пожертву у розмірі \$2,5 млн. для виконання фінансових зобов'язань, пов'язаних зі спорудженням Меморіалу Голодомору у Вашингтоні (США).

10 жовтня „Крюківський вагонобудівний завод“, що на Полтавщині, до кінця 2013 року планує скоротити близько 500 людей. За словами директора, таке рішення пов'язане з падінням обсягів виробництва вантажних вагонів, через непродовження Росією сертифікації продукції заводу.

10 жовтня У січні-вересні 2013 року виробництво всіх типів автотранспортних засобів в Україні скоротилося на 45,2%, порівняно з аналогічним періодом минулого року, склавши 32,876 тисячі одиниць. Це відбулося, незважаючи на безпрецедентні кроки уряду щодо захисту вітчизняного автовиробника.

10 жовтня Комітет з питань закордонних справ Європейського парламенту у спеціальній доповіді рекомендував підписати Угоду про асоціацію, якщо Україна виконає умови ЄС.

10 жовтня Верховна Рада заборонила приватним охоронним підприємствам виконувати охоронні функції при вирішенні корпоративних спорів. Учасникам рейдерських захоплень відтепер загрожує термін ув'язнення 5–10 років.

10 жовтня Україна в найближчі кілька років може повністю відмовитися від імпорту газу з Росії, якщо чинний газовий контракт не буде переглянутий. Про це заявив прем'єр Микола Азаров. Ми реалізуємо це завдання завдяки високому темпу підвищення енергоефективності, скорочення обсягів споживання газу, переходу на альтернативні джерела та введення в експлуатацію своїх власних родовищ газу.

➤ **11 жовтня** FARE – партнер УЄФА з моніторингу футбольних матчів – не забороняє приносити прапор бандерівського крила ОУН, а також портрети Бандери та Шухевича на стадіони, і стюарди матчів не повинні їх вилучати.

11 жовтня Режим вільної торгівлі з Євросоюзом, який запрацює у разі підписання Угоди про асоціацію України та ЄС, буде давати щорічно приріст українській економіці більше 6% за умови, що зона вільної торгівлі буде повністю впроваджена. Про це заявив Комісар ЄС з питань розширення та європейської політики сусідства Штефен Фюле. Окрім того, за його словами, переговори про механізми лібералізації передбачають захист економіки України, щоб зміни не проходили занадто швидко.

12 жовтня Світовий банк погіршив прогноз зростання економіки України за підсумками 2013 року до 0% з раніше прогнозованого показника в 1%. За версією Міжнародного валютного фонду, ріст ВВП України за підсумками 2013 року складе 0%, за версією міжнародної аудиторської компанії „Ернст энд Янг” – 1,1%, тоді як ЄБРР спрогнозував падіння ВВП на 0,5%. Згідно з державним бюджетом на поточний рік, номінальний ВВП у 2013 році повинен скласти 1,576 трлн. гривень, зростання ВВП – 3,4%.

12 жовтня Товарообіг між Україною і Російською Федерацією за вісім місяців 2013 року скоротився на 25%. Про це повідомив прем'єр-міністр Микола Азаров. Раніше товарообіг між двома країнами сягав \$50 млрд.

12 жовтня Стрибун у висоту Богдан Бондаренко визнаний кращим легкоатлетом Європи у 2013 році. Таке рішення було оголошено на церемонії нагородження Європейської легкоатлетичної асоціації в Таллінні. У 2013 році Бондаренко виграв чемпіонат світу і „Діамантову лігу” зі стрибків у висоту, встановивши національний рекорд (2,41 м).

12 жовтня 25-річний дворазовий олімпійський чемпіон Василь Ломаченко (1–0, 1 КО) вражаючи дебютував на професійному ринзі, нокаутувавши досвідченого мексиканця Хосе Раміреса (25–4, 15 КО). Наступний бій українця, що пройде наступного року, може бути чемпіонським.

14 жовтня Європейська комісія розглядає можливості зберігання газу в українських підземних газових сховищах в обсягах від 35 до 60 мільярдів кубічних метрів. Україна – країна з найбільшими можливостями для зберігання газу в Європі. Європейський комісар з питань енергетики Гюнтер Оттінгера заявив, що цей потенціал зберігання газу буде забезпечувати більшу безпеку поставок і очікування більш вигідних умов.

14 жовтня Єврокомісія опублікувала список із 250 ключових інфраструктурних проектів так званого спільного інтересу ЄС у сфері енергетики, куди потрапив проєкт з України – трубопровід Броди–Адамово протяжністю 317 км із максимальними технічними спроможностями 10, 20 і 30 млн. тонн нафти на рік. Реалізація цих проєктів допоможе членам ЄС інтегрувати енергетичні ринки для диверсифікації енергетичних ресурсів.

15 жовтня Україна і Росія збираються підписати угоду про створення зернового пулу

➤ з видобутку сланцевого газу (знов-таки без жодних доказів, хоч би на рівні чуток).

Та, попри абсурдність частини звинувачень, всеукраїнська парламентська партія радо кинулась у бій з локальною газетою. Прес-служба, замість відповісти по суті чи хоч би промовчати, взялася обливати брудом вже згаданого Ігоря Починка – достоту в тому ж стилі, в якому він сам обливав брудом „Свободу”. Завдяки такій недолугості самих же свободівців скандал швидко став всеукраїнським, а фантастичні 450 мільйонів, як і цілком реальні дорогі автомобілі депутатів-націоналістів, зробилися однією з обов'язкових тем для обговорення політично активних громадян.

А між тим, чимало виборців, особливо молодих, особливо в Центральній Україні, голосували за „Свободу” як за альтернативу традиційним опозиційним партіям, загрузилим у підкилимних домовленостях із владою та вже згаданому вище „буржуїзмі”. І далеко не всі з таких виборців мають можливість та навіть бажання відрізнити реальність від фантастики. Натомість вони схильні швидко розчаровуватись у вчорашніх кумирах. Проте свободівці, схоже, банально увірували у власну непогрішимість.

І в центрі, й на місцях

Не найкращим чином виглядають справи з виконанням прямих обов'язків парламентської сили – парламентської діяльності. Авжеж, на початку роботи цього скликання чимало політично активних українців вітали дії депутатів-свободівців, коли ті фізично не допускали до сесійної зали батька і сина Табалових, депутатів, що обралися від „Батьківщини” й першими зрадили цю політичну силу. Багатьом прибічникам опозиції імпонувала фізична підготовка свободівців, яка стала тим чинником, що не дозволив регіоналам розблокувати парламент у традиційний силовий спосіб, коли опозиція блокувала Раду на знак протесту проти „кнопкодавства” (протизаконного голосування депутата одразу за кількох колег). Нарешті, те, що депутати від „Свободи” завжди закрикують провадних депутатів, коли ті виступають російською, теж подобалось їхнім виборцям, принаймні, попервах.

Але з часом з опозиційних лав потяглася ціла когорта перебіж-

чиків, і всі вони, включаючи Табалових, сьогодні спокійно займають свої місця на засіданнях. „Кнопкодавство” триває, і ніхто вже й не мріє про покарання порушників. А частина регіоналів та комуністів під скандування „ук-ра-їн-сь-ка!!!” й далі виступають російською. Галасливість правих лише дає їхнім опонентам зайвий привід полякати своїх виборців десь на Донбасі чи в Криму тим, що „бандерівці за-прещают нам родную речь”.

Що ж стосується законодавчої роботи, то не можна сказати, що „Свобода” зовсім не пропонує нічого позитивного. Таких фракцій, напевне, не існує в жодному парламенті світу. Але завідомо фантастичні законопроекти цієї політсили – наприклад, про перенаправлення „коштів українських олігархів” з офшорних рахунків до Пенсійного фонду України чи про цілодобове курсування метро в Києві – раз у раз викликають у пам'яті слово „популізм”.

Фото: Український журнал

Багатом прибічникам опозиції імпонувала фізична підготовка свободівців.

До розчарування діяльністю „Свободи” в головному законодавчому органі додається і невдоволення роботою свободівців у вже згаданих місцевих радах. Адже не все, що кажуть і пишуть про свободівців їхні опоненти у тому ж Львові, суцільна неправда. І той факт, що підконтрольні „Свободі” міськради нерідко приймають дивні, скажімо так, рішення щодо приватизації та оренди землі або щодо комерційних тендерів, мусив би підштовхнути вище керівництво партії до оргвисновків. Та поки цього не помітно.

Перевірка Києвом

Наскільки падає з усіх описаних причин популярність партії, сказати важко. До наступних парламентських виборів далеко, і соціологи не роблять відкритих досліджень партійних рейтингів. В будь-якому разі, „Свободі” ще нададуть поштовху вибори президента, котрі

мають відбутися в лютому 2015 року, і в котрих обов’язково братиме участь лідер партії Олег Тягнибок. Утім, ще до того відбудуться місцеві вибори, які покажуть, чи вдалося „Свободі” при владі зберегти підтримку на Заході та наростити її в Центрі країни.

А вже зовсім скоро, 15 грудня, відбудуться довибори на п’яти округах до Верховної Ради. За округом 223 в Києві балотується кандидат від „Свободи” Юрій Левченко, котрого, до речі, офіційно підтримують „Батьківщина” й УДАР. Якщо він програє ці вибори та/або набере менше голосів, ніж торік (тоді він теж ішов за цим округом, але підрахунок голосів спинили через масові фальсифікації з боку провладного кандидата) — це стане останнім тривожним дзвінком, на який „Свобода” ще матиме час зреагувати.

Василь Кнайпа, Київ

— заявив прем’єр Микола Азаров. Третім учасником зернового пулу може стати Казахстан. Необхідність створення пулу пов’язана з тим, що в Чорноморському басейні, на відміну від інших точок експортного відвантаження зерна, існує сильна конкуренція. У зв’язку з цим країни басейну, насамперед Росія, Україна і Казахстан, втрачають близько 10 доларів на кожній тонні зерна. Іноді цей показник доходить і до 20 доларів. Експортний потенціал Росії, України і Казахстану оцінюється в 70 млн. тонн.

17 жовтня Україна має намір найближчим часом збільшити видобуток власного газу до 24 мільярдів кубометрів, що дозволить забезпечити газом власне населення. Про це заявив президент Віктор Янукович. За 2 роки Україна збільшила обсяги видобутку власного газу до 21 млрд. куб. м. За його словами, впродовж наступних 5–7 років Україна планує збільшити видобуток власного газу вдвічі. Це дасть повну енергетичну незалежність країні. Якщо країна у 2010 році закупила у Росії 42 млрд. куб. м газу, то цього року закупить 18 млрд.

17 жовтня Печерський районний суд Києва 14 жовтня відмовився зобов’язати регіоналів Сфремова, Богословську й комуніста Симоненка спростувати свої обвинувачення у фашизмі депутатів від „Свободи”. Таким чином, свободівців можуть офіційно називати фашистами.

20 жовтня Угорські радикали заявили, що Україна може розраховувати на підтримку представників Угорщини у підписанні асоціації з ЄС лише за виконання певних умов. Представники угорської радикальної партії „Йоббік”, наполягають на створенні окремого адміністративного округу, в який увійшли б населені пункти, де масово переважає угорськомовне населення.

22 жовтня У будівлі обласного управління внутрішніх справ відбувається затримання народного депутата Ігора Маркова. Його затримали за участь в бійці 2007 року біля стін Одеської облдержадміністрації. Шість років тому Марков та його прибічники силовим шляхом розігнали мітинг одеських націоналістів, що протестували проти встановлення пам’ятника цариці Катерині II. Після арешту прихильники екс-нардепа Ігоря Маркова прорвалися у внутрішній двір будівлі одеської міліції, що перешкодило вивезенню арештанта у Київ.

22 жовтня Європейський союз буде наполягати на помилуванні Юлії Тимошенко навіть якщо вона на це не погодиться. Про це заявив лідер фракції „Батьківщина” Арсеній Яценюк. Він нагадав, що Юлія Тимошенко згодна на „часткове помилування”, як про те просила Януковича місія Кокса–Квасневського. За його словами, європейські політики зараз у невизначеній ситуації. „Вони знають, що Янукович відкладає рішення на останній день, вони знають, що в останній день він може також його не прийняти, і вони знають, що на даний момент у Януковича немає ніякого рішення”, — зазначив він.

22 жовтня Загальна сума заборгованості за статтею виплат у соціальній сфері вже перевищила 2 мільярди гривень.

Українські аси в європейському небі

» Пілоти Повітряних сил Збройних Сил України у цьому році відзначилися відразу на декількох європейських авіашоу, у тому числі в Польщі, Угорщині, Словаччині, Чеській Республіці. Як кажуть представники командування Повітряних сил, тепер присутність українських військових льотчиків на таких заходах має стати нормою.

Czech International Air Fest-2013, який відбувся у вересні, став ювілейним, двадцятим за рахунком авіаційним фестивалем у Градець Кралове. Свою майстерність на шоу представили п'ять авторитетних команд: „Breitling Jet Team” (Франція) на літаках L-39, „Baltic Bees” (Латвія) на літаках L-39, „Bialo-Czerwone Iskry” (Польща) на літаках TS-11 Iskra, „The Royal Jordanian Falcons” (Йорданія) на літаках EXTRA 300L, „Očovskí Bačovia” (Словаччина) на спортивних планерах L-23 Super Blaník. Крім того, індивідуальні програми відпрацювали український Су-27, F-16 з Данії, JAS-39 Gripen з Угорщини та Чехії, словацький MiG-29UB, G-2 Galeb з Сербії, а також L-159 ALCA зі складу ВПС Чехії.

На статичній експозиції можна було побачити авіаційну та наземну техніку зі складу чеської армії, а також, наприклад, вертольоти BMC ФРН Sea Lynx та Sea King, українські літаки Су-27 та Ан-26, або польський транспортник C-295M CASA.

„Сушки” на небі і на землі

Однак, без перебільшення, головною „родзинкою” програми CIAF-2013 став виступ українських асів на винищувачі Су-27. Підполковники Олександр Оксанченко та Дмитро Фішер з Миргородської винищувальної авіаційної бригади показали всю міць і маневреність легендарної „сушки”. Як зізнавалися деякі відвідувачі заходу, саме через українців вони їхали з різних куточків Чехії. Що цікаво, приз CIAF-2013 за кращий статичний показ був відданий іншому українському Су-27. Тобто Повітряні сили України тримали першість і на небі, і на землі. До речі, на офіційному плакаті CIAF-2013 також був зображений український винищувач Су-27.

Досить незвичайно на цьому тлі виглядала кордова модель літака У-2 часів Другої світової війни, роз-

ташована в українській частині експозиції. Виявилося, що цей літак – гордість майора Романа Радіонова з екіпажу українського військово-транспортного літака Ан-26 зі складу Бориспільської транспортної авіаційної бригади. За словами українського льотчика, він з власної ініціативи створив у Борисполі клуб авіамоделізму. Тепер місцеві хлопчакі, замість того, щоб сидіти за комп'ютером, мріють про небо і регулярно беруть призові місця на змаганнях з авіамоделізму в Україні та за кордоном.

У кулуарах авіашоу вдалося дізнатися ще одну цікаву деталь, яка зайвий раз підтверджує важливість участі українських пілотів у подібних акціях. Виявляється, вже поза програмою, політ на українському Су-27 здійснив начальник Генерального штабу Чеської армії генерал-лейтенант Петр Павел. При цьому керував літаком особисто заступник командувача Повітряних сил з авіації – начальник авіації Повітряних сил Збройних Сил України генерал-лейтенант Василь Нікіфоров. Певно, що після такого спільного заходу українським та чеським військовим буде набагато легше знаходити порозуміння.

Як повідомили члени української делегації, тепер Повітряні сили України будуть брати участь у зарубіжних авіаційних шоу на постійній основі. У 2013 році українські льотчики вже показали свій клас на авіашоу Kecskemét Airshow-2013 в Угорщині, Radom International Airshow-2013 у Польщі, Slovak International Air Fest-2013 у Словаччині.

Замкнутий цикл авіабудування

За словами першого заступника командувача Повітряних сил Збройних Сил України генерал-лейтенанта Сергія Дроздова, який очолював українську делегацію на авіашоу в Градець Кралове, участь Повітряних сил України у зарубіжних авіашоу є надзвичайно корисною та важливою. По-перше, українські льотчики отримують додаткову практику виконання польотів, що завжди є позитивним моментом. А по-друге, враховуючи курс України на інтеграцію в Європейський Союз, участь в авіашоу в країнах ЄС допомагає показати можливості Повітряних сил України, презентувати Україну у новій якості. Генерал С.Дроздов підкреслив, що зараз в Україні, єдиній країні Східної Європи, існує замкнутий цикл авіабудування (від проектування літака у конструкторському бюро до його серійного

виробництва). Тому льотчики Повітряних сил України, які беруть участь у міжнародних авіашоу, окрім іншого, представляють потужну авіаційну державу, розповідають про її успіхи.

Крім того, український генерал вважає, що зараз особливого значення набуває аспект розвитку регіонального військового співробітництва. У Czech International Air Fest-2013 взяли участь військові пілоти з Чеської Республіки, Польщі, Словаччини, Угорщини та України. Тобто на практиці відпрацьовува-

лася модель військової кооперації у форматі „Вишеградська четвірка” плюс Україна. Як вказав С.Дроздов, участь у спільних авіаційних заходах, безумовно, допомагає розвивати контакти між збройними силами нашого регіону, поглиблювати довіру, набиратися досвіду взаємодії.

**Михайло Самусь,
керівник офісу Центру
досліджень армії, конверсії та
роззброєння в Празі**

Фото: з архіву Михайла Самуся

Петро Яценко: „Кількість історій, які можна створити, базуючись на спогадах, не знає кінця“

» Тексти цього автора можна означити без претензій і ненав'язливо: добра література. Себто та, яку можна радити всім, хто має добрий смак. Романи та оповідання Петра Яценка (нар. 1978 р.) – захопливі й динамічні, та захопливість – далеко не єдина їхня перевага. У цих текстах вражає передусім глибина образів та ідей, а також мова – така, якій хочеться вірити, вправна стилістика.

Петро Яценко народився й виріс у Львові і тривалий час працював журналістом, заснував і адміністрував сайт text-context.org.ua, але, на відміну від багатьох інших українських авторів, зумів вийти за межі гуманітаристики: став програмістом і працює зараз у цій галузі.

У літературу цей автор увійшов романом „Йогуртовий бог“ (2002), який зробив Яценка лауреатом всеукраїнського конкурсу „Нові автори“; потім були романи „Повернення придурків“ (2004), „Львівська сага“ (2010), „Дерево бодхі“ (2011) та „Січкаря“ (2012), що увійшла в довгий список Книжкової премії BBC Україна. 2010 року, впродовж стипендії „Gaude Polonia“ під кураторством Ольги Токарчук, Яценко написав роман „Чоловічки“, наразі неопублікований, але який охочі можуть прочитати на сайті avtuga.com.ua.

В інтерв'ю для УЖу ми говоримо з Петром про поєднання його іпостасей програміста й письменника, про те, чим слід жертвувати, коли ти є письменником, про Львів, де Яценко виріс, і про Київ, де тепер мешкає, про неперехідність минулого і про рукописи, які (не) горять.

Більшість українських письменників за фахом – філологи або принаймні мають гуманітарну освіту. Ти один із небагатьох винятків, бо маєш освіту в галузі ІТ і навіть працюєш у цій сфері. Як ти думаєш, чи відрізняється сприйняття світу гуманітарієм від сприйняття світу кимось іншим, і як це може відображатися на письмі? Ти бачиш цю різницю чи ні?

Думаю, освіта не має визначального впливу на те, як і про що пише автор. Можливість писати книги, які будуть читати інші, – це певний світогляд, сприйняття оточення і бажання це бачення зафіксувати на папері. Звичайно, мені важко пояснити філологу, що таке, наприклад, інтерфейс класу, але про книжки ми можемо говорити на рівних. Філолог може стати вправним письменником, а може й ні. На щастя, здатність створювати художній текст не залежить від освіти. Проте знання й досвід, безперечно, надають цьому хисту глибини та вправності. Дуже добру прозу зазвичай пишуть лікарі, думаю, через те, що вони ставляться до людини без сентиментів.

Література є для тебе радше забавою чи серйозним заняттям, без якого себе не мислиш (а фах і робота – просто способом заробляти)?

Наприкінці 90-х у мене був вибір. Моя перша книга стала лауреатом конкурсу „Клубу сімейного дозвілля“, і мене почали впізнавати як письменника. У той час знайомий запропонував добру роботу за мою спеціальністю. Зарплата у сто доларів була тоді вершиною мрій. Проте я відмовився: завжди хотів писати книги, бути письменником, а щоденна робота мені б заважала. На той час ми мали деякі заощадження, тож я міг споглядати світ і писати. Це видавали, але достатньо грошей за це я не отримував. Тоді, в двадцять три роки я дізнався, що таке самотність: працював у прохолодній старій квартирі, а надворі проминало чергове літо, бавилися діти, і їхні крики відлунювали в мої тиші. Щороку в сусідньому будинку відбувався „Форум видавців“, але жодним чином я не відчував своєї спорідненості з цим заходом.

Коли я був у Польщі на стипендії і стажувався в Ольги Токарчук, вона казала, що чималу статтю доходів письменника становлять гонорари за зустрічі з читачами, які завжди добре оплачують, адже там розуміють, що викликати письменника має бути дорого, це як виклик сантехніка

до забитої каналізації. Тільки тут це – каналізація розуму.

Зараз у мене є дитина, я справді працюю програмістом, інакше б збанкрутував. Це вимога часу. Як написав мені знайомий з Лондона: „програмування оплачує рахунки“. Але тоді треба зважати на іншу річ, яку сформулювала Галина Пагутяк, коли ми нещодавно зустрілися. Вона сказала: „Так, ви можете писати, у вас ще є на це час. Але у вас бракує часу, щоби думати“. Письменник має багато спостерігати, багато знати і дуже багато думати. Часом це основне його покликання. „Львівську сагу“ я писав ночами, працюючи у потогінній щоденній газеті, дві книги написав за півроку завдяки стипендії „Gaude Polonia“, яку надає польський уряд. Загалом, ми живемо у полоні стереотипів. Зокрема, це стосується й того, як пересічні українці уявляють собі письменницьку творчість.

А як вони уявляють письменницьку творчість?

Переконався, що більшість вважає це нікому не потрібною забавкою диваків або марнословних людей. Я трохи поїздив Західною Україною, розказуючи дітям у малих містечках,

для чого потрібно читати, навіщо їм книга. Основна ідея була в тому, що книга потрібна, аби отримати свободу. Свободу від стереотипів, глибину мислення, широту світогляду і, як результат, – покращення рівня життя, можливість подорожувати, добробут. Я казав їм, що приклади з їхніх маленьких містечок не конче наслідувати. Власник бару чи магазину – це потрібна та шанована суспільна позиція, однак, коли вони будуть читати, а можливо, писати самі, перед ними постануть значно ширші перспективи. Невдовзі в Австрії, куди мене запросили в рамках літературної стипендії, я буду розповідати місцевим школярам про сучасну прозу, про те, що таке – творити літературу доби цифрових носіїв інформації.

Ми живемо в суспільстві постколоніальному, яке тільки зараз обережно нарощує інтелектуальну масу, і скажу, що загалом приємно жити в такий оптимістичний час і за цим усім спостерігати. Тому жодних претензій до того, що в Україні письменнику важко з матеріального погляду, я не маю. Як казав творець Матриці в однойменному фільмі: „Є різні рівні виживання, до яких ми можемо вдатися“.

Натхненна твоєю „Львівською сагою“, запитаю таке: чи відоме тобі щось таке, як „переживання міста“? Як ти „переживав Львів“ і як зараз „переживаєш Київ“? Чи не маєш задуму написати щось про Київ, чи це місто не надається для твого письма?

Міста, безперечно, мають свою неповторну ауру і *genius loci*. Важливо усвідомити, що кожне місто певним чином впливає на своїх мешканців, не лише вони на нього. Мені видається, що Львів дуже ображений на нас. Колись я порівнював його з великим кораблем, що затонув. Тепер у його каютах зовсім інше життя – інше до невпізнанності. Там, де була бальна зала, тепер плавають риби, де був камбуз – водорості, зруйновано капітанський місток. Трагедія старого Львова та сучасних львів'ян у тому, що вони належать до різних цивілізацій. Зрештою, це не є чимось унікальним у світі: давні єгиптяни чи давні римляни суттєво відрізнялися від сучасних мешканців цих країн. Та, на відміну від них, нам пощастило бодай доторкнутися до епохи, яка більше ніколи не повториться. Ці доторки, це співіснування бувають дуже різними, народжують чимало конфліктів, але часом – прозрінь, навернень. І це останнє тішить найбільше і свідчить про те, що львівський геній місця живий.

Київ має інший характер та структуру, ментальний клімат. Він добрий до всіх, але тут добре бути широким душою, цілеспрямованим та амбітним. Києву, як і кожному місту, загалом байдуже, що буде з кожним мешканцем окремо, але він піклується про загальне благо – тільки для того, щоби цей світ тривав. Ми думали про Київ з письменницею Галиною Ткачук, і вона дійшла такого висновку, а я погодився.

Що ж до письма, то воно дуже інерційне, тобто між досвідом та написанням твору на його основі має минути певний, іноді досить тривалий час. Гадаю, це потрібно для переосмислення, вбудовування фактів у певний внутрішній простір. Свіжі враження надаються хіба для щоденника або репортажів. Саме так я робив у Польщі – описував те, що бачу, для української газети. Але досвід новоприбулого навряд чи може бути таким же глибоким, як корінного мешканця.

Поговорімо про минуле, якого так багато у твоїх текстах. Едвард Саїд у „Культурі й імперіалізмі“ пише: »

» **„Звернення до минулого – одна з найпоширеніших стратегій інтерпретації теперішнього. Їх породжує не лише незгода стосовно того, що було в минулому і чим було минуле, а радше непевність стосовно того, чи минуле насправді минуло, завершилося, пройшло, чи триває – хоч, мабуть, і в інших формах“. Чим для тебе є минуле і пам'ять передусім? Чи відчуваєш ти неперехідність часів?**

У „Січкарні“ я показую минулість усього, подих великого всесвітнього забуття, тліну, на якому виростає життя нове, аби забути все, що було, і знову відтворити одвічний цикл. Коли Євген Сверстюк писав про пожежу 1964 року в бібліотеці Академії Наук, що знищила унікальні фонди, він та його співавтори бачили це як непоправну, дуже сумну втрату, яку неможливо компенсувати. Але насправді таких втрат за життя ми переживаємо дуже багато. Вся культурна спадщина людства, відома тепер, – це, певно, лише одна тисячна частка від усіх справді вартісних досягнень різних часів і народів. Але це природний процес, нехай і несправедливий з нашої точки зору. Ніколи, за жодних умов, у жодний час не буде збережено всієї спадщини. Лишиться тільки якась її частина, часом навіть випадкова. Але є й добра новина: оскільки все на світі є пов'язаним, вершинні здобутки певним чином матимуть вплив на всі інші. Ми дізнаємося про це так чи інакше. Я думаю, що всі часи та здобутки, що були до нас, існують у нашій реальності. Це така всесвітня і всечасова інтертекстуальність, вплив одних умів на інші, спадковість традиції. Вона була завжди, адже людина, що вперше побачила колесо, вже ніколи не буде задовольнятися ручним перенесенням вантажів. Людина, що почула виступ оратора, пронесе це знання і передасть іншим навіть у своїй реакції на якісь учинки. Ми є ноосферою, тут ніщо не зникає на марно, навіть і попіл із рукописів, що згоріли, теж несе зміст.

В „Музеї покинутих секретів“ Оксана Забужко висловила цю ідею так: насправді рукописи горять, і хоча кількість спогадів

– нескінченна, кількість історій, що їх можемо розповісти, скінченна.

На мою думку, кількість спогадів покоління, на жаль, завжди зменшується з часом. Проте кількість історій, які нащадки цього покоління можуть створити, базуючись на цих спогадах, не знає кінця. Зараз панують (та й завжди панували) два крайні розуміння минулого: „все було добре“ та „все було погано“. Я додаю сюди інше розуміння: „все було так само“ – це і є неперехідність часів. Власне, вся книга „Січкарня“ про це. І „Львівська сага“, загалом, теж про сучасність, побачену мною крізь призму минулого, часом дуже тонку, з хиткими гранями. Це водночас і не альтернативна історія, а сплав того, що зараз мені вдалося помітити у сучасному Львові, разом із фрагментами минулого, які оживали перед моїми очима. Мені до вподоби саме такий підхід: реконструкція того, що до нас не дійшло, за допомогою того, що ми знаємо. Загалом, вектори історії залишаються незмінними завдяки тому, що існує поступова зміна поколінь.

Але ж ми знаємо про те, що покоління часто заперечують одне одного. Як, наприклад, бути з більшовицьким переворотом – ти вважаєш, що не був знищений попередній вектор історії?

Більшовики не змінили жодних векторів: Росія залишилася Росією, що прагнула панування, а Україна зосталася землею з її давніми поразками. Можна знищити документи, людину, країну, але знищити вектор історії значно важче. Коли я лише „входив“ у літературу, моєю метою було знайти вектор того, куди рухаються наші характери, хтось називає це „знайти нового героя“. Адже стільки літ минуло з часів давньогрецької драми, а почуття все ті ж самі, трагедії та драми теж незмінні. І тут певним, не хистким, матеріалом може бути тільки те, що ми бачимо, – наше сприйняття та інтерпретація.

Петро Яценко

Уривок із роману „Короткий путівник із галицького сексу“

Небо карпатських передгір'їв просотане дощами. Ніби море вийшло з берегів та зависло солонуватими краплями між землею та небесним колом. Море піднялося вгору, даючи життя народам, але прохолода з його глибин залишилася. Залишився гніт, що кожної миті може опуститися назад, згуститися стародавнім морем. І люди, і будівлі тут живуть ніби під шаром товстої води. Кордон між нею та сухими степовими вітрами перетинаєш непомітно, наче занурюєшся у літеплі хвилі спочатку по кісточки, литки й коліна, і аж тоді незчуєшся, як уже дихаєш водою. Міріади краплин просотують тіло, і хтива волога проникає у душу. Море бере цілком, йому неможливо не віддатися. Воно набігає хвилями у цьому оманливо позбавленому великих водойм краї, гойдає то заколисливо, то збудливо.

Люди в цих передгір'ях, таких далеких від усіх великих шляхів, загублених і не віднайдених, не такі, як деінде. Жінки мають хист вабити до себе чоловіків з непереборною силою, і водночас залишатися холодними, наче морські глибини. Чоловіки ж, наче рибалки, небагатослівні й на позір суворі, для них не підкоритися цій звабі означає – вижити. Тут навіть у тихих родинках повсякчас точиться прихована боротьба на смерть.

Тут часто ідуть дощі: це вода, що давно покинула землю, свою улоговину, вилежачу й колись теплу, вертається і цілує її своїми вологими губами. Тоді дерева й кущі стоять холодні й мокрі, наче водорості, а трава здається сірою – у ній відбивається небо. Спізнавши свої глибини під час цього короткого побачення, море вертається назад, нагору, туди, де йому наказано бути з давніх-давен. Ще не настав час повернутися. Мешканці карпатських передгір'їв можуть ще займатися своїми промислами, покваліливо продираючись крізь мжичку й тумани.

Маленькі містечка тут тихі й порослі травами. Час тут минає повільно. Люди народжуються, живуть, умирають, але цей цикл начеб нічого не змінює довкола: каміння кришиться, вода тече, за склом старих вікон сіріють фіранки, оси видирають щелепами волокна старої деревини. Тут, у присмерковому підводному світі, не може нічого статися. Грошей тут мало, проте всюди з намулу часів визирають залишки колишніх розкошів: ось чудово збережена готична церква, ось стародавній мур,

ось вервечка пофарбованих у світлі кольори дохідних будинків, де на першому поверсі досі діють крамниці. Це наче залишки затонулого корабля, океанського лайнера, у колись розкішних каютах якого тепер оселилися зовсім інші форми життя. Люди-риби та люди-краби, люди-мідії та люди-медузи мають інші уявлення про світ. Лишень церковні споруди та віра, яка тримається їх, уможливають зв'язок між тим, що було, що є, і чого ніколи не буде.

Брак живильних речовин на цій глибині призводить до появи дивних форм: звичаїв, характерів, почуттів. Тут пишні весілля, але пишніше за них цвіте самотність. Тут цінують силу чарів, скупість є чеснотою, а шляхетність вважають дивацтвом. Тут заведено не казати зайвих слів, і хоча в цих краях так багато вологи, жінки важать її, наче золото. Не просить пити. Справжня любов тут коштує занадто дорого.

... тут можна несподівано зустріти маленькі плиткі озерця в траві, де заводяться рибки зі срібною лускою, що виблискують на сонці. Вони плавають, ледь торкаючись травинки своїми боками, і ті тихо похитуються, наче від вітру.

Коли ти вперше прибудеш сюди, подорожній, не розмірнюйся на дрібні пригоди. Почни з основного. Знайди Єву, вона живе тут ще відтоді, як замість землі тут було море. Вона чудово пам'ятає ті часи і із задоволенням про них розкаже увечері за пляшкою не дуже дорогого вина. Отож, її звуть Єва. Вона працює за дверима, що сховалися під старими рипучими сходами з дерева. Це один із численних місцевих музеїв, де зазвичай мало відвідувачів, а працівники живуть своїм тихим і малопомітним життям, щоранку приходячи на роботу й розчиняючись у тихих залах із добре вловимим запахом тліну.

Єва відчиняє двері, тихо вітається і сідає за стіл, на якому розкладені фарби різних кольорів та відтінків, олівці, смужки паперу з сусальним золотом, гумки та пінцетики, баночки із засохлим невідомим вмістом і тюбики з акриловими фарбами. Тут дуже тихо, лишень чути, як порипує час від часу старий паркет під капцями музейних працівників, легких, наче привиди, та іноді — як закипає чайник у далекій кімнаті. Єва дивиться на себе в дзеркало і помічає сиву волосинку на скроні. Дрібну і ледь видиму. Вона швидким рухом бере пінцет і вправно висмикує її. Відчорна колір її обличчя зазнав змін. Воно стало на чверть то-

ну жовтуватішим, і під очима набрякли невеликі, але прикрі мішки. Нині, двадцять п'ятого червня, вологість повітря зазвичай трохи підвищується, знижується атмосферний тиск. Це день, коли потрібно вживати рішучих заходів, незважаючи на будь-які календарі.

У кутику біля краю губ Єва помічає свіжу зморшку, вона з'явилася ще вчора, але тоді не була такою виразною, і Єва дала їй ще один день, щоб подивитися, куди захоче бігти цей крихітний рівчак, подібний до вимитого водою після зливи зародку великого яру. З певного часу їй стало цікаво спостерігати за зморшками на своєму обличчі: як виникають, як виглядають, куди рухаються. Деякі вона вважала наслідком якихось подій у її житті, зустрічей, прощань, потрясінь чи вражень. Деякі виникали начеб спонтанно, самі собою, через ніч або в кінці дня. Вони були наслідком того, що опріч Євиплинув час. Велика ріка часу. Він начеб заціпав її тіло тоненькими гілками й трісками, які несе повинь. Ці зморшки з часом заживали, зникали самі. Ганджі, що виникали внаслідок життєвого досвіду Єви, залишалися, їх неможливо було знищити, але можливо було приховати. Для цього в неї було все потрібне: речовини, знання, досвід. Єва працювала реставратором.

Напрямок зморшки, те, куди вона розтікається, як глибоко борознить її шкіру, міг вказати Єві, як складеться її наступний рік у цьому світі, що вона знає під сонцем тепер, і яку вагу вражень несе із собою. Тоді вона вирішувала, чи може собі дозволити відчувати і знати аж так багато. Адже неможливо знищити знак, не порушивши його значення. Якби обличчя Єви могло відразу ж згадати всі лінії й позначки життя, що з'явилися на ньому, воно нагадувало б географічну карту гірської місцевості з безміром топографічних ліній та позначок. Ця карта мала б так багато шарів, що неможливо було би зрозуміти, де саме закінчується ця топографія шкіри, і де починається Євине „я“. Можливо, уся вона тепер складалася лише із ретельно прихованих зморщок, наче старий механізм, що, поіржавівши, тримається купи лише завдяки товстому шару фарби.

Колись давно світ дивував Єву, вона раділа кожному його прояву, кожним новим почуттям, кожному відтінку почуттів, навіть відбиттю сонячних променів на бильці свого ліжка вранці. Проте тепер вона стала лише містилицем старих рун, спогадів та знаків. І зморшки на її тілі та обличчі

відігравали тільки роль паралелей та меридіанів, завдяки яким можна було знайти якийсь давно забутий сенс чи значення.

... Деякі зморшки нагадували дерева з пишною кроною, деякі були скупченням ледь помітних рисок шкіри, наче високих, розвіяних вітром пір'ястих хмар. Ті, що склалися навколо губ, були глибокими, наче западини земної кори. Єва знала, що на їхньому дні залишалися уривки прадавніх слів, гортанних вигуків та зітхань. Зверху ці найглибші зморшки були запечатані густим шаром в'язких туманів. Зморшки в кутках очей були радше крихітними пагорбками, кожен, однак, зі своєю великою історією. Коли Єва торкалася їх ніжними пучками своїх тонких пальців, то начеб читала книгу, написану шрифтом Брайля. Ці зморшки вона відкривала сонячному промінню дуже рідко. Їх ховала ніч.

Її зморшки на скронях були музичною, записаною, як на барабанчиках механічних музичних скриньок. Їх ховали під собою крила метеликів та тонке павутиння. Кожна нова додавала їй обличчю ще одну ноту, ще один звук до акомпанементу, і Єва вслухалася кожного разу, уважно вивчаючи та намагаючись запам'ятати нову барву мелодії.

Були зморшки-вказівники та зморшки-межові знаки. Перші натякали на той напрямок руху, який обирала собі ця жінка у підводних химерних лабіринтах, інші — закріплювали територію її набутків. Певно, що Єва могла б написати енциклопедію знаків свого тіла, якби взялася до такого завдання.

Євина рука тягнеться до фарб, порошків та пензлів.

... За кільканадцять хвилин вона так само сидить за старим столом, і жовте яскраве світло з вікна освітлює лакований паркет зі щілинами та сірувато-білу маску на її обличчі. Її брови підведено чорним, повіки блищать золотом, губи видаються блідо-рожевими, шляхетними. Єва завмерла, наче статуя, час обтікає її. Єві не даси більше тридцяти.

Якщо тобі, подорожній, таки вдалося перетнути кордон небесного моря, вважай, що ти перетнув її кордони. Єва приймає всіх, усім дає можливість споглядати себе, вона є тілом цієї землі, а земля нічого не бере собі близько до серця. Нехай ви будете разом пити вино, але тобі навряд чи пощастить стати зморшкою на її обличчі.

Фото з архіву авторки

Листя

» Дім, у якому живу, невидимий. Зусібіч його закрило осіннє листя – воно підіймається щоранку, мов роса, долає туман, долає крики пухнастих пташенят, долоні мої, що торкаються сонних очей, простір мій, порожній і прохолодний, і вертається назад, затихає під землею, щойно визирне сонце.

Яку відстань треба здолати листові, аби накрити дах мого дому? Відірватись від гілки, наблизитись до землі, схопити потік вітру, піднятися вище, вище – до чорної кривлі, і впасти.

Яку відстань потрібно пройти мені?

До чого іти?

Мовчати, коли зіцплюєш зуби, тамувати злість, коли хочеться крикнути, працювати замість жалітися, – усе це долання відстані у собі. Долання безмежної пустелі тиші, в якій крикнути тепер – значить зробити крик суттю. Бо те, що заповнює мою порожнечу, стає мною. Саме тому щодня перевтілююсь: то стаю невидимим боком хмари, що від землі пухнаста і лагідна, мов ягнятко, а згори гостряком замахнулася на сонце, то рядком, який убиває вірш, то галасом двох жінок у натовпі, їхніми рухами, спіненними обличчями, то двома темними дзеркалами, що стежать за моїми опівнічними рухами, то пташкою, яка забарилась

і втрапила під колеса машини, то кульбабою, на яку крапає сонячний мед, то дитиною, яка тягне до рота брудний целофановий пакет, то випадковим падінням людини посеред вулиці. Я стаю тим, що бачу зараз. І зникаю, як зникала, граючись у дитинстві, коли заплющую очі.

Як стати листям – піднятися вище за тіло свого дерева, за тіло своєї пам'яті і не порушити внутрішньої тиші...

Щоразу, коли їду від значимої людини, дороги розсотуються землею, мов жили – вони такі ж довгі й пружні, швидкі, ніби серцебиття, чорні, мов нори. Щоразу, коли не долаю відстань, вона витягує з мене тишу.

Коли обставини не дають нам рухатися, ми починаємо ходити всередині свого тіла: долаємо горби мозку, солоні нервові вузли, падаємо у кротові нори судин, як маленькі казкові дівчата, у суху траву спогадів, у безкінечне коло птахів та звірів, вигаданих і побачених... Коли обставини не дають нам рухатися, ми танцюємо довкола своїх спогадів, дмухаючи на них обережно, ніби від цього вони окріпнуть і розгоряться сильним новим вогнем. Коли обставини не дають нам рухатися, ми хапаємось за точки, за центри, які трапляються на наших коротких шляхах, і біжимо по колу, яке – ніде.

Коли я була дитиною, ноги могли занести мене в будь-який куточок

світу, в будь-яку чарівну місцину. Я була на летючому кораблі, у непролазних джунглях, в порожньому ранковому трамваї, в нагрудній кишені діда, в оці собаки, проходила крізь стіну (тільки потім сварили мене за сліди підшов на підвіконні). Тепер все інакше: я говорю деревам: „Ідіть“, – а вони не чують мене, я кличу свого друга, а він не приходить більше, всі подорожі, люди, події – я відчуваю їх, як те, що ніколи не відбувалось. А тепер, аби стати хмарою – я купую квиток на літак, щоб летіти швидше від вітру – прошу водіїв відчинити вікна, але навіть тепер, щоб стати невидимою, варто лише затулити очі долонями.

Коли нема куди бігти, ми біжимо назад у пам'ять, вона сама біжить до нас, вертається, коли немає ні людини, ні землі, ні снів.

Ми стикаємося лобами зі своєю пам'яттю, як барани, – все тріщить та іскриться, сплутується і стягується, завиває і оглушує безкінечною тишиною.

Які зусилля пса стати ластівкою! Які зусилля осіннього листка – закривати мій величезний будинок, щоб світла у ньому ставало менше. Щоб тиші в мені ставало більше. Щоб дороги ширшали і розкривалися під моїми ногами, якими тільки би йти, якими тільки би тихо йти і не порушити тишу, не вертати пам'ять.

**Олена Герасим'юк,
письменниця**

Любов на відстані

(про фільм Дар'ї Онищенко „Істальгія“)

➤ Кожна розмова про українське кіно, як правило, спричиняє певну містифікацію, об'єднуючи неузгоджені й малокорельовані поміж собою події у вдавану цілісність. Відсутність спільного дискурсу у вітчизняному кінематографі пов'язана передусім із браком медіапростору як для дискусій про кіно, так і для його комунікації з глядачами. Через невлучимість явища сучасного українського кіно кожен фільм із вітчизняними джерелами фінансування та українським походженням авторів у нас зазвичай наділяють значенням Події. Як результат – переміщений прокатний європейський фільм „Істальгія“ займає місце в конкурсній програмі фестивалю „Молодість“, стає однією з головних прем'єр першого півріччя 2013 року в Україні, набуває певного розголосу.

Дар'я Онищенко, закінчивши Мюнхенську Академію кіно і телебачення і впродовж восьми років живучи в Німеччині, добре засвоїла основні естетичні тенденції європейського кіномейнстріму останнього десятиріччя і зняла дещо маньєристичний фільм „Істальгія“. Стрічці притаманний розгалужений драматичний сюжет, вдале візуальне вирішення, легкість камери, а теми фільму – імміграція й мультикультурність – є суспільно актуальними. „Істальгія“, що стала першою офіційною копродукцією України (з кіновиробниками Німеччини та Сербії), чимось подібна на ковток свіжого повітря для вітчизняного кіно з його одвічним зацікненням на пошуку самоідентифікації, тягарем невиразного минулого, а основне – панічним страхом перед реалістичним трактуванням сучасних проблем. Навіть без наявності достатніх підстав для вихваляння „Істальгії“, яка, властиво, не розширює жодних кордонів, окрім географічних, сама спроба Онищенко осмислити важливу суспільну проблему у більш вільний та нетрадиційний для нас спосіб є позитивним знаком.

Історія в „Істальгії“ поділена між двома поколіннями та трьома

європейськими містами (Мюнхен, Київ, Белград) триває одну добу й оповідає про потребу близькості й порозуміння між людьми, яких безпосередньо торкнулася проблема еміграції. Одна-єдина ніч обдаровує героїв емоціями і відводить від встановленого трибу життя, а наступний ранок започатковує пошуки відповідей на нові запитання у вже зміненому повсякденні.

Бути разом і бути окремо

Центральним у сюжеті є мюнхенська історія немолодих героїв: українки Руслани, що прагне закріпитися в Німеччині, та її сусіда серба Владана. Ці люди випадково зустрілися й відчули душевну близькість. Напівзіркові актори Ніна Ніжерадзе і Карл Маркович стають кращим акторським дуєтом фільму і викликають інтерес до своїх персонажів. У київській історії син Руслани Богдан (Іван Добронравов) в останні години перед запланованим виїздом до Німеччини усвідомлює, що закохався у співачку Марію (Вікторія Варлей), і залишається в Україні. Ця частина сильно зіпсована ходульною українською мовою, якої поза „Істальгією“ більше ніде не існує. Крім того, київська історія найбільш тривіальна й ілюстративна, а надмірна драматизація лише підсилює відчуття надуманості. Героями третьої, белградської історії є син Владана Зоран, його дівчина та сербсько-німецьке подружжя. На прикладі непорозуміння і конфлікту бажань персонажів цієї частини можна зауважити висновок авторів фільму про нестабільне становище багатонаціональної європейської спільноти, що існує між двома неможливостями: бути разом і бути окремо.

Невиліковний сум за Сходом Європи

Важко не помітити намагання режисерки надати німецькій культурі (нібито дуже раціональній) опозиційності слов'янській (нібито чуттєвій і незбагненно вітальній), проте симпатії Онищенко радше на боці останньої. Як наслідок,

у фільмі з'являються сентименталізм і певна романтизація, а операторська робота Ероля Зубцевіча вдало підкреслює такі поривання авторки й наповнює „Істальгію“ емоційністю.

Є всі підстави сподіватися, що восени „Істальгія“ з'явиться в прокаті за межами України – цьому може посприяти представлення картини на двох великих кіноринках у Каннах і Москві, а також копродукційний характер, який, слід очікувати, наблизить стрічку принаймні до сербських екранів. „Істальгія“ стала дебютним повнометражним фільмом Дар'ї Онищенко, і режисерка вже має плани на наступний – екранізацію історії про сучасну Роксолану.

Тож наразі Дар'я Онищенко розповідає нам про життя емігрантських сімей, що пульсують поміж Києвом, Мюнхеном і Белградом, а простір між цими містами наповнює істальгією – невиліковним сумом за Сходом Європи, за його цілісністю і повноцінністю.

Олексій Телюк, Київ

мультіфільм

Ворзель

➤ Більша частина Ворзеля – густий ліс. Переважно сосни, але є і дуби, тополі, берези... Часто дерева порослі омелою і ще всякою зеленню, аж влітку це нагадує бачені тільки по телевізору джунглі. Хоч який я лінивий до коротких прогулянок, дуже люблю тут ходити.

Живу недалеко від колії і звичу потяги в будь-який час доби, але сьогодні півднини терплю вантажівки і піїли. Вони зрізують сосни, аби розчистити територію. За якихось сто метрів від мого балкону „камаз“ вивантажує гравій, а з фури знімають брезент, під яким виявляються лісоматеріали. Ще бачу кілька іномарок та діловитих чоловіків, що ходять туди-сюди і керують.

Я у Ворзелі вже два роки, але сумніваюся, що проживу тут ще стільки ж. Може, так навіть краще.

Ворзель започатковано, коли будували залізницю Київ–Ковель. Перший дім тут – будиночок лісника, але далі містечко розвивалось як відпочинкова зона під Києвом, що й зробило його таким дивним нині утраченим світом. Десятки порослих бур'янами санаторіїв чекають, поки розваляться остаточно. Стіни і навіть вікна, як не дивно, переважно цілі. В деяких приміщеннях кризь скло можна побачити меблі, фіранки, хідники, вази для квітів та інші ознаки ще недавно обжитого інтер'єру. Деякі з цих будівель, що поки не впали в анабіоз, слугують оздоровницями або просто житлом. Я квартирую в санаторії „Зірка“. Неподалік від мого житла, поряд із пустуючими спорудами, порядють дитячий садок.

Люблю роздивлятися щити з мапами корпусів: „стоматкабінет“, „адміністративний корпус“, „будинок культури“. Віднаходжу об'єкти, відповідні цим написам і намагаюсь уявити людей, що кілька десятиків років раніше тут жили й працювали. Тепер, може, й згадують ностальгуючи: „розвалили союз, – мовляв, – і ніхто вже путівок не видає“. Ніхто вже не каже, де тобі відпочивати.

Минулої весни до нашої „Зірки“ приїздили люди з апаратурою і знімали тут „Дім з ліліями“ – щось про

війну, як я собі припустив, бо цілий день вони коптили один з корпусів, перелицьовуючи будівлю забутої на будівлю спалену й розбомблену. Ще там бігали молоді акторки в хустинах, широких спідницях нижче колін і завеликих калошах. Таки війна, точно. А залишили по собі кілька пляшок з під кока-коли, пластикові стаканчики, обгортки від солодощів і „побитий фашистами санаторій“, хоч музей там роби.

Взагалі це не єдина точка перетину Ворзеля із кіно. Коли я розповідаю про містечко друзям, то кажу: „Це як „зона“ в Тарковського“. Краще не поясниш. Разом із тим думаю, що попри весь антураж, освітлення, камери і навіть гонорово залишене сміття очевидно, що ані до Андрея Арсенєвича, ані до самого Ворзеля тутешнє кіно дотягнути не здатне: надто багато всього в цих стінах і соснах, аби ставши поряд із ними не виглядати мізерно, навіть у об'єктиві.

Звичайно, не весь Ворзель такий. Тут є й елітні райони, дбайливо і боязко, а тому неприступно загороджені парканами. Є старі будиночки з лущеною фактурною фарбою (знову Тарковський), покриті шифером, іржавою бляхою, оброслі, як дерева грибами, нескінченними прибудовами й будами. Через подвір'я протягнуто линви, де сушиться кольорове і часом дитяче вбрання. Поруч з оселями і прибудовами, іноді просто перпті до огорожі живуть алюмінієві тазики, дір'явий емальований посуд, велосипедні рами, прогнилі дошки, купи іншого нікому не потрібного брухту й будівельного сміття. Як у Анджая Стасюка, котрому все „розпадається на очах, так нічим і не ставши“¹. Пси ходять вулицями, ніби повноправні мешканці, що жеруться й любляться поміж іншим. Тут гавкіт є таким самим несподівано вибухаючим і звичним фоновим звуком, як шум потягів. По всьому місту на стовпах розклеєні оголошення зі злісною мордою бульбого і написом „Дрессировка службених собак“. Якби бідолашні інтелігентні дворяни вміли читати, то могли б почуватися як хлопці, що успішно відкосили від армії.

Такий Ворзель імponує мені куди більше, ніж новий, тобто „Гранд

віллас“, „Грін парк“, „Софіївський“ чи „Онтаріо“, хоча й залишається улюбленою захована „курортна частина“, подібна до гнилих пнів під травами лісу. Але й там не все ідеально. На такому приємному і вже багато років неторканому затишку, поки що позбавленому торгових центрів, реклами чи інших набутків пластичної цивілізації, неодмінно мусив лишитися відбиток людської байдужості. Живу на вулиці Леніна! На окремих парканах, поряд із табличками сусідів „подвір'я зразкового благоустрою“ красуються червоні зірки.

Не так давно я відправляв листа в Чехію і посоромився на звороті писати свою тутешню адресу. Позаяк відповіді не передбачалося, формально вирішив вказати ту, що у паспорті: село Велика Кам'янка Коломийського району, де батьки мешкають. І що!? Останнім часом якось, знаєте, не замислювався про це, але згадав, що й там у мене вулиця Жукова. В такі моменти мимоволі приходиш до типового усвідомлення: треба щось у житті міняти. Колись це інакше сприймалося. Малим я любив назву своєї вулиці, бо вона мені звучала жуками. Жук – це так гарно, не те що сусідня вулиця Ковпака: „Закрився ковпачком і світу не бачиш“. Я тоді точно знав, що сусідам пощастило менше. А вулиця Мирного, де жив мій двоюрідний брат, як це не смішно, здавалась найбільш советською, бо слова „мир“, „труд“ і „фронт“ були в моїй голові десь поряд. Вийшли з одного гнізда чи, ліпше сказати, з фанерних стендів у школі, за інерцією залишених у дев'яностих.

Тут можна годинами ходити, дивуючись назвам вулиць. Просто тобі музей законсервованого і виробленого СРСР. Біда лишень, що ніхто його не сприймає ані музейно, ані на сміх. Тут усе серйозно і тим більше буденно, нормально. Центральна, найбільша і паралельна до колії вулиця називається Великого Жовтня. Від неї можна звернути на Радянську, а далі на Пролетарську. Червоноармійська межує з вулицею Івана Франка, Шевченка – з Ворошилова. Або так: Шевченка, що паралельна до Радянської і Дзержинського,

перетинає Ворошилова і виходить на вулицю Крупської, а та – на Першого Травня. Вулиця Котляревського знаходиться поміж Пушкіна і Тургенєва, а перетинає Будьонного, Кірова, Чкалова, Крилова, поки врешті не виходить на всюдисущу Великого Жовтня. Тут є вулиці 8 Березня і Партизанської Комуні. Є також маленький провулок, що з'єднує Лесі Українки з Ковельською, і називається Незалежності, ніби навмисне хотіли, щоб тієї незалежності не видно було.

Тут у центрі натягнутий величезний і вже порізаний плакат „Відроджуймо курорт Ворзель”², а неподалік – широка інформаційна дошка з мапою-схемою (просто й доступно поданий згаданий вже вуличний вінегрет), короткою довідкою з історії міста, а також інформацією про його видатних людей та споруди. Тут серед іншого на вулиці, нагадує, Великого Жовтня (!) першим у списку – Валер'ян Підмогильний, що деякий час жив у Ворзелі та „ніколи не переймався ейфорією революційних гасел, не розчулювався від утопічних перспектив нової влади...”.

Все у Ворзелі саме собі суперечить, як Ленін, що показує рукою на погоду посеред центральної

площі калмикської столиці Елісти. Пам'ятаю, як стояв тут на вокзальній платформі якраз навпроти церкви і випадково почув розмову двох місцевих жіночок, котрі також чекали на „тягу”. Ще тоді, пригадую, свято було, дзвони дзвонили і люди у кращому своєму вбранні поверталися додому. Одна другій пояснювала: „Вот, церковь жас. Раньше, бачиш оно будиночок коло храму отой-той. – Показала рукою на службове церковне приміщення. – Раньше важне зданіє було, і навіть Ленін приїзжав якіто документи подписувать. На тій стіні табличка була, всьо там писало. Ну жас уже зняли. Вобщем, дом Леніна був, а зробили дом Божий”.

Якраз на тій залізничній станції недавно поставили пам'ятну дошку „Ворзель був заснований в 1900 р. завдяки будівництву залізниці Київ-Ковель”, виконану на чорній могильній плиті з ретельно дотриманою стилістикою. Точно таку, тільки з інформацією про шанованого тут педагога, я бачив на вході до школи. Якби дізнався, що хтось наближений до селищної ради має тут „ритуальний” бізнес, не дуже би й здивувався.

Окремі частини Ворзеля не померли тільки тому, що їм не відправили похорон. Вони вже

давно не є тим, чим були створені, але й тим, чим судилося – пилом, землею – стануть також не скоро. Таким є „Будинок творчості композиторів” – резиденція, що була однією з небагатьох її подібних в імперії та єдиною такою на території України. Ми забрели сюди випадково, плентались дорогами-алеями поміж розкішних вілл, де центр далеко, а лісу багато, поки побачили зарослий закинутий корпус. Перед ворітьми стояв собака, а за ними починався прохід кудись вглиб, поміж сосни, у зарослі, траву, густо переплетену з ожино-малиновими кущами та старим гіллям. Пес люб'язно пропустив, і ми пішли таки бетонною доріжкою, що вела в зелене плетиво, кожних сто чи двісті метрів відгалужуючись на менші стежки до окремих будиночків. Павутина, суніці, кропива, згадані вже колючі кущі ожини, повалені дерева, і над усім цим цнотливим добром – метелики. У кожному з котеджів, що розміщувались на спеціально врахованій відстані, аби композитори не чули музики одне одного, був рояль. Це ми прочитали, а бачили вже традиційні фіранки, вази для квітів, килими. Вікна – цілі й неушкоджені. Таня, опинившись тут, напівсерйозно вигукнула: „Чо-»

» му сюди не пустять митців?! Вони б і їсти самі собі варили”.

На центральній галявині описаної „зони” – дерев’яний котедж із пам’ятною дошкою про акторку Ганну Борисоглібську, яка заповіла свій двоповерховий дачний будиночок на потреби композиторів, започаткувавши цим самим резиденцію. Скраю галявини статуя жінки чи русалки, що лежить на боці з типовими для радянської монументалістики широкими звабливими стегнами і малими грудьми. Б’юсь об заклад: всі ці побілені валном „жінчини” від Калуша аж до Сєвєродонецька – не інакше, як рідні сестри – аж настільки вони вдалися в одну маму чи батька. Інша справа – жінки з барельєфів на стінах советських дев’ятиповерхівок. Сильні, широколиці, наче від шахтаря й шахтаря народжені, найчастіше вони сусідять із відверто фемінними чомусь космонавтами, а фонтанним русалкам доводяться, вочевидь, двоюрідними.

Не знаю, чи дивиться хтось за „Будинком композиторів”. Досі я зустрічав тут лише людей із банками для суніць. Може і є якийсь недоречний начальник чи управитель, а може єдині наглядачі – пес-волоцюга й арматурний паркан.

Пишу це за тиждень до вересня і думаю, що важко згадати Ворзель осіннім. Все тут зелене: старі ліси, трава, омела, повитиця, суніці. Все тут є, бракує хіба платоновських соняхів, що повиростали біз димарів закинутих будинків. Той самий абсурдний, непридатний для логічного осмислення світ: чи вигаданий, чи дивним чином самостійно пророслий, як бур’ян з-під асфальту.

Може Ворзель не запам’ятовується мені восени, бо наполовину він вічнозелений? Дивлюся з балкону і бачу, як подекуди вже пожовкла трава. Скоро така доля спіткає й дубове листя і воно впаде: сухе до сухого, жовте до жовтого, залишившись в тіні високих зеленокраних сосен. Настане пора оголення – люди бачитимуть усе неприкритим і неприкритим: сухі гілляки, мури, котрим від цього лише холоднішатиме, бляшанки, обгортки, недопалки. Врешті все це дійде до кінця (щорічного, не абсолютного), яким є пора обілення, аби

око в майже цілковитій одноколірності й чистоті вулиць відвикло від живого смертного розмаїття, аби знову могло дивуватись.

Коли танули минулорічні, щонайменше метрові товщі снігів, санаторій, колись побілений, а тепер так старанно закопчений кінематографістами, опинився в заплаві. Будинок був островом, і вода по коліна трималась тут більше місяця. Я щоднини вертався повз нього додому, кожного разу вдивляючись в мур посеред водного плеса, й розумів, що більше такого чуда може не бути, хоч скільки фотографуй чи фільмуй. За два чи три тижні вода почала смердіти, аж доносилося до мого балкону. Потім зникла, народивши на місці болота чи не найбуїнішу траву, яку мені доводилось бачити. Відмирання й гниття дало поштовх життю з новою силою. Чудо змінилось чудом, а обсмалений будинок лишився відгородженням, ніби й справді намагаючись відштовхнути дикунів з кока-колою. Тут і мури стали природою, злились у симбіозі з тепер уже рідними, також нікому не потрібними і минулими бур’янами. Бачу, що й ті починають жовтіти і скоро їх не буде аж до весни. Проростатимуть, всихатимуть, проростатимуть. Будинок колись розвалиться, а сосни, саме ці сосни, можливо, довше протримаються зеленими, бо росли тут ще до санаторіїв, до колії і навіть до лісної хижі.

**Богдан Ославський,
Велика Кам’янка/Ворзель**

- 1 Цитата з есею Юрія Андруховича „Ангели і демони периферій”, що слугує післямовою до українського видання „Дорогою на Бабадаг” А.Стасюка.
- 2 А на момент друку цього тексту, вже й знятий

Контрабанда розуму

» Назву можна представити у вигляді запитання: „Хто врятує нашу цивілізацію – герої чи контрабандисти розуму?”. Це запитання, своєю чергою, відсилає нас до жарту сучасного німецького феноменолога Бернгарда Вальденфельса стосовно відомого вислову засновника феноменологічної філософії Едмунда Гуссерля про те, що сьогодні нас можуть врятувати лише герої розуму. У книзі „Топографія Чужого” Вальденфельс, іронізуючи з цього приводу, пише, що сьогодні, коли ми пережили стільки воєн, революцій, заколотів і подібних соціально-політичних катастроф, виникає підозра, що врятують нас не так герої розуму, як його контрабандисти та партизани. На мій погляд, ця сентенція щодо „героїв розуму” пов’язана з вірою Гуссерля в абсолютний розум, який дуже нагадує абсолютний дух Гегеля. На політичному ж рівні абсолютний дух втілюється в ідею сильної держави. Тут знаковим є Гегелеве захоплення Наполеоном як втіленням абсолютного духу на білому коні, як втіленням в історії певної абсолютної ідеї.

Апеляція до абсолютного розуму й абсолютного духу містить зародок тоталітаризму. Ті, хто в XX сторіччі претендували на роль героїв розуму, стали найнебезпечнішими політичними злочинцями. Згадаймо російських більшовиків, які від імені розуму скоювали жахливі злочини. Апологети іншої антилюдської доктрини XX сторіччя – нацисти – також намагалися віднайти розумні наукові обґрунтування неповноцінності неарійських рас. Звичайно, і російський комунізм, і німецький нацизм містили при цьому елементи ірраціоналізму та містицизму. Втім, важливо те, що обидві форми тоталітаризму претендували на універсальність власних засад, а в обґрунтуванні цієї універсальності так чи інакше апелювали до розуму.

Культурну контрабанду треба прийняти і легітимізувати

Гуссерль не був комуністом і, як

єврей, сам постраждав від нацизму. Але саме він говорив про те, що мета європейської цивілізації полягає в узгодженні нашого життя з вимогами розуму, вживаючи слово „розум“ завжди в однині і розглядаючи цей єдиний розум як певну універсальну граничну інстанцію. А за найвищим рахунком сам Гуссерль проговорюється, що розум цей – європейський, кажучи про те, що індус європейцем стати може, а європеець індусом – ніколи. З позиції цього єдиного розуму все інше визнається нерозумним. Герої розуму покликані нести розумність у нерозумне. Така експансія розуму часто-густо відбувається шляхом насильства. То може, варто все ж визнати, що немає одного розумного центру, що у світі є острівки розуму, а його носії – не герої, а контрабандисти, які переправляють уламки розуму з одного острова на інший, з однієї культури до іншої?

На міжнародній конференції в Любляні, в якій я брав участь, серед інших питань обговорювалася проблема становища жінки в сучасному ісламському світі. Один з учасників дискусії висловив пропозицію: „А якщо все-таки спитати саму ісламську жінку, чи хоче вона рівних прав із чоловіками? Мабуть, вона відповість, що хоче“. Але звідки в нас така наївна впевненість у тому, що для ісламської жінки цінність відкритої комунікації взагалі буде важливішою за її захищеність у звичній закритості ісламського світу? Я не кажу, що це так, але я не певен, що вона в принципі зрозуміє європейські цінності свободи вибору, особистої відповідальності, відкритої комунікації тощо. Для неї ці речі взагалі можуть не мати ані значення, ані цінності, ані навіть сенсу, що аж ніяк не означає її нерозумності. І навіть якщо ісламська жінка зголоситься прийняти європейські цінності, то прийме вона їх у власний спосіб, спираючись на власну раціональність. Таке прийняття неодмінно трансформує ці цінності. Західній людині слід сягнути дуже високого рівня транскультурної толерантності, аби не стигматизувати цю трансформацію як викривлення, а прийняти й легітимізувати таку культурну контрабанду.

Чуже і Свое

У гадуваній уже „Топографії

Чужого“ Вальденфельс порушує питання про природу чужості. Хто мені ближчий – молодий неонацист, який живе зі мною на одній вулиці та змалку грався з моїми дітьми на подвір'ї, чи афганський перекладач казок братів Грімм, тих казок, із якими виріс я сам і які я читав своїм дітям, коли вони були маленькими? І зрозуміло зі самого стилю запитання, що, напевно, німецькому філософу другої половини ХХ сторіччя ближчим має бути афганський перекладач казок братів Грімм, ніж молодий німецький неонацист. У контексті цього запитання і єдиної прийнятної відповіді на нього поняття контрабанди розуму та культурної контрабанди стає насправді обґрунтованим, оскільки переклад казок братів Грімм на фарсі в Афганістані є, зрештою, контрабандою. Щось схоже здійснює сам Вальденфельс, коли у своїх книжках „Феноменологія у Франції“ і „Німецько-французькі шляхи думки“ повертає до німецького контексту французьку феноменологію, яка відгалузилася від німецької і тривалий час була не надто популярною в Німеччині. Залишається лише зауважити, що німецький неонацист, найімовірніше, в дитинстві також читав казки братів Грімм, тобто був для ліберально налаштованого німецького інтелектуала своїм. Чуже і Свое – це не раз і назавжди встановлені визначення. Межі між ними розмиті, вони прозорі для інтелектуальної і культурної контрабанди. У зв'язку з цим на думку спадає анекдотична історія про те, як ми з моїми колегами не могли видати наш переклад німецької книжки, оскільки українська митниця вимагала сплатити митний збір за придбання авторського права. За логікою митних чиновників, оскільки це право належало комусь у Німеччині, а зараз надано комусь в Україні, то воно перетнуло кордон. Якщо мито не сплачено, то це контрабанда.

Загублені в перекладі

Можна сказати, що всі ми, хто переносить до нашого не зовсім європейського простору породження європейської культури, є контрабандистами. І це стосується не лише філософії та науки. Культуру несуть не тільки на білих конях героїв-переможців, а й у сукняних торбах

контрабандистів. Феномен со-ветського самвидаву також можна зрозуміти як варіант контрабанди й партизанщини. Заборонена література завозилася контрабандою, підпільно перекладалася, видавалася й тиражувалася в доморобний спосіб, аби по тому, знову-таки контрабандно, розповсюджуватися, долаючи внутрішні перепони тоталітарної системи цензури й контролю. Советські фарцовщики продавали не тільки джинси й футболки із забороненою західною символікою, а й не менш заборонені платівки британських і американських рок-гуртів. Причому тексти пісень цих гуртів були часто-густо критичнішими стосовно західної соціально-політичної системи, ніж ідеологічні ескапади советських політпрацівників.

Та й сьогодні, коли ідеологічний заслін цензури знято, феномен контрабанди розуму не втратив свого значення. Ми починаємо розуміти, що немає єдиного розуму, експансія якого неодмінно приведе до розумності всього людства. Існують автономні осередки розуму. Переходячи від одного до іншого, ми завжди щось втрачаємо, адже цей перехід завжди передбачає переклад із мови однієї культури на мову іншої культури. Тому ми весь час перебуваємо в стані, який може бути описаний назвою кінострічки Софії Копполи „Lost in Translation“. Український варіант – „Труднощі перекладу“ – знов-таки не зовсім точний і цією неточністю лише переконує в правильності первинного сенсу – „загублені в перекладі“ або „втрачено в перекладі“. Але в цій утраті ми завжди дістаємо щось нове, адже можлива й інша інтерпретація цієї назви: той, хто загублений у перекладі, цим перекладом захоплений.

Вахтанг Кебуладзе, Київ

Гра у „Лувр“ з Костирком, Равським та Гудімовим у Львові

➤ Виставка „Лувр“ робіт та інсталяцій художників Володимира Костирка та Євгена Равського відбувалась у Львівському палаці мистецтв упродовж липня під кураторством київського галериста Павла Гудімова і, попри розпал літа і відпусток, відзначилася великою зацікавленістю львівської публіки. Причина такого інтересу – впізнаваність імен експонованих художників, широка рекламна кампанія з анонсами на сіті-лайтах Львова та розклеєних повсюдно афішах. І, звичайно, особистість куратора проекту, засновника київської „Я Галереї“ Павла Гуді-

діване поєднання створило справді якісну і новаторську виставку.

„Концепція виставки відображена у назві, – коментує Павло Гудімов. – „Лувр“ – це така собі метафора ідеального музею, який є прикладом форми, узагальнює всі позитивні і негативні сенси, які містить музей, характеристика ідеї музею загалом. У нашому „Луврі“ ми маємо традиційну експозицію – картини на стінах. Але це ще й водночас закреслений Лувр як антимузей, тому є спроба зруйнувати класичну експозицію. Виявом є хаотичні інсталяції, дратівливі смітєві пакети, які тут присутні

бароко, з іншого боку, така постмодерна стилістика у Європі є аж надто вже відомою й експлуатованою, щоб когось вразити, ще мабуть, з часу, коли у 1919 році Марсель Дюшан домалював на репродукції „Джоконди“ Леонардо да Вінчі вусики з борідкою, а внизу підписав аббревіатурою „L.H.O.O.Q.“ (у неї в заді свербить).

Чи можна назвати цьогорічний кураторський проект Павла Гудімова „Лувр“ новаторським і якісним? Не підлягає сумніву професійний рівень представлених художників. Володимир Костирко і Євген Равський – митці, добре

мова. Роботи, представлені на виставці, не є невідомими львівським любителям мистецтва. Частина з них експонувалася на виставці „Старі нові майстри“ у серпні 2011 року у Львівській картинній галереї. Власне тоді роботи двох львівських художників у збірний „солянці“ з роботами харківських митців – відомого графіка Павла Макова, молодого і титулованого у сфері українського сучасного мистецтва Артема Волокітіна, а також Олени Поляченко, Ярослава Присяжнюка та інших – експонувались у сусідстві з класичними роботами фламандської живописної школи XVII–XVIII століть з фондів Львівської галереї мистецтв. Таке неспо-

біля меблів зі старої аптеки. Зараз музей не може існувати без антимузею. Всі традиційні музеї пускають на свою територію сучасне мистецтво, яке руйнує заскорузлий образ храму. За якістю – проект достатньо серйозний та глобальний. Він міг би бути представлений у Венеції чи Берліні“.

Втім, важко спрогнозувати, чи парадигма образів, з якими працюють представлені митці, сколихнула б, скажімо, публіку справжнього Лувру в Парижі. З одного боку, гра з „бароковістю“ у роботах Володимира Костирка могла б бути цікавою європейській публіці як новий погляд на традицію творчої спадщини майстрів європейського

знані в мистецькому середовищі Львова і мають чітко вироблену власну творчу манеру, яку можна окреслити як постмодерну. Інтерес до цього проекту у Львові, безперечно, був, проте про його знаковість для мистецького процесу в Україні можна судити лише показавши його в інших регіонах країни. Проект мав би спричинитися до подальших трансформацій загального мистецького процесу і тривалішої полеміки не лише в окремо взятому місті чи середовищі.

Ірина Колодійчик, Львів

Сніг як любов і смерть

Мар'яна Прохасько, Тарас Прохасько. Хто зробить сніг, Львів, Видавництво Старого Лева, 2013, 72 с.

➤ Родина кротів була не тільки дружною, а й своєрідною. Тато займався газетою „Кротяча правда“, для якої щодня збирав інформацію, гуляючи лісом, а ввечері писав статті. Мама казала: „Життя занадто коротке, щоби присвячувати його тільки хатній роботі“, тому найменших дітей, які ще не могли самі себе бавити, тато забирав із собою на роботу, щоб мама могла зайнятися своїми хобі. Мама стрибала на батуті, вчила іноземні мови або вправлялася на контрабасі, який отримала в подарунок на Миколая. „Здавалося, що після стрибків на батуті її зупи ставали ще ситнішими, а млинці з грибами особливо смакували, коли мама повторювала французькі слова“, – говориться у книжці „Хто зробить сніг“.

Питання гендерної рівності, яке, судячи з усього, стає новим трендом сучасної української літератури для дітей, гарно виписане в казці подружжя Прохаськів. (Тут можна згадати ще одну книжкову новинку цієї осені – „Пінгвінік“ Івана Андрусяка). І не випадково як хобі для мам кротенят письменники вибирають гру на контрабасі, який через свій розмір у нашій свідомості асоціюється з виконавцем чоловічої статі (направду дуже мало в світі існує жінок-контрабасисток).

Цей затишний кротячий світ наповнено купою приємних дрібниць, простих життєвих подій і щоденної мудрості. У книжці не знайдете гостросюжетних пригод, від яких захоплює дух, зате кожна сторінка змусить внутрішньо посміхнутися, розчулитися і дітей, і дорослих. Хоча, мабуть, я поспішила з висновками, бо одна несподівана подія

тут таки відбувається. До татової кишені, де він у робочий час носить своїх двох маленьких дітей Муркотку і Повза, потрапляє яйце. Із нього на очах дітей з'являється маленьке пташеня, яке стає загрозою життю самих кротенят. Але все закінчується щасливо, як і належить у дитинстві.

Дуже важливим є те, що ця книжка підіймає не тільки тему страху, хвороби, а й смерті, а також дозволяє подивитися на них крізь геть іншу оптику, ніж це заведено в нашому не кротячому світі дорослих. І ця оптика тут і є відповіддю на метафізичне питання „Хто зробить сніг“.

До речі, це дебютна книжка як для Тараса, так і для Мар'яни Прохаськів. Тарас – знаний український письменник, який раніше писав винятково дорослі твори, спробував свої сили в дитячій літературі, а Мар'яна вперше спробувала себе не лише в ролі автора, а й книжкового ілюстратора.

Не можу промовчати те, що книжка має автобіографічний характер. В одному інтерв'ю Мар'яна розповідає, що вони з Тарасом від початку спільного життя мріяли разом написати дитячу книжку, тож цей світ кротів існував давно, він розвивався, і його треба було лише записати. Так, мамине захоплення іноземними мовами, приготування чаю мамою для себе і тата, і приготування кави татом для себе й для мам, а також любов до „смердючих сирів“ – цілком автобіографічні деталі. Мабуть, так само, як і кротячий фемінізм.

„Хто зробить сніг“ – це тільки початок серії, адже письменники обіцяють продовжити історію про життя кротенят, які в наступних книжках підростатимуть.

Любов Якимчук, Луганськ–Київ

З нестерпною легкістю про доросле

Катерина Бабкіна. Соня, Харків, Фоліо, 2013.

➤ Нерідко прозові спроби поетів (а Катерина Бабкіна в Україні відоміше як поетка) видаються надміру поетичними і малочитабельними, проте цей роман геть не такий. Перед нами легкий текст про абстраговану і розслаблену, а la Амелі, дівчинку в легеньких сукнях,

яка постійно втрапляє в якісь пригоди. Вона живе, не задумуючись над глобальними речами і не напружуючись. Просто пливе життям і насолоджується красою, яку бачить навколо себе. Це відчитуємо скрізь, починаючи з першого рядка: „Жити їй загалом подобалося“. І по всьому тексту розтікаються легкість і простота, сполучені з жіночністю та відвертістю.

Головну героїню роману, гарненьку Соню, яка живе то з малювання й дизайну, то з плетіння светрів, то із варіння джемів, раптом покидає хлопець, у якого вона закохана. Прагнучи розв'язатися, вона вирушає з подружками на підозрілу вечірку в лісі, де на п'яну голову знайомиться з чоловіком, який зі спини видався схожим на колишнього хлопця. Соня кохається з незнайомцем у голуб'ятні (в книжці ще не раз виринатимуть образи голубів) і після цього вагітніє. Далі все перевертається з ніг на голову: більше не можна плисти за течією і сподіватися, що дитина зникне сама собою. Світ вимагає від Соні якогось рішення, але вона по-дитячому втікає від проблеми і зненацька вирушає на пошуки свого батька, який покинув її матір ще до Сониного народження.

Цей текст – дуже жіночий. Тут мало послідовного і раціонального. Соня шукає батька навмання, їде у місто свого дитинства, розпитує давніх знайомих, відчитує знаки, зрештою, більше відчуває, ніж думає. Мандруючи, вона знайомиться з чоловіком, який викликає у неї дивне відчуття безпеки. У них зав'язується роман. Той, кого вона знайшла, може насправді бути абсолютно ким завгодно, але Соня переконана, що відшукала власного батька.

Тут зовсім не варто шукати логіки, особливо наприкінці роману, де

читачеві важко буде відрізнити сни від реальності. Власне, марення чи сни відіграють у „Соні” особливу роль. Іноді серед реалістичної оповіді з’являються потойбічні олені, голуби або померлий під час Другої світової єврейський хлопчик, який просить його народити. Тож дівчина, наче Діва Марія, одержує послання, а втім, на останніх сторінках її подруги, розглядаючи знімки УЗД, стверджують, що в Соні таки дівчинка. Сні рятують Соню (недарма ж її звати Сонею), коли їй хочеться втекти, сні обривають оповідь у незрозумілих ситуаціях. Дівчина засинає на молільному килимку в аеропорту, загубивши паспорт. Як вона вибереться звідти, ми не знаємо, просто текст уривається, очі заплісуються.

Цей роман торкається багатьох поважних тем, але якось наче мимохідь, пробігаючи повз них та не акцентуючи на важливому. Бабкіна пише про проблеми гомосексуалістів і про Голокост так само легко, як і про любовні пригоди. Всі проблеми і смерті десь далеко від персонажів, вони почуваються так, ніби ніколи не помруть.

Трохи складніше з народженням... Вагітність у цій книжці описана як щось неусвідомлене і небажане, „незрозумілі неприємності, розтягнені в часі”. Всередині Соні хтось живе, але вона не може і не хоче в це вірити, навіть пробує повторно зробити тест, сподіваючись, що станеться чудо, і друга смужка зникне. Соня відчувається так, ніби в ній „якийсь порожній, зачинений на реконструкцію басейн, звідки відкачали любов і біль, як голубу хлоровану воду”. Вона намагається зрозуміти свій стан, але їй це не вдається. Згодом Соня зустрічає чоловіка, з яким їй знову стає добре, але про майбутню дитину вона не може йому розповісти. Ця дитина – її недолік, якийсь гандж. З цією дитиною щось потрібно зробити, „бодай же не пити більше алкоголю, не перевертатися на машині і все-таки її народити, зрештою, це теж такий-сякий спосіб її позбутися...”.

Цей роман варто похвалити бодай за його цілісність і за ту повсюдну нестримну легкість, з якою Катерина Бабкіна торкається дорослих тем. Її інфантильне дівчисько, котре найбільше любило „повертатися додому зранку, коли всі йдуть охайні по своїх справах, пахнуть душем і не знають, де ти був

і як тобі було там добре”, наприкінці книжки таки усвідомлює, що має народити дитину. Тема вагітності й дорослішання набуває в авторки нової тональності, нехарактерної для молоді української літератури, де про вагітних, якщо й пишуть, то пишуть зазвичай ніжно і солодко. І хоч багато що в цьому тексті виглядає надуманим і непрожитим, утім, читати його однаково приємно.

Альбіна Позднякова, Сіетл

Трава

Грицько Чубай. П’ятикнижжя, Львів, Видавництво Старого Лева, 2013, 256 с.

Колись поет Грицько Чубай зробив декілька книжок у твердій обкладинці, обтягнутій червоною матерією. Цей хендмейд і був тим легендарним „П’ятикнижжям”, про яке всі чули, але майже ніхто не бачив. І от нарешті книга вийшла як подарункове видання у „Видавництві Старого Лева” й уже стала „Найкращою книгою року Форуму видавців-2013”.

Якщо Тарас Чубай зберігає пам’ять про батька, співаючи пісні на його вірші (з гуртом „Плач Єремії”), то донька Соломія зайнялася проектом „Грицько Чубай. П’ятикнижжя”. Книга – це тільки частина цього різножанрового мистецького проекту, і, напевно, найбільш тривала в часі.

Грицько Чубай, відомий поет, переслідуваний у свій час КГБ, належить, якщо користуватися терміном Івана Андрусика, до „вітісного покоління”, або до покоління „недостріляного відродження”, як називає письменників, що увійшли в літературу наприкінці 60-х – початку 70-х і були переслідувані ре-

жимом, Олег Лишега. Це покоління Василя Голобородька, Миколи Воробйова, Віктора Кордуна, Тараса Мельничука, Ігоря Калинця, самого Лишеги та інших. Цих авторів також називають представниками нео-модернізму. Гадаю, така кількість термінів свідчить про пильну увагу до цього явища української літератури. Це перша важлива річ, яка допомагає розумінню творчості Григорія Чубая.

Друга важлива річ – те, що книга при виданні зазнала доповнень. Це літературознавча передмова Костянтина Москальця та два листи Григорія Чубая до Олега Лишеги, які є самостійними прозовими творами. Із другого листа стає відомо, що хлопчиком Грицько хотів бути схожим на дядю з книжки, який виявився Сталіном. У дійсності Грицько став його протилежністю – поетом. Також до книги додано родинні фото, фрагменти рукописів і малюнки самого автора, що естетизує читання.

І ще одна важлива річ, а насправді – найважливіша: сама поезія, яка з часом тільки додала в голосі.

Грицько Чубай пішов із життя у кризовому для багатьох людей віці Ісуса Христа, у 33 роки, тобто „П’ятикнижжя” – книга молоді людини, яка сприймає все оголеними нервами, без шкіри, без кори... як трава.

Цю книжку важко описати в якихось одних поняттях, оскільки поет щоразу інший, він змінює мовний код, тому залишається непередбачуваним для читача за темою та формою. Так думає автор передмови до „П’ятикнижжя” Костянтин Москалець, який також вписує Чубая до парадигми відомих, старших за українського, поетів: француза Малларме, народженого в Празі австрійця Рільке, а також американця Т.С. Еліота. Щодо останнього, Москалець натякає на „Безплідну землю”, щодо інших – надто не роз’яснює. Але зрозуміло, що Чубай з Малларме ріднить надзвичайна мелодійність поезій, внутрішнє розчарування в усіх політичних ілюзіях, неприйняття натовпу та мотив самогубства у текстах. Поль Валері називав Малларме одним із покоління „проклятих поетів”, покоління знедолених і невизнаних, які й самі не бажали вписуватися в рамки сучасного їм світу. Імена українських „проклятих поетів”, яких виключали з університетів, котрих не брали на

та анотації

жодну пристойну роботу, в оселях яких робили обшуки, і які завжди залишалися під підозрою, перераховано вище. Тому дозволю собі додати до того ряду означень і це, бо поети ці такі були і часто залишаються тими українськими „проклятими поетами“, забутими, обділеними належною увагою.

Серед цих авторів хочеться згадати іще одного великого поета, батька верлібру Волта Вітмена, а також його поему „Пісня про себе“ з книги, писаної протягом усього життя – „Листя трави“. Передусім мені йдеться про мотив трави, яку спершу тримає дитина, потім – „трава й сама дитина“ (за перекладом М.Лукаша), що через ієрогліф тотожності обертається „волоссям, не стятим з могил“ юнаків, літніх жінок, ненароджених дітей, старих чоловіків. Цей мотив трави присутній у творчості цілого покоління українських „проклятих“. Зокрема пригадується цитата з Миколи Воробйова „Хто не трава, хай про траву не говорить“; „Трава подає мені руку і виводить на галявину...“ Василя Голобородька; „І умирають сині трави, / І їх ніхто не воскресить...“ Тараса Мельничука. Грицько Чубай теж виписує образ персоніфікованої трави: „Я трава продавня дика трава до / билиночки вирвана до стеблиночки...“. Ця трава „потрощила ваші асфальти“ та росте вгору. „Я знаю що вам це не до вподоби що / я вища од вас і на завтра ви нашлете на мене бульдозери і знову вирвете / мене з корінням або ж акуратно / підстрижете під лінійку і щогодини / дбайливо поливатимете водою із крану“. Тобто йдеться про протиставлення цілого покоління натовпу, а також тим, хто підтримує так званий порядок цього натовпу – стриже траву. У поемі „Марія“ читаємо: „Бачу траву, що померла і не стала по смерті птицею / бачу тюрму і криницю що мають однакові наймення“. Ці драматичні коливання між життям і смертю трави, життям і смертю ліричного героя, поета наявні у творчості цілого покоління, якому навіювали: „Ви не бачите цієї тюрми / Ви не чуєте цієї мови / Ви бачите лише цю дорогу / Ви чуєте лише мій голос“ (також з Чубая). А потім натовп засинає, а трава росте і говорить. Бо трава, як і поезія, жива.

Любов Якимчук, Луганськ–Київ

Сага про не таку вже й заборонену любов

Наталка Сняданко. Фрау Мюллер не налаштована платити більше, Харків, „Клуб сімейного дозвілля“, 2013, 304 с.

У післявеликодньому цьогорічному номері київського тижневика „Країна“ було опубліковано репортаж зі святкування в греко-католицькій громаді Мілану. Авторка матеріалу Ірина Павлик, відповідно до стилю цього видання, себто без жодних комплексів та перепошень, переказала, як наші – за стереотипами – „нешасні заробітчани“, хрестячись та молячись, називали своїх підопічних стареньких „скотинами“, всіх італійців – „скупими“, а відразу по освяченні пасок бігли до плебанії займати місця, „бо де будемо їсти?“. Описано, зрештою, як воно є, бо надворі вже далеко не несамовиті 90-ті – заробітчани пообростали новими сім'ями, навчилися добре говорити місцевими мовами, „запаніли“. Подібне враження про четверту хвилю української еміграції до Європи залишається і від прочитання останнього роману львівської письменниці Наталки Сняданко „Фрау Мюллер не налаштована платити більше“.

Хоч ця книга не лише і не зовсім про заробітчан, хочеться почати саме від них. Як написав у передмові Андрій Любка, – і важко з ним не погодитися, – Сняданко „дивиться на трагедію мільйонів українських сімей без надриву: мовляв, нічого ненормального, досвід заробітчанства за кордоном – це просто ще один досвід, до того ж цікавий і часом навіть приємний, бо можна пожити в Берліні, подивитися на інший світ, познайомитися з новими людьми, зрештою – просто змінити своє нудне й застояне життя“. Від себе додаю, що завжди дивувався, як не роблять трагедії із заробітчанства поляки: для них, якщо співвітчизник працює за кордоном, це свідчить про його відповідність тамтешнім умовам.

Заробітчани Наталки Сняданко не нещасні. Сезонна робітниця в Польщі пані Марія після ліплення вареників дозволяє полякові-господарю, розвернувши її тилом, „робити своє“ („нікди не думала, що жінкам то теж тре“); житомирський торговець автомобілями з Євро-

пи Стьопа в Європі має коханку, а вдома „пса, дітей і жінку“ (саме в такому порядку він показує друзям фото з мобільника); головна героїня книжки Христина не переймається, що їй, попри вищу музичну освіту, треба фізично працювати прибиральницею: робота – це завжди робота. Зазначу, що однією з родзинок книжки є вживання в діалогах народної мови, причому для кожної категорії випадкових і не зовсім героїв зарезервовано локальний її варіант, включаючи й вікові особливості.

Можна припустити, що якщо зі спробою авторки побороти стереотип „нешасності“ кількох мільйонів емігрантів український читач іще зможе погодитися, то набагато важче йому прийняти центральну тему книги: внутрішній світ жінки-бісексуалки (чи лесбійки з досвідом буття з чоловіками – на вибір). Занурюючись у нього, Наталка Сняданко описує його з тим же стоїчним спокоєм, як і „гірку долю заробітчан“. Невідомо, чи сприяє цей „стоїчний спокій“ тому, щоб читач прийняв і зрозумів учительку піаніно з музичної школи, яка спить з іншою вчителькою – арфісткою, своєю колишньою однокласницею, а після закриття школи через рейдєрську атаку, без жодного жалю за батьківщиною виїздить за її межі, а з часом перетягує до себе і арфістку також. „І ці люди вчили наших дітей?“, – вже чуємо обурені вигуки.

У будь-якому випадку, чи приймаємо ми героїнь, а чи засуджуємо, не можемо не визнати, що вони – справжні, а їхні історії – досить звичні для львівських родин інтелігенції. Героїня підраостає у цілком традиційній сім'ї, де батько багато в

» чому залежний від думки своєї матері, неспроможний захистити власну родину від її домінації, де мати втрачає інтерес до життя і згасає від раку. Наша героїня ходить поміж такими посполитими пані Генями та пані Маріями, багато в чому їх розуміє, а чи розуміють і хочуть розуміти вони її? Аби потрапити до Польщі, вона мужньо кидається на амбразури консульства для отримання візи: цю процедуру проходили тисячі галичан. Вона є однією із них, але іноді соромиться до них заговорити десь у проміжному аеропорту. Вона від них зморилася, поїхала за кордон жити і, як їй видається, жити краще. Хіба ці життєві ситуації не близькі багатьом нашим співвітчизникам?

Роман Кабачій, Буча під Києвом

Багатогранна українка

Ukraiński palimpsest. Oksana Zabuzko w rozmowie z Izą Chruslińską, Przedmowa Adam Michnik, Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Wrocław, 2013.

» Ніхто не заперечить, що в Польщі про Україну пишуть багато, і хоча й не завжди добре, але певного рівня дотримуються. Натомість проблемою чималої кількості польських публікацій, присвячених українській історії та сьогоденню, є те, що пишучи про українців, автор пише переважно через польське сприйняття свого східного сусіда. Вочевидь це найпомітніша риса постколоніального мислення, що нерідко ще присутня в поляках. Україна нас цікавить тією мірою, якою це має зв'язок із заплутаними вже тисячу років стосунками поміж мешканцями минулих та сучасних Польщі й України.

Але цього разу знана польська незалежна публіцистка, спеціалістка з українських питань Іза Хруслінська повела себе інакше. Її вже практично всюди знають ті, хто цікавиться даною тематикою – завдяки її попереднім розлогим інтерв'ю з українцями та захопленню українською справою.

У видавництві Колегіуму Східної Європи якраз вийшла книга „Український палімпсест”. Останнє

слово є виразним з точки зору його суті. Як і в стародавніх палімпсестах, обидві учасниці розмови відкривають щораз інші сфери знань про українську літературу, культуру та історію. Біографія Оксани Забужко є відправним каменем для описання краю її прадідів, дідів, батьків та врешті – України і її самої. Завдяки цьому природному підході для нас відкриваються нові епохи. Україна, переполовинена окупантами в революційні часи, момент виникнення самостійної держави та встановлення влади більшовиків, Родянська Україна в часи „коренізації” та Голодомору, підпольська Галичина, німецька окупація та наступні радянські десятиліття, незалежна Україна за часів Кравчука, Кучми, Ющенка та Януковича...

Передусім однак захоплює власне центральна постать книги – Оксана Забужко. В Польщі з її творчістю більшою чи меншою мірою ознайомлене досить символічне гроно інтелектуалів, що мають інтерес до східної тематики. Популярними стали лише її „Польові дослідження з українського сексу”, перекладені польською та відтворені у вигляді спектаклів на театральній сцені. Фактично, у Польщі Забужко сприймають як феміністичну письменницю із західним світоглядом. Звісно, в цьому є доля правди, але розмови Хруслінської та її ерудовані запитання показують нам, як міцно творчість письменниці закорінена в спадщині української культури. Постійні, майже ритуальні згадки про Лесю Українку у випадку Забужко не випадкові – вона дійсно сформувалася під впливом цієї письменниці.

Як бачимо, Забужко є чи не ідеальним доказом того, що поєд-

нання „західної” й „національної” версій України та її культури можливе. Кооптація тих зразків літератури, що походять з американської, польської чи західноєвропейської, не означає відкидання багатства української народної культури, а детальні відомості про незабронзові життя Шевченка, Франка чи Лесі Українки не означають заперечення їхнього місця в пантеоні. Завдяки Хруслінській помічаємо, як Оксана Забужко та її творчість доводять нам: українським письменникам вдалося те, що далеко не найкращим чином намагається реалізувати президент Янукович та його команда – перебування поміж Росією, Європою та національною традицією, використання кожного із джерел, але не занурення в жодне з них.

Окремий фрагмент – це ставлення Забужко до Польщі і поляків. Те, що ця книжка вийшла якраз на волинські роковини, є надзвичайно позитивним поворотом долі. Забужко, слідуючи за постулатами Грушевського, ні на мить не прощається з українськими історичними пріоритетами, але виказує теж симпатію щодо поляків та – на противагу до „батька української історіографії” – цінує вплив поляків на українську історію та культуру. Підкреслює також роль польської мови у своєму власному формуванні.

Поруч зі спогадами з часів тоталітаризму найбільше вражають висловлювання авторки про змарновані шанси української незалежності. Впливає з них чимало висновків, але найпомітнішим є той, що українську незалежність можна було набагато успішніше будувати. І хто знає, чи на покращення ситуації вже не є надто пізно.

**Лукаш Ясіна,
керівник східного відділу тижневика „Kultura Liberalna”,
працівник Інституту
журналістики та суспільної
комунікації
Люблінського Католицького
Університету, Ph D.**

Європі в усій цій драмі
маразму не позаздриш. Не
бажаючи остаточно втратити
Україну, вона продовжує
торгуватися з Януковичем,
хоча давно розкусила його
„беспредельщицьку“ сутність
і всі його шантажистсько-
шулерські трюки. Тим
більше, що він їх завжди
виконує з характерною для
олігофрена одноманітністю.
Хотілося би подякувати
Європі за терпіння. Однак
виникає сумнів: чи не надто
затягнулася ця гра? І чи той,
хто надовго сідає за один стіл
із Януковичем, не починає
бути трохи подібним до
самого Януковича?

Олександр Бойченко